کوردستان

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بڵاوی دەکاتەوە

www.kurdistanmedia.com

ژمارە ٩١٨ ■ سێشەممە، ١٥ی بانەمەڕی ١٤٠٥ _ ٥ی مای ٢٠٢٦

دابینکردنی مافە نەتەوایەتییەکانی گەلی کورد لە چوارچێوەی ئێرانێکی دێموکراتیکی فێدراڵدا

پارادیپلۆماسیی کوردانی ئێران لە ئێستادا پێڕەوی لە لۆژیکێکی فرەلایەنە دەکا. ئەوان لە نەبوونی هاوپەیمانێکی قورس و قایمدا ناچارن لە یەک کاتدا لە چەندین گۆڕەپانی سیاسیدا وەبەرهێنان بکەن، ئەو گۆڕەپانانەی هەندێک جار دەتوانن نالێکیش بن. ئەم یارییە فرەپانتاییەی کوردی ئێران لە ئاستی دەرەوەدا ئەوەندەی بەرهەمی ناچارییەکە لە بەرامبەر ئەو ئاستەنگەی ئەوان لەو بوارەدا لەگەڵی بەرەوڕوون، ئەوەندە ڕەنگدانەوەی ئاقارێک نیە کە ئەوان بە دڵی خۆیان هەڵیانبژاردبێ. ئەو جۆرە لە سیاسەتکردن نیشاندەری هەوڵی خۆگونجاندن لەگەڵ ژینگەیەکی ناسەقامگیرە.

ل ٢

کاتێک نەتەوەیەک لە نێوان چەند دەوڵەتێکدا دابەش دەبێت، سروشتییە کە ناسنامە نەتەوەییەکەی تەنیا لە ئاستی زمان و یادەوەریدا نامێنێتەوە؛ ئەو کاتە ئەو نەتەوەیە ناچار دەبێت بۆ دەستەبەرکردنی مافە سیاسی، کولتووری، پەروەردەیی و کۆمەڵایەتییەکەی خەبات بکات. هەر لەبەر ئەمەیە کە لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا، ناسنامەی نەتەوەیی هەمیشە بە پرسی «مانەوە» گرێ دراوە. لێرەدا ناسنامە تەنیا نیشانەی ڕابردوو نییە، بەڵکوو ئامرازێکە بۆ ڕاوەستان لە بەرامبەر سڕینەوەدا.

ل ٦

نەخشەڕێگای حیزبی دێموکرات

لە یەکگرتوویی نێوخۆییەوە بۆ گۆڕینی هاوکێشەی سیاسیی ئێران

یەکیەتی، هاوپەیمانی و ئەرکەکانی حیزب لە هەلومەرجی تازەی خەباتدا

ڕۆژی یەک شەممە، ١٣ی بانەمەڕ کاک مستەفا هیجری، سکرتێری گشتی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، لە سیمنارێکی سیاسی تەشکیلاتیدا، کەلەلایەن کۆمیتەی حیزب لە وڵاتی نۆرویژ بۆ بەڕێزیان پێکهاتبوو، سیاسەتی حیزبی لەسەر پرس و بابەتە سیاسی و تەشکیلاتییەکان شی کردەوە.

سکرتێری گشتیی حیزب لە دەسپێکی وتارەکەیدا پێی لەسەر ئەو ڕاستیە داگرت کە پاش یەکگرتنەوەی ڕیزەکانی حیزب، پێگەی حیزبەکەمان لە نێو کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان، هێزە ئازادیخوازەکانی ئێران و کۆڕوکۆمەڵە ناونەتەوەییەکان بەڕادەیەکی بەرچاو چووەتە سەرێ؛ چوونکە ئیعتیبار و پرستیژی سیاسی نەک هەر بەتەنیا بە بەرزکردنەوەی درووشم، بەڵکوو لە ڕێگای کاری سیاسیی بەردەوام، عەقڵانییەت، یەکگرتوویی سیاسی و تەشکیلاتی، قبووڵکردنی بەرپرسایەتی و توانای کاری بەکۆمەڵەوە دابین و دەستەبەر دەبێت. بۆیە پاراستنی ئەو دەسکەوتە ئەرکێکی تەشکیلاتی، ئەخلاقی و مێژووییە.

کاک مستەفا هیجری پێکهاتنی هاوپەیمانیی کوردستانیی بەیەکێک لە دەسکەوتە هەرە گرنگەکانی بزووتنەوەی کوردستان لەم ساڵانەی دواییدا دانا و ڕایگەیاند پێکهاتنی ئەو هاوپەیمانییە نیشانی دا هێزە سیاسیەکانی کوردستان، سەرەڕای هەبوونی جیاوازی فکری، سیاسی و بەرنامەیی لە نێوانیاندا، دەتوانن لەسەر پرسە بنەرەتیەکانی خەڵکی کوردستان دەگەڵ یەکتر ڕێککەون و هاوکاری بکەن. چونکی هەموان دەبێ بیزانین سەرەڕای جیاوازییە فکری و ئیدئۆلۆژییەکانی نێوانمان، بۆ دابین و دەستەبەرکردنی قازانج و بەرژەوەندیەکانی خەڵکی کوردستان دەبێ پێکەوە و هاوکاری یەکتری بین؛ چونکی بلووغی سیاسی بەمانای لەنێوبردن و سەرکوتکردن و حەزفی جیاوازیی بۆچوون و جیاوازییە فکری و نەزەرییەکان نییە، بەڵکوو بە مانای ئیدارە و مودیرییەتی عەقڵانی و ژیرانەی ئەو جیاوازییانەیە.

پێگەی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لەنێو هێزە دێموکرات و ئازادیخواز و نیشتیمانیەکانی سەرانسەری ئێران، پرسی مافەکانی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە داڕشتنەوەی ئێرانی داهاتوو و هەوڵدان بۆ پێکهێنانی بەرەیەکی دێموکراتیکی سەرانسەری چەند تەوەری دیکەی وتارەکەی سکرتێری گشتی بوون. بەڕێزیان پێی لەسەر ئەوە داگرت کە ئەو بەرە دێموکراتیکە دەبێ لەسەر بناخەی چەند ئەسڵی سەرەکی شکڵ بگرێت، وەک تێپەڕین لە کۆماری ئیسلامی، دامەزراندنی سیستەمێکی دێموکراتیک، جیایی دین لە دەوڵەت، قبووڵکردنی واقعییەتی فرەنەتەوەیی لە ئێران و دەستەبەرکردنی ماف و ئازادیی نەتەوەکان، یەکسانیی ژن و پیاو، دادپەروەریی کۆمەڵایەتی و دابینکردنی مافە سیاسی و فەرهەنگیەکانی هەموو خەڵکی ئێران.

لە ڕووی تەشکیلاتیەوە، وتەکانی سکرتێری گشتی بانگەوازێکی ڕوون و ئاشکرابوون: ئەندامان و کادرەکانی حیزب دەبێ لە هەفتە و مانگەکانی داهاتوودا، چالاکتر، ڕێکوپێکتر، بەدیسپلینیتر و بەرپرسانەتر هەڵسوڕێن. پێوەندیەکانی ئێمە دەگەڵ حیزب و لایەن و کەسایەتیە خەباتگێرە سەرتاسەرییەکان دەبێت زیندووتر و گەرمتر و بەهێزتر بکرێن.

سۆنامیی بێکاری لە ئێران؛ کوردستان لە چەقی قەیرانەکەدا

چەند حەوتوویەک دوای شەڕی ٤٠ ڕۆژەی لەگەڵ ئەمریکا و ئیسرائیل، بازاڕی کاری ئێران ڕووبەڕووی یەکێک لە توندترین شەپۆلەکانی کەمبوونەوەی هێزی کار و بەرزبوونەوەی ڕێژەی بێکاری بووەتەوە کە لە ساڵانی دواییدا وێنەی نەبووە. قەیران و ڕاوەستانی قووڵی ئابووری، وێرانبوونی ژێرخانە پیشەسازییەکان، پچڕانی درێژخایەنی ئینتەرنێت و دابەزینی توندی خواست، زۆرێک لە دامەزراوە ئابوورییەکانی ناچار کردووە هێزی مرۆیی خۆیان کەم بکەنەوە، یان بەشێک لە چالاکییەکانیان ڕابگرن.

بەپێی ڕاپۆرتی ناوەندی ئاماری ئێران لە نەورۆزی ١٤٠٥دا، ڕێژەی هەڵاوسانی ساڵانەی وڵات گەیشتووەتە ٥٣.٧٪. ئەم ژمارەیە بۆ توێژە کەمداهاتەکان، واتە دەهەکەکانی یەکەم و دووەم هێشتا بەرزترە و دەگاتە نزیکەی ٥٨.٢٪؛ لە کاتێکدا هەڵاوسانی کەلوپەلی خۆراک سنووری ١١٥٪ی تێپەڕاندووە.

لەم بارودۆخەدا، ئەو ڕاپۆرتانەی لە جەمسەرە پیشەسازی و کۆمپانیا "ستارت ئەپ"ەکانی وڵاتەوە گەیشتوون، ئاماژە بەوە دەکەن گوشاری سەرچاوەگرتوو لە گرژییە سەربازییەکانی ئەم دواییە، هەڵاوسانی پەرەسەندوو و داخرانی ڕێڕەوە بازرگانییەکان، بووەتە هۆی دروستبوونی زنجیرەیەک لە دەرکردنی کارمەندان و تەنانەت مایەپوچبوونی کۆمپانیا گەورە و بچووکەکان.

لەلایەکی دیکەوە، چالاکیی زۆرێک لە کۆمپانیا زەبەلاحەکانی ئێران، لەوانە "فوولادی موبارەکەی ئەسفەهان"، "فوولادی خوزستان"، چەندین کۆمەڵگەی پێترۆکیمیایی، و کۆمپانیاکانی دروستکردنی ئۆتۆمبێل و پارچەکانی، لە کاتی شەڕدا یان پەک خران یان چالاکییەکانیان بە شێوەیەکی بەرچاو کەم کردەوە؛ ڕەوتێک کە دوای ڕاوەستانی شەڕەکەش هەر بەردەوامە. داخستن یان کەمبوونەوەی توندی چالاکیی ئەم پیشەسازییانە نەک هەر بووەتە هۆی لەدەستدانی هەلی کار بۆ هەزاران کەس بە شێوەی ڕاستەوخۆ، بەڵکو زنجیرەی دابینکردن و بەرهەمهێنانی لە کەرتە پێوەندیدارەکانیش بە تەواوت پەک خستووە؛ بە جۆرێک تەنانەت ئەو کۆمپانیایانەی کە بە ڕاستەوخۆش نەکرابوونە ئامانج، ناچار بوون چالاکییەکانیان ڕابگرن یان بە ڕێژەیەکی بەرچاو کەمی بکەنەوە.

داتاکانی پەیوەست بە پارێزگاکانیش دوای شەڕی ئەم دواییەی ئەمریکا و ئیسرائیل لەگەڵ ئێران، وێنەیەکی زۆر نایەکسان و نالەبار لە دۆخی بێکاری لە ئێران دەخەنە ڕوو. لە کاتێکدا هەندێک پارێزگا بەرەوڕووی شۆکی توندی بێکاری بوونەتەوە، هەندێکی دیکە تا ڕادەیەک سەقامگیریی ڕێژەیی خۆیان پاراستووە.

لەو نێوەدا پارێزگاکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان زۆرترین گوشاریان کەوتووەتە سەر. بەپێی نوێترین ئامارە فەرمییەکان، کرماشان بە ڕێژەی بێکاری ١٥.٢٪ هەر بە ڕیکۆرددداری بێکاری لەسەر ئاستی وڵات ماوەتەوە و لە دوای ئەویش پارێزگای سنە بە ١٣.٧٪ لە پلەی دووەمدایە. پارێزگاکانی کوردستان هەر پێش شەڕەکەش چەقی قەیرانە ئابوورییەکان بوون و دوای شەڕەکەش بەهۆی زیانی جیدی کە بەر ژێرخانەکان کەوتوون و هەروەها تێکچوونی زنجیرەی دابینکردن و سستیی پیشەسازی، بارودۆخیان بە شێوەیەکی بەرچاو خراپتر بووە. پارێزگای لوڕستانیش بە ڕێژەی بێکاری ١١٪ لە ڕیزبەندی ئەو پارێزگایانەدایە کە بەرزترین ڕێژەی بێکارییان تێدا تۆمار کراوە.

پارادیپلۆماسیی حیزب سەرەڕای بەربەستی مەیدانی
د. ئاسۆ حەسەنزادە
٢

پێوەندییە دینامیکییەکانی خەباتی مەدەنی و سیاسی
د. خالید خەیاتی
٣

لە سیاسەتی حاشالێکردنەوە هەتا بەردەوامیی خۆڕاگری
هەوراز کاویان
٤

گلۆڵەی ئاڵۆزی شەڕ!
ڕەزا دانشجوو
٧

قاسملوو و سەمفۆنیای خۆڕاگری
هێمن مەردانی
١١

کوردستان
ژمارە ٩١٨
١٥ی بانەمەڕی ١٤٠٥ _ ٥ی مای ٢٠٢٦

یەکیەتیی خوێندکارانی دێموکراتی کوردستان:

بزاڤی خوێندکاریی کورد بزاڤێکی گۆڕانخواز، نەتەوەیی و عەداڵەتخوازە

یەکیەتیی خوێندکارانی دێموکراتی کوردستان لە پەیامێکدا بەبۆنەی ١٢ی بانەمەڕ، ڕۆژی "خوێندکاری کورد" ڕایگەیاند ١٢ی بانەمەڕی ئەمساڵ ٥٨ ساڵ بەسەر ڕووداوێکدا تێدەپەڕێ کە وەک لاپەڕەیەکی درەوشاوە لە مێژووی خەباتی ڕزگاریخوازیی نەتەوەی کورد و چالاکیی خوێندکاران لە ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا تۆمار کراوە و بووە بە ئیلهامدەری خەباتکاران و نیشتمانپەروەران، بەتایبەت خوێندکارانی نەتەوەخوازی کورد.

لەو پەیامەدا ئاوڕ لە مێژووی خەباتی کورد لە دەیەوەکانی ٤٠ و ٥٠ی هەتاوی و پێکهاتنی کۆمیتەی شۆڕشگێڕی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران کە تێیدا کەسانی وەک سمایل شەریف‌زادە ڕێبەرایەتییان دەکرد، دراوەتەوە و بە سەرنجدان بە بارودۆخی سیاسیی ئێستای ئێران و کوردستان هاتووە:

لەو قۆناغە لە مێژووی ئێراندا کە ئازادییە سیاسییەکان بەتوندی سەرکوت دەکران و هیچ هیوایەک بۆ گۆڕانێکی سیاسی لەو وڵاتەدا بەدی نەدەکرا، شەریف‌زادە و پۆلێکی دیکە لە لاوانی خوێندەواری ئەو دەم، سەنگەری خەبات و تێکۆشانیان لە زانکۆ و ناوەندی ئێرانەوە بۆ چیاکانی کوردستان و بۆ نێو ڕیزی تێکۆشەرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان گواستەوە. ئەوان وێڕای هەوڵدانیان بۆ بردنەسەری ئاستی وشیاریی سیاسی و هزری نەتەوەیی و بەرجەستەکردنی خەسڵەتی سەربەخۆیی سیاسی لە حیزبی دێموکرات و بایەخدان بە تێکۆشان لە نێوخۆی ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا، بوونە هەوێنی وەڕێکەوتنی ڕاپەڕینێکی چەکداری لەدژی دەسەڵاتی حەمەڕەزاشای پەهلەوی و لە نێوان کۆماری کوردستان هەتا شۆڕشی گەلانی ئێران لە ساڵی ٥٧دا گەورەترین ڕووداوی سیاسیی کوردستانیان خوڵقاند و بوونە پردی پێوەندیی نێوان ئەو دوو ڕووداوە سیاسییە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا.

جووڵانەوەی چەکدارانەی کوردستان (١٣٤٦– ١٣٤٧) یەکەم بزووتنەوەی چەکداری بوو لە ئێراندا کە لەگەڵ پێشوازیی گەرمی جەماوەری وەزاڵەهاتوو بەرەوڕوو بوو و بوو بە سەرەتایەک بۆ هەڵگیرسانی خەباتی چەکداری لە ناوچەکانی دیکەی ئێرانیشدا. سەرەنجام ڕۆژی ١٢ی بانەمەڕی ساڵی ١٣٤٧ی هەتاوی کاک سمایل شەریف‌زادە و چەند هاوسەنگەرێکی دیکەی لە ڕووبەڕووبوونەوەیەک لەگەڵ هێزە سەرکوتکەرەکانی ڕێژیمی پاشایەتی لە ناوچەی بانەدا شەهید کران.

لە بەشێکی دیکەی ئەو پەیامەدا هاتووە: خوێندکارانی کوردی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە سەردەم و قۆناغی ئێستاش‌دا، بەشێکی چالاک لە بزووتنەوەی نەتەوەیی و ڕزگاریخوازیی نەتەوەکەیانن. ئەوان لە نێوخۆی ئێران سەرەڕای زەبروزەنگی دامودەزگا سەرکوتکەرەکانی ڕێژیم لەنێو زانکۆکان و لە سەنگەری شەقامیش‌دا لە ڕیزی پێشەوەی خەبات و تێکۆشان‌دا بوون. ئەویش لە بارودۆخێکدا کە کۆماری ئیسلامیی ئێران هەر لە سەرەتای هاتنە سەرکاریەوە زانکۆکانی بە مەترسی بۆ سەر بنەما ئیدئۆلۆژیکەکانی دەزانی و ئۆرگان و دامەزراوەی جۆراوجۆری ئەمنییەتیی لە زانکۆکان‌دا جێگیر کرد و هەوڵی داوە و هەوڵیش دەدات دەنگی ئازادیخوازی و مافخوازیی خوێندکاران کپ بکات؛ بەڵام سەرەڕای ئەوەش بینیمان کە لە ڕەوتی شۆڕشی ژینادا، خوێندکاران لە بەشێکی زۆر لە زانکۆکانی کوردستان بوونە پێشەنگ و ئاڤانگاردی ئەو شۆڕشە. هەروەها لە ڕۆژانی ١٨ و ١٩ی بەفرانباری ١٤٠٤دا خوێندکارانی کورد بەشداریی چالاکیان لەم نارەزایەتییانەدا هەبوو و ژمارەیەکی بەرچاو لە خوێندکارانی کورد شەهید بوون. کچان و کوڕانی خوێندکاری کورد لە زانکۆکانی ئێران و ڕۆژهەڵاتی کوردستان‌دا خواست و داواکارییە کۆمەڵایەتی، ئابووری و سیاسییەکانیان لە بەستێنی خەباتێکی نەتەوەیی‌دا کردە هەوێنی چالاکییەکانیان و کۆی پێکهاتەی سیاسی و ئیدئۆلۆژیکی ڕێژیمیان کردە ئامانج.

بەیاننامەکە هاتووەتە سەر دۆخی ئەمدواییانەی بزووتنەوە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان و دەڵێ: شۆڕشی ژینا و ڕاپەڕینی بەربڵاوی خوێندکاران لە ڕەوتی ئەو شۆڕشەدا لە زۆر ڕووەوە درێژەی خەباتی شەهید شەریف‌زادە و هاوڕێیانی لەو سەردەمەدا بوو و زۆر خاڵی هاوبەش لەو دوو قۆناغەدا بەرچاو دەکەون. ڕۆحی شۆڕشگێڕیی شەریف‌زادە و هاوڕێیانی لە بەگژداچوونەوە و ڕابوون دژی ستەمکاری و دیکتاتۆری، دەروەستیی نەتەوەیی و نیشتمانی و پەیوەستبوون بە بزووتنەوەی نەتەوەیی و هەروەها بووژاندنەوەی هیوای خوێندکاران بە گۆڕانکاریی بنەڕەتی ئەو وێکچوونانەن کە چالاکییەکانی خوێندکاران لە شۆڕشی ژینادا بە خەباتی خوێندکاریی دەیەی ٤٠ی هەتاوی بە پێشەنگایەتیی شەریف‌زادە پێکەوە دەبەستنەوە. ئەوەش وای کردووە ڕێبازی شەریف‌زادە وەک ڕێبەر و هێما و پێشەنگی خوێندکاریی کورد بەردەوام بەرهەم بێتەوە و پێشوازیی کۆمەڵگەی خوێندکاریی کوردی لەو ناونانە زەقتر بێتەوە.

لە کۆتایی بەیاننامەکەدا هاتووە کە یەکیەتیی خوێندکارانی دێموکراتی کوردستان سەرەڕای ئەوەی بزاڤی خوێندکاریی کوردی بە بزاڤێکی گۆڕانخواز، نەتەوەیی و عەداڵەتخواز دەزانێ، بڕوای قووڵی بە ڕێکخستنی هەرچی زیاتری خوێندکاران هەیە بۆ وەسەریەکخستنی تواناکانیان لە بەرەنگاربوونەوەی دیکتاتۆری و هەر چەشنە ستەمێک و لەوانە ستەمی نەتەوەیی، ڕەگەزی و چینایەتی و لەو پێناوەشدا هەوڵ دەدات توانا و وزەکان لە پێناو ئامانجە بەرزەکانی ئەو بزاڤەدا بخرێتە گەڕ.

دیار بوون لە ڕێگەی دیپلۆماسییەوە سەرەڕای بەربەستی مەیدانی

د. ئاسۆ حەسەن‌زادە

پارادیپلۆماسیی کوردانی ئێران لە ئێستادا پێڕەوی لە لۆژیکێکی فرەلایەنە دەکا. ئەوان لە نەبوونی هاوپەیمانێکی قورس و قایمدا ناچارن لە یەک کاتدا لە چەندین گۆڕەپانی سیاسیدا وەبەرهێنان بکەن، ئەو گۆڕەپانانەی هەندێک جار دەتوانن نالێکیش بن

لە بارودۆخێکدا کە ڕووبەڕووبوونەوەی سەربازیی ئەمریکا و ئیسرائیل لەگەڵ ئێران ڕاگیراوە، لایەنە کوردییەکانی ئێران کە بنکە و بارەگایان لە کوردستانی عێراقە، هەروا ئامانجی هێرشەکانی ئێرانن. لە هەمان کاتدا بەهۆی نەبوونی پشتیوانیی کۆنکرێتی دەرەکی، ئەوان لەو ڕۆڵە بێبەش بوون کە هەندێک سیناریۆ لە سەرەتای شەڕدا بۆی دیاری کردبوون. لەم دۆخە نادیارەدا، ئەو حیزبانە هەوڵ دەدەن لە ڕێگەی چالاکیی دیپلۆماسییەوە سەرنجی نێودەوڵەتی لەسەر خۆیان بپارێزن و بەهێزتری بکەن. ئەگەرچی هێندێک لە ئاڵوگۆڕەکانی ئەم دواییانە مەترسیی ئەوەیان لێ دەکرێ مەیدانی مانۆڕی ئەو حیزبانە سەرلەنوێ بەرتەسک بکەنەوە، بەڵام دیاربوونی ئەوان لە کوڕ و کۆمەڵە نێونەتەوەییەکاندا تا ڕادەیەکی سەرنجڕاکێش پەرەی ئەستاندووە.

لەگەڵ دەسپێکی شەڕ، فاکتەری کوردی ئێران کەوتە بەر سەرنجی نێونەتەوەیی. ئەمەش لەپێشدا بەرهەمی گریمانەیەک بوو لەلای ئەو دەوڵەتانەی هێرشیان کردە سەر ئێران. گریمانەکەش بریتی بوو لەوە کە مادام کۆماری ئیسلامی هەر بەتەنیا بە گوڕزی سەربازی ناڕووخێ، هێزە نێوخۆییە ڕێکخراوەکان دەتوانن لەو پێوەندییەدا لەسەر زەوی ڕۆڵ بگێڕن. لێرەشدا کوردەکانی ئێران وەک ئەکتەری هەرە لێهاتوو بۆ وەدیهێنانی گریمانەیەکی لەم چەشنە وەدەر کەوتن. ئەزموونی دوور و درێژی خەبات و ئاستی ڕێکخراوی و بوونی حیزبەکانیان لە کوردستانی عێراق بە هێزی پێشمەرگە و توانای جوڵاندنی جەماوەر لە نێوخۆی ئێرانەوە، ئەو گریمانەیەی بەهێز دەکرد.

بەڵام ئەو گریمانەیە تا ئێستا نەچۆتە بواری وەدیهێنانی بەکردەوە. ئەو سیگناڵانەی لەلایەن ئەمریکاوە نێردران ناڕوون بوون، یا لانیکەم دەرەنجامی کۆنکرێتیان نەبووە. لەوەش خراپتر، حیزبە کوردییەکان ناڕاستەوخۆ و بەناهەق بە قۆرغکردنی ئەو چەکانە تۆمەتبار کران کە دەگوترێ ئەمریکا بۆ خۆپێشاندەرانی ئێرانی ناردبوو، تۆمەتێک کە ئەوان ڕەتیان کردەوە و ڕوون بۆوە کە بێبنەمایە. لە هەمان کاتدا هێرشەکانی ئێران بۆ سەر بنکەکانیان لە کوردستانی عێراق تەنانەت لە دوای ئاگربەسیش هەر بەردەوام بوون کە کوژرانی ١٠ کەس و وێرانبوونی کەمپە چۆلکراوەکانیانی لێ کەوتەوە. لە بەرامبەر ئەم دوو ئاستەنگەدا واتە نەبوونی پشتیوانیی کۆنکرێتی دەرەکی و فشاری زیادبووی ئێران، حیزبە کوردییەکان پارا دیپلۆماسیی خۆیان بە تایبەت ڕوو بە ئەوروپییەکان چالاک کردووەتەوە.

خاڵی وەرچەرخانی ئەو ڕەوتەش کاتێک بوو کە دوو لە ڕێبەرە سەرەکییەکانیان، مستەفا هیجری لە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران و عەبدوڵڵا موهتەدی لە کۆمەڵە، بە فەرمی بانگهێشتی پەرلەمانی ئەورووپا کران، بانگهێشتنێک کە لەم ئاستەدا پێشتر نەدیترابوو. ئەوان ڕۆژی ١٥ی ئاوریل لە دوو کۆبوونەوەی جیاوازدا لە بروکسێل بەشدار بوون. یەکەمیان کە لەلایەن سۆسیالیست و سۆسیال-دێموکراتەکانی پەرلەمانی ئورووپاوە ڕێک خرابوو، هەروەها نوێنەرانی بەلووچ و عەرەبی ئێرانیشی کۆ کردەوە. لەو کۆبوونەوەیەدا ئەو دوو ڕێبەرەی کورد وتارەکانیان بە زمانی کوردی پێشکەش کرد. ئەم هەڵبژاردنە مانایەکی ڕەمزیی بەهێزی هەبوو. هیجری وەبیری هێنایەوە کە ئەو زمانەی ئەو وتارەکەی پێ پێشکەش دەکا، بۆ ماوەی سەدەیەک لە کایەی گشتی و لە پەروەردە و فێرکردن لە ئێران قەدەغە بووە. دوو حەوتوو پێشتر و بە هەمان ڕووح لە کۆنگرەی ئازادی ئێراندا کە لە لەندەن بەسترا، شاندی حیزبی دێمۆکراتی کوردستانی ئێران بە کردنەوەی وتارەکەی بە زمانی کوردی لەبەردەم ئامادەبووانی فارس‌زمان ڕێبازێکی هاوشێوەی گرتبووەبەر. ئامانجیش ئەوە بوو کە خەڵکی فارس‌زمان ئەگەر تەنانەت بۆ تاوێکیش بێ بزانن سڕینەوەی زمانی دایک و کەوتنە پەراوێزی زمانی چ هەستێکی هەیە. لە ئێراندا زمان تەنیا ئامرازی پێوەندی نییە. هەروەها ئامرازێکە بۆ خۆسەپاندن یان بە پێچەوانەوە بۆ خۆدەرخستنی سیاسی.

دووەم کۆبوونەوە لە پەرلەمانی ئەورووپا لەوەی یەکەمیش گرینگتر بوو چونکە ئەمەیان لەلایەن لیژنەی کاروباری دەرەوەی پەرلەمانی ئەورووپاوە ڕێک خرابوو. لە هەمان پانێڵدا چالاکێکی ئێرانی بەناوی سەعید بەشیرتاش-یش بەشدار بوو کە دەگوترێ لە بازنە پاشاییخوازەکانەوە نزیکە. سەرەتا باسی بەشداریی ڕەزا پەهلەوی-یش لەو دانیشتنەدا لە ئارادا بوو، بەڵام دواجار ئەو کە ناڕازی بوو لەوەی تاکە کەسایەتیی بانگهێشتکراو نییە، خۆی لە بەشداری لەو کۆبوونەوەیەدا بوارد. بە لەبەرچاوگرتنی هەڵوێستی نەیارانەی پەهلەوی بەرامبەر بە داواکارییەکانی کورد، وێ ناچێ سەرکردە کوردەکان بەشدارنەبوونی ناوبراویان پێ ناخۆش بووبێ.

جگە لەم دانیشتنانە و چەندین دیدار لەگەڵ بەرپرسانی ئەوروپی، چەند ڕۆژێک دواتر هیجری لە بارسلۆنا بەشداری کۆبوونەوەیەک بوو کە لەلایەن هاوپەیمانیی پێشکەوتنخوازی جیهانییەوە ڕێکخرابوو، پلاتفۆرمێک کە پارتە سۆسیالیست و سۆسیال-دێموکراتەکانی سەرانسەری جیهان کۆ دەکاتەوە و زۆربەیان دژی شەڕن. ئەم بەشدارییە لەلایەن هێندێک کەس و لایەنەوە ڕەخنەی لێ گیرا و گوترا ئەوە کە کوردی ڕۆژهەڵات هەم چاوەڕوان بێ لە شەڕی دژی ئێراندا ڕۆڵ بگێڕێ و هەم لەگەڵ بەرەی دژی شەڕ هەستێ و دانیشێ، شتێکی نالۆژیک و هاودژە.

ئەم ڕەخنەیە بنەمایەکی بەهێزی نییە. لە لایەک کوردەکانی ئێران خۆیان وەک لایەنێک لەم شەڕەدا نابینن. ئەوان جەخت لەوە دەکەنەوە کە دەیان ساڵە خەباتی خۆیان لە دژی ڕێژیمی ئێران بەڕێوە دەبەن، بەڵام گرژییەکانی ئێستا وەک دەرفەتێک بۆ لاوازکردنی ڕێژیم دەبینن، دەرفەتێک کە لەودا ئەوان دەتوانن سەبارەت بە دەرئەنجامی شەڕ و دیزاینی سیاسیی داهاتووی ئێران ڕۆڵێکی سەربەخۆ بگێڕن. لە لایەکی ترەوە، ڕێبەرانی کورد لە کاتی بەشدارییان لە کۆبوونەوەکانی بروکسێل و بارسلۆن، نەکەوتنە حاڵەتێکەوە کە لە بەرامبەر پرسی شەڕدا هەڵوێست بگرن. ئەوان زۆرتر چەند داوای کۆنکرێتیان خستەڕوو: پاراستنی ئەندامەکانیان و کەمپە مەدەنییەکانی سەر بەوان لە کوردستانی عێراق، مەحکومکردنی سەرکوتی کورد لە ئێران، و خستنەڕوو و داکۆکی لە پڕۆژەیەکی سیاسی لەسەر بنەمای ئێرانێکی دێموکرات و فیدراڵ. ئەوان هەروەها داوایان لە ئەوروپییەکان کرد ڕێکارەکانی تەریککردنەوەی کۆماری ئیسلامی بگرنە بەر و واز لەو شتە بێنن کە مستەفا هیجری بە "دیپلۆماسیی بێدەنگ"ی پێناسە کرد. لە هەمووشی گرینگتر، ئەوان جەختیان لە سەر پێویستیی ناسینی ئۆپۆزیسیۆنی کورد وەک بەردەنگی سیاسی کرد.

ئەم خاڵەی دوایی کلیلی تێگەیشتن لە ستراتژیی دیپلۆماسیی حیزبەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستانە. ئەگەر ئەوان هەم لەگەڵ دەوڵەتانی چالاک بۆ ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ ئێران بەتایبەتی ئەمریکا و هەم لەگەڵ ئەکتەرە ئەوروپییەکان کە زۆرجار دژایەتیی شەڕ دەکەن لە پەیوەندیدان، لەبەر ئەوەیە کە ڕۆژئاوا بۆخۆی سیاسەتێکی ڕوون و یەکدەستی ڕوو بە کۆماری ئیسلامی نییە. سیاسەتێک کە بهئاسانی لە پەرەسەندنی سەربازییەوە بۆ هەوڵی کەمکردنەوەی گرژی دەگۆڕێ و بابەتی جێگای مشومڕیش لەو سیاسەتەدا تەنیا پرسە ئەمنییەتی و ئابوورییەکانن کە لە ئێستادا بریتییە لە کرانەوەی گەرووی هورمز، بەبێ ئەوەی هیچ بایەخێک بۆ مافی گەلانی ئێران و داهاتووی سیاسیی ئەو وڵاتە دابنرێ.

سەرەنجام گرنگە واقیعێکی تاڵمان لەبەرچاو بێ، ئەویش ئەوە کە کوردەکانی ئێران هەرگیز بە فەرمی لەلایەن حکومەتەکانی ڕۆژئاواوە پێشوازییان لێ نەکراوە. ئەوان هەمیشە پێوەندییان لەگەڵ دامەزراوە سیاسییەکانی ئەو وڵاتانە هەبووە، بەڵام بە شێوەیەکی سەرەکی ئەو پێوەندییە زۆرتر لەسەر ئاستی پارتە سیاسییەکان و پەرلەمانەکاندا بووە. ئەو کەسایەتییە دەگمەنە ئێرانییانەش کە بە فەرمی لەلایەن حکوومەتەکانەوە پێشوازییان لێ کراوە، زۆرتر چالاکانی کۆمەڵگەی مەدەنیی ئێران بوون نەک لایەنە سیاسییەکانی ئۆپۆزیسیۆن. هۆکاری ئەو بابەتەش زۆر جار هەلپەرستیی سیاسی بووە. بۆ نموونە، ساڵی ٢٠١٨دا، کاتێک سیاسەتی "تەوژمی لانی زۆر"ی ئەمریکا لە لوتکەدا بوو، شاندێکی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە واشنگتۆن ژمارەیەک دیدار و چاوپێکەوتنی لەگەڵ ئەندامانی کۆنگرێس و بەرپرسانی وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا هەبوو. بەڵام ڕاست لەو کاتەدا سەرۆکی ئەمریکا بۆ ئەوەی شانسی گەیشتن بە ڕێککەوتنێکی نوێ لەگەڵ ئێران نەخاتە مەترسییەوە، بڕیاری دابوو کە هیچ نوێنەرێکی ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی لە کۆشکی سپی پێشوازیی لێ نەکرێ. ئەوە لە حاڵێکدا بوو کە لە ساڵانی ٩٠ی زایینی و لە سەردەمی سەرۆکایەتیی بیل کلینتۆندا کە بە کەسێکی توندڕەو بەرامبەر بە ڕێژیمی ئێران نەدەناسرا، ڕێبەرانی کوردی وەک عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە و مستەفا هیجری لە کۆشکی سپی لەلایەن ڕاوێژکارانی سەرۆکی ئەمریکاوە پێشوازییان لێ دەکرا. شتێک کە لەوکاتەوە ڕووی نەداوەتەوە، بە سەردەمی شەڕی ئێستاشەوە.

بەلەبەرچاوگرتنی هەموو ئەو پارامێترانەیە کە دەبێ تێبگەین پارادیپلۆماسیی کوردانی ئێران لە ئێستادا پێڕەوی لە لۆژیکێکی فرەلایەنە دەکا. ئەوان لە نەبوونی هاوپەیمانێکی قورس و قایمدا ناچارن لە یەک کاتدا لە چەندین گۆڕەپانی سیاسیدا وەبەرهێنان بکەن، ئەو گۆڕەپانانەی هەندێک جار دەتوانن نالێکیش بن. ئەم یارییە فرەپانتاییەی کوردی ئێران لە ئاستی دەرەوەدا ئەوەندەی بەرهەمی ناچارییەکە لە بەرامبەر ئەو ئاستەنگەی ئەوان لەو بوارەدا لەگەڵی بەرەوڕوون، ئەوەندە ڕەنگدانەوەی ئاقارێک نیە کە ئەوان بە دڵی خۆیان هەڵیان بژاردبێ. ئەو جۆرە لە سیاسەتکردن نیشاندەری هەوڵی خۆگونجاندن لەگەڵ ژینگەیەکی ناسەقامگیرە کە لەودا ئاڵەنگاری تەنیا هەوڵی شوێندانان لەسەر دینامیزمەکانی هەنووکە نیە، بەڵکوو بەرگرتن لەوەشە کە لەو پێڤاژۆ سیاسییانەدا کە بەڕێوەن، بەتەواوی پشتگوێ بخرێن.

***

سەرچاوە: theamargi.org
وەرگێڕانی لە ئینگلیزییەوە: ڕۆژنامەی "کوردستان"

پێوەندییە دینامیکییەکانی نێوان خەباتی مەدەنی و خەباتی سیاسی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان

د. خالید خەیاتی

ئاماژە: د. خالید خەیاتی، مامۆستای زانکۆ و چاودێری سیاسی لە وتووێژێکی تایبەتدا لەگەڵ کوردکاناڵ شرۆڤەی دوایین بارودۆخی سیاسی و ئەمنییەتیی ئێران دوای شەڕ لەگەڵ ئەمریکا و ئیسرائیلی کردووە. کوردستان و پرسی کورد لەژێر باندۆڕی ئەو ئاڵوگۆڕانەوە و ئەو ئەرکە هەنووکەییانەی هێزە سیاسییەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان دەبێ ڕایپەڕێنن، چەند بەشێکی دیکەی باسەکانی ئەو وتووێژە بوون. "کوردستان" تەوەرە گرینگ و سەرەکییەکانی ئەو وتووێژەی بۆ خوێنەرانی گواستۆتەوە.

هێزەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە نێوان دەرفەت و مەترسییەکانی دۆخی نوێی ئێراندا

ئەگەر لە مەترسی ڕا دەست پێ بکەین، ئێران وڵاتێکی بریندارە. بەهۆی ئەوەی یەکەم هێندە لە مێژ نییە و لە چەند ساڵی ڕابردووشدا چەقی سەرهەڵدانی جەماوەری بووە، خەڵک خۆپێشاندانیان کردووە، بەتایبەت لەو سێ چوار مانگەی ڕابردوودا ئەو خۆپێشاندانانەی لە ئێران و بەتایبەت لە کوردستاندا هاتووەتە ئاراوە گەیشتووەتە لووتکەی خۆی، و بەرپەرچدانەوە و کاردانەوەی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی لەبەرانبەر ئەو خۆپێشاندانەدا یەکجار توندوتیژ بوو؛ دەگوترێ لە بەفرانباری پارەکەدا ٤٠ هەزار کەسیان کوشتووە. لە لایەکی دیکەشەوە بە هۆکاری ئەوەی کە لە چل و چەند ساڵی ڕابردوودا ئێران سیاسەتێکی هێرشبەری لە ئاستی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا بووە و ڕاستەوخۆ بەرژەوەندییەکانی ئیسرائیل و ئەمریکا و هەندێک وڵاتی ڕۆژاوای کردووەتە ئامانجی خۆی، ئیتر ئەو دۆخە گەیشتووەتە قۆناغێک چیتر ناتوانێ بە شێوەیەک کە هەیە بەردەوام بێ، و ئەوەش بووەتە هۆکاری ئەوەی کە وڵاتانی وەک ئیسرائیل و ئەمریکا لە کۆتاییدا ناچار بن کە کێشەی خۆیان کە بە شێوەی چەقبەستوو ماوەتەوە لە ٣٠-٤٠ ساڵی ڕابردوودا بە شێوەی سەربازی چارەسەر بکەن، ئەویش بوو بە هۆکاری ئەوەی کە هێرشێکی یەکجار زۆر بەربڵاو لەو ماوەیەدا لە دوو قۆناغدا بۆ سەر ئێران کراوە، کە هەم لە ئاستی کەسایەتی و کاربەدەستی گرنگی ئەو وڵاتەدا ژمارەیەکی بەرچاو لەناوچوون و کوژراون، هەم لە ڕووی ژێرخانی ئابووری و بەتایبەت ژێرخانی سەربازی و نیزامی ئەو وڵاتە زەبرێکی زۆری وێکەوتووە، بۆیە ئەو وڵاتە بریندارە، و برینداربوونیشی بە دوو هۆکار: یەک ئەوەیە کە شێوازی قەیرانەکە بگۆڕێ بەو ئاراستەیەدا بەرێ کە بۆ خۆی پێویستی پێیەتی، و لە گۆڕان لەو ئاراستەیەشدا و لەو هەنگاوەشدا دەست لە هێزە کوردییەکان ناپارێزێ و لە چەند مانگی ڕابردوودا، یانی لەو ماوە کەمەدا، لانی کەم زیاتر لە ٨٠٠ جار هێرشی کردووەتە سەر باشووری کوردستان، کە بەشێک لەو هێرشانە ڕاستەوخۆ ڕووی لە هێزەکانی کوردی ڕۆژهەڵاتەوە بووە و بەو پێیەش ژمارەیەک لە پێشمەرگە و ئەندام و بەڵکوو خەڵکی ئاسایی شەهید بوون. ئەوە مەترسییە، یانی مەترسی ڕۆژانەیە لەسەر ئێمە. بەڵام لە هەمان کاتدا ئەگەر چاو لە دەرفەت و ئیمکان بکەین دەتوانین بڵێین ئەو شتەی کە ئێستا لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست بە تایبەت لە پێوەندی لەگەڵ ئێراندا لەئارادایە، شتێکی وەک جاران نییە، بەڵکوو دۆخێکی زۆر تایبەتییە کە خودی ئەو دۆخە تایبەتییە لە حاڵەتێکدایە گەڕانەوەی بۆ قۆناغی پێشوو نییە؛ واتە ئەو دۆخە دەبێ بە لایەکدا بکەوێتەوە. بەلاکەوتنەکەش بەو مانایەیەی یان ئەمریکا و ئیسرائیل دەبێ شکست بخۆن لەو تێکەڵچوونەدا، یان ئێران دەبێ شکست بخوا و ملکەچی ویست و داخوازییەکانی ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا بێ. ئەوەش دەبێتە هۆکاری ئەوەی کە زەمینەی سیاسەتکردن و جۆری سیاسەت کردن بۆ کورد و هێزە سیاسییە کوردییەکانی ڕۆژهەڵات جیاواز بێ لەگەڵ جاران.

دۆخی هێزە سیاسییەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە هاوکێشەکانی ئێستای ئێران و ناوچەدا

ئەوە کە هاوپەیمانییەک لە نێوان حیزبە سیاسییەکانی کوردستان دروست کراوە شتێکی پۆزەتیڤە، ئەوەش کە هەندێک پێوەندیی دیپلۆماسی چ لەگەڵ ئەمریکا و چ لەگەڵ وڵاتانی ئورووپایی دروست کراون ئەوەش هەنگاوی زۆر باشن؛ بەڵام بە بۆچوونی من شتێکی لەوە زیاتر نەکراوە؛ لە حاڵێکدا خەڵکی کوردستان چاوەڕێی هەندێک کردارن. خەڵک دۆخەکە دەبینن و ناتوانن هەتاکوو کۆتایی هەر چاوەڕێ بن. مەبەست ئەوەش نییە حیزبەکان ڕاستەوخۆ هێزی پێشمەرگە بنێرنەوە وڵات و دەرگیر بن و شەڕ بێتە ئاراوە، بەڵام لە نێوان شەڕ و هیچ نەکردندا ژمارەیەک کاری گرنگی دیکە هەیە. بۆ نموونە دروستکردنی پلاتفۆرمێکی هاوبەش، دروستکردنی هێزێک یا بڵێین ڕێکخراوێکی دیپلۆماسیی هاوبەش بۆ ڕۆژهەڵاتی کوردستان، یان ئەوەی پێوەندییەکی چڕ و پڕتر لەگەڵ خەڵکی دەرەوەی وڵات دروست بێ، کۆکردنەوەی یارمەتی، دروستکردنی میدیایەکی یەکدەنگ و زۆر کار دەکرێ. هەروەها لێکدانەوەی کتوپڕی ڕووداوەکان و هەروەها زیاتر پێوەندیی بەرپرسانی حیزبی بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ و دینامیک و ڕۆژانە لەگەڵ هاونیشتمانییانی خۆیان. ئەوانە دەکرێ بکرێن، بەڵام بەداخەوە ئەوانە نەکراون و پێموایە ئەوەش کۆمەڵێک دەرفەت بوو کە بزووتنەوەی سیاسیی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە دەستی دا بەڵام ئێستاش درەنگ نییە.

پێوەندییە دینامیکییەکانی نێوان خەباتی مەدەنی و خەباتی سیاسی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان

ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە ڕووی کۆمەڵگەی مەدەنییەوە بەهێزە. نموونە زۆرن، واتە لەو ماوەیەدا کە شەڕ نەبووە بە تایبەت لە دۆخی ئاساییدا بۆ نموونە هەر کاتێک حیزبەکانی ئێمە بانگەوازێکیان ڕوو لە خەڵک کردووە یان داوایان لە خەڵک کردووە کە لە بەرنامەیەکدا بەشدار بن یان لە خۆپێشاندانێک یان مانگرتنێک بووە، خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بە دەنگیانەوە هاتوون و ئەوە نیشانەیەک لە بەهێزبوونی خەڵکە، نیشانەیەک لە تێگەیشتوویی بەرزی ئەو خەڵکەیە کە بەو شێوەیە جواب دەدەنەوە. ئەگەر ڕووداوێکی سروشتی بۆ نموونە بوومەلەرزەیەک لە شوێنێکی کوردستان ڕووی دابێ، ئەو خەڵکە بە شێوازێکی گشتی و عام بەرەو پیر یان بە هانای خەڵکی لێقەوماوی هاونیشتمانیی خۆیەوە چووە. ئەگەر مەسەلەن نموونەیەکی بڵێین جیاواز وەک نەورۆز بووە، شێوازی بەرپاکردنی نەورۆز و بەڕێوەبردنی مەراسیمەکانی نەورۆز لە پانتایی کوردەواریدا بە بەراورد لەگەڵ نەتەوەکانی دیکە نموونەیەکە لە نواندنی نەتەوایەتی و سیاسی و کولتووری کە لە نێوان کەم نەتەوەدا ئەوانە بەدی دەکرێ، ئەوە بە شێوەیەکی گشتی. بەڵام بە شێوازێکی زۆر تایبەتی تریش ئێمە ژمارەیەکی بەرچاو ڕێکخراوی مەدەنییمان هەیە. لەو ڕووەوە من دەتوانم بڵێم ڕۆژهەڵاتی کوردستان ئەزموونێکی باشی لە خەباتی مەدەنی هەیە، بەڵام یەک شتمان دەبێ لەبیر نەچێت، لە قۆناغی شەڕدا و ئێستا کە قۆناغی شەڕە و بە تایبەت قۆناغی نێوان دوو شەڕدا کە لە حاڵی حازردا دەوڵەتی ئێران ئاستی سەرکوتی لە جاران زیاتر کردووە، خەڵک دەگرێ لە سێدارەدانەکان ڕۆژ بە ڕۆژ پەرە دەستێنن و زیاد دەکەن، ئەمە لەو قۆناغەدا ناتوانین و لە ڕووی زانستییەوە نەکراوە چاوەڕوانیمان لەوە بێ کە ڕێکخراوە مەدەنییەکان بە شێوەی ئاشکرا چالاکییان هەبێت، بەڵام دەتوانن ئەو چالاکییانەیان هەبێت. بەڵام شتێکی دیکەش زۆر گرنگە لێرە باسی بکەین، خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان چاوەڕوانی ئەوە نین مەسەلەن هێندێک دەستکەوتی بچووک بە ڕێگای خەباتی مەدەنی بەدەست بهێنن، بەڵکوو چاوەڕوانی گۆڕانکارییەکی بنەڕەتی و دەستاودەستکردنی دەسەڵات دەکەن، یان بەو مانایە چاوەڕوانی ئەوە دەکەن دوای ١٠٠ ساڵ لە چەوسانەوە، دوای ١٠٠ ساڵ لەماڵوێرانی، لە خەبات و لە چەرمەسەری، دوای ئەو هەمووە شەهیددان و ئەو هەمووە بەڵایەی بەسەری هاتووە، کاتی ئەوە هاتووە جۆرێک لە سەروەری و جۆرێک لە دەسەڵاتی سیاسی بۆ خۆی دەستەبەر بکات. بۆیە من پێم وایە لاوانی کوردستان بە هەر ئاراستەیەکی حیزبیدا کە هەن، ئامادەی ئەوەن ئەگەر بێتوو بۆشاییەک لە ئاستی دەسەڵاتدا دروست بوو ئەو بۆشاییانە پڕ بکەنەوە هەتا ئەو کاتەی هێزە نیشتمانی یان حیزبییەکان دەگەڕێنەوە و بە شێوازێکی پێکەوەیی و گشتگیر، مۆدێلی بەڕێوەبردنی وڵات جێدەخەن.

بایەخی هەوڵە دیپلۆماسییەکانی حیزبە سیاسییەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە دەرەوەی وڵات

تۆ لە دەرەوەی وڵات، لە هەر پلاتفۆرمێک، هەر بۆنەیەک، هەر کۆنفرانسێک کە مەجالێک بە هێزە کوردییەکان دەدات کە تێیدا بەشدار بن، دەبێ خۆت ببینیتەوە؛ بە تایبەت بەو مەرجەی پرسی کورد بخرێتە بەرباس، نەک ئەوەی کە هەر باسی دێموکراسی بۆ ئێران و ئەو شتانە باس بکرێت، لەبەر ئەوەی ئێمە نوێنەری پرسی خۆمانین، ناتوانین نوێنەری پرسێکی دیکە بین. پاشان هرچی کردمان دواتر دەبێت پرسیار لە خۆمان بکەین: باشە، قۆناغی دوای ئەوە چییە؟ خوێندنەوەمان بۆ هێزەکانی دنیا چییە؟ ئێمە کێشەمان لەگەڵ وڵاتێکە بە ناوی ئێران. گەلی کورد لەوێدا بێ مافە و دەبێ ببێتە خاوەن شێوازێک لە دەسەڵاتی سیاسی و سەروەریی سیاسی. ئەوە ئامانجی ئێمەیە. لە ڕووی ئەوەوە، خوێندنەوەی ئێمە لە جیۆپۆلیتیکی دنیادا چییە؟ ئایا ئەوانەی فاکتەرن، ئەو دەوڵەتانە یان ئەو زلهێزانەی فاکتەری گۆڕانکارین لە ناوچەکەدا کێن؟ بەتایبەت کە ئێستا نەک ئورووپا، بەڵکوو ئەمریکا و ئیسرائیل فاکتەری گۆڕانکارین، چ پێمان خۆش بێت چ پێمان خۆش نەبێت. لە تەنیشت ئەوان وڵاتانی عەرەبیی کەنداو کە لەژێر زەبروزەنگی ئێراندان و زیانێکی یەکجار زۆریان پێگەیشتووە؛ ئەوانیش دەروازەیەکی زۆر باشن بۆ ئێمە کە بمانەوێت جۆرێکی دیکە دیپلۆماسی پەیڕەو بکەین. بەڵام بۆ ئەوە نەک تاکە حیزب یان تاکە بەرپرسی حیزبی لێرە و لەوێ دەربکەوین، بەڵکوو پێویستە وەک هاوپەیمانیی سیاسیی کوردی دیپلۆماسییەکی ڕوو بە پێشەوەمان هەبێت.

هاوپەیمانیی هێزە سیاسییەکانی کوردستانی ئێران: دژی کۆماری ئیسلامی و تاوانە جەنگییەکانی بوەستن

بۆ ڕای گشتی، وڵاتان، ناوەندە نێودەوڵەتییەکان و ڕێکخراوەکانی مافی مرۆڤ!

ڕێژیمی تێرۆریستیی کۆماری ئیسلامیی ئێران بۆ پەردەپۆشکردنی شکستە سیاسی، سەربازی و ستراتیژییە ئایدۆلۆژییەکانی، جارێکی دیکە پەرەی بە هێرشە دڕنییەکانی بۆ سەر تێکۆشەرانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە هەرێمی کوردستان داوە. ئەم هێرشانە نیشانەی دەستەوەستانی و لاوازیی ڕێژیمە لە بەرامبەر گۆڕانکارییە ناوچەییەکاندا. هاوپەیمانیی هێزە سیاسییەکانی کوردستانی ئێران لە ٣ خاڵدا بۆچوونی خۆی لەسەر دۆخی ئێستا ڕادەگەیەنێت:

١. هاوپەیمانیی هێزە سیاسییەکانی کوردستانی ئێران پێداگری دەکاتەوە ئەم شەڕ و ئاڵۆزییانە، شەڕی کۆمەڵگەی ئێران و نەتەوەکانی ئەم وڵاتە لەگەڵ جیهان نییە؛ بگرە ئەوە ڕێژیمی دیکتاتۆر و سەرکوتگەری تارانە کە تەواوی خەڵکی ئێرانی بە بارمتە گرتووە. ئەو شەڕەی ئێستا هەڵگیرساوە، ئاکامی دەیان ساڵ سیاسەتی زێدەخوازی، دەستێوەردان لە کاروباری وڵاتان و پاڵپشتیی تێرۆریزمە؛ سیاسەتێک کە دواجار هەم ئێرانی تووشی دارمانی ئابووری کرد و هەم کۆماری ئیسلامییشی بەرەو لێواری ڕووخان بردووە.

٢. ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی لە سەرەتای ئەم قۆناغەی شەڕەوە تا ئێستا، زیاتر لە ٧٠٠ جار سەروەریی خاکی عێراقی بەزاندووە و هەرێمی کوردستانی کردووەتە ئامانج. لەم نێوەدا، زیاتر لە ١٥٠ هێرشی ڕاستەوخۆ کراوەتە سەر کەمپی پەنابەرانی سیاسیی ڕۆژهەڵاتی کوردستان. لە ئەنجامی ئەم جینایەتانەدا، تا ئێستا ٢١ کەس شەهید بوون؛ کە ١٠ کەسیان تێکۆشەران و پەنابەرانی ئەندامی هاوپەیمانیی هێزە سیاسییەکانی کوردستانی ئێرانن. ئێمە بە ئامانجگرتنی کونسوڵخانەکان، کەمپە سیاسییەکان و شوێنی نیشتەجێبوونی خەڵکی سڤیل بە پێشێلکردنی "کۆنڤانسیۆنی ژێنەف" و تاوانێکی جەنگی دەزانین. هاوپەیمانیی هێزە سیاسییەکانی کوردستانی ئێران داوا لە وڵاتان، ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان و ناوەندە نێودەوڵەتییەکان دەکات لە هەمبەر ئەم هێرشانەی کۆماری ئیسلامیدا هەڵوێستی جدی و بەکردەوەیان هەبێت.

٣. داوا لە سەرجەم هاونیشتمانییەکانمان لە دەرەوەی وڵات دەکەین، بە شێوەیەکی یەکگرتوو و بە بەرپرسیارێتیی نیشتمانییەوە، لەسەر شەقام و لە بەردەم باڵوێزخانەکان و ناوەندەکانی بڕیاردا دەنگی خەبات و خۆڕاگریی نەتەوەکەمان بن. هاوپەیمانیی هێزە سیاسییەکانی کوردستانی ئێران پێشوازی لە هەر جۆرە هاوکارییەک لەگەڵ لایەنە کوردییەکان، حیزب و ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی و ئۆگران و لایەنگرانی ئازادی و دادپەروەری بۆ پاڵپشتی لە دۆزی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان و لەقاودانی تاوانەکانی ئەم ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی دەکات.

لە کۆتاییدا، ڕایدەگەیەنین هێرش و پەلامارەکانی کۆماری ئیسلامی و لێکەوتەکانی، نەک هەر ئیرادەمان نالەرزێنێت، بەڵکوو باوەڕمان بە ڕەوایی خەبات بۆ ڕووخانی ئەم ڕێژیمە و ڕزگاریی کوردستان قایمتر دەکات.

نەمری بۆ شەهیدان و سەرکەوتن بۆ ڕێگای ئازادی.

هاوپەیمانیی هێزە سیاسییەکانی کوردستانی ئێران
١٠ی بانەمەڕی ١٤٠٥

کرێکاران هێزی گۆڕان و خەباتن!

(پەیامی هاوپەیمانیی هێزە سیاسییەکانی کوردستانی ئێران بە بۆنەی ڕۆژی جیهانیی کرێکار)

ڕۆژی یەکی مانگی مەی، ڕۆژی هاوپشتیی جیهانیی چینی کرێکار و سیمبۆلی ناڕەزایەتییە بەرامبەر بەو سیستەمەی کە نان، کار، کەرامەت و ئازادیی مرۆڤ دەکاتە قوربانیی قازانجپەرەستی و دەسەڵات. ئەم ڕۆژە، هێمای ڕاپەڕینی ڕەنجدەرانە دژی مافخوراوی و چەوسانەوە. بۆ کرێکارانی کوردستان، ئەم یادە تەنها ڕەهەندێکی پیشەیی و ئابووری نییە، بەڵکوو خەباتێکی مێژوویییە دژی ستەمێکی چەند لایەنە. کرێکاری کورد لەژێر سایەی دەسەڵاتی ناوەندیدا، تەنها قوربانیی سیستەمێکی ئابووریی نادادپەروەر نییە، بەڵکوو بە هۆی "داگیرکراوبوونی نیشتمانەکەی" و "سیاسەتی بە ئەنقەست هەژارکردنی کوردستان"، لە ناو جەرگەی پەراوێزخستنێکی سیاسی و ئابووریدایە.

قەیرانی ئابووری و دۆخی کرێکاران ئەنجامی ڕاستەوخۆی سروشتی سیاسیی کۆماری ئیسلامییە. حکوومەتێک کە ئازادیی ڕێکخستن قبووڵ ناکات، مانگرتن دەکاتە بابەتی ئەمنییەتی، چالاکانی کرێکاری ڕادەکێشێتە بەناو دادگای شۆڕش و هەر داواکارییەکی سەندیکایی بە هەڕەشەیەک بۆ مانەوەی خۆی دەبینێت. لە کۆماری ئیسلامیدا، هەموو چینی زەحمەتکێش لە کرێکاری کارگەوە تا مامۆستا، پەرستار، خانەنشین، کرێکاری ژن، کرێکاری ناڕەسمی، کۆڵبەری کورد و سووتەمەنیهەڵگری بەلووچ، هەموویان بە شێوازی جۆراوجۆر ڕووبەڕووی ڕواڵەتی ڕاستەقینەی دەسەڵاتی دژە کرێکار و دژە مرۆڤی ئێران دەبنەوە.

لە ڕوانگەی هاوپەیمانییەوە دادپەروەری بۆ چینی چەوساوەی کوردستان بەتوندی گرێدراوی ڕزگاربوون لە ژێر چنگی داگیرکەری و ستەمی سیاسییە. لە کوردستان ڕزگاریی نیشتمان خاڵێکی یەکلاکەرەوەیە لە ڕەخسانی دەرفەت و ڕۆشتنی چینی کەمداهات و هەژار بەرەو ڕزگاری لە ستەمی چینایەتی و گەیشتن بە ژیانێکی شیاو.

کۆماری ئیسلامیی ئێران نەک هەر بە درێژایی دەسەڵاتی سامانی کوردستانی تاڵانکردووە و بە سەپاندنی شەڕ بە سەر کوردستاندا بووەتە هۆکاری کاوڵکاریی ئابووریی، بەڵکوو ئێستا زیاتر لە هەمیشە داهاتی گەلانی ئێران دەکاتە سووتەمەنیی ئاگری شەڕە هەرێمییەکان و خەرجی گرووپە تێرۆریستییەکان لە ناوچەکەدا. ئەم شەڕخوازییەی ڕێژیم ئاکامی کارەساتباری بۆ سەر کوردستان و بەتایبەت خەڵکی کەمداهات و چینی هەژاری کۆمەڵگە هەبووە، سامانێک کە دەبوایە خەرجی ئاوەدانی و بووژانەوەی ئابووری کرابا کە دەرفەتی ژیانێکی باشتری بۆ کرێکارانی کوردستان دەبوو؛ خەرجی شەڕ و تیرۆریزم کراوە و باری قورسی کەوتووەتە سەرشانی کرێکاران و زەحمەتکێشان.

هاوپەیمانیی هێزە سیاسییەکانی کوردستانی ئێران لەو بڕوایەدایە کە داهاتووی کوردستان دەبێت لەسەر بنەمای دادپەروەری، ئاشتی، سەقامگیری و دێموکراسی بونیاد بنرێت. تەنها لە سایەی سیستمێکی سیاسیی دوور لە شەڕ و ستەمدایە کە دەرفەتی یەکسان و ژیانێکی شایستە بۆ چینی چەوساوە دەستەبەر دەبێت. ڕزگاریی ئابووریی ئێمە، گرێدراوی کۆتاییهێنانە بەو ٤٧ ساڵە لە شەڕ و سەرکوت کە کۆماری ئیسلامی وەک ئامرازێک بۆ مانەوەی خۆی بەکاری هێناوە. بۆ هێنانەدیی دادپەروەری، پێویستە کوردستان لە مۆڵگەیەکی سەربازییەوە بکرێتە ناوەندێکی ئاوەدانی و ئاشتی. هاوپەیمانی دژی چەوسانەوەی چینایەتی و هەرچەشنە چەوسانەوەیەکی مرۆڤ لە لایان مرۆڤەوەیە و خوازیاری گەڕاندنەوەی حورمەتی ئینسانی بۆ تاکی کوردە.

پێویستە چالاکانی بزووتنەوەی کرێکاری و چەوساوەکانی کوردستان، ئەم یادە بکەنە هەوێنی یەکخستنی دەنگەکان دژی ئەو سیستەمە سیاسی و ئابوورییەی کە مافی ژیان و گوزەرانی شایستەی لە خەڵکی کوردستان زەوت کردووە. کرێکاران و زەحمەتکێشان، ژنان، لاوان و خوێندکاران و هەموو ئەوانەی حکوومەتی ئێران بووەتە هۆی بێمافی و چەوسانەوەیان لە کوردستان سەرچاوەی هێزی جەماوەری دژی حکوومەتی چەوسێنەری کۆماری ئیسلامین. تێکۆشانی ئەمڕۆ و داهاتووی ئێمە بۆ گەیشتن بە سیستەمێکی کارامەی ئابوورییە کە بە بەکارهێنانی دروستی سامانی وڵات و دامەزراندنی ژێرخانی ئابووریی بەهێز و ڕێکخستنی ڕێوشوێنی گونجاو و پێشگرتن لە قۆرخکاریی و چاوچنۆکیی کۆمپانیا ئابوورییەکان، ئاستێکی بەرزی ژیان و، گوزەرانی بەختەوەرانە و دوور لە هەژاری بۆ هەموو چین و توێژەکان دابین بکات.

هاوپەیمانیی هێزە سیاسییەکانی کوردستانی ئێران، پشتیوانی لە هەر هەنگاوێک دەکات کە ڕیزەکانی نەتەوەکەمان بەرەو ڕزگاری و کۆتاییهێنان بە چەوسانەوەی سیستماتیک ڕێک بخات.

یەکگرتوویی، کلیلی سەرکەوتن و گەیشتنە بە مافە ڕەواکانمانە.
بژی هاوپشتیی کرێکاران و مافخوازانی کوردستان
شکۆدارە ڕۆژی جیهانیی کرێکاران

هاوپەیمانیی هێزە سیاسییەکانی کوردستانی ئێران
١١ی بانەمەڕی ١٤٠٥ (١ی مەی ٢٠٢٦)

کوردستان؛ لە سیاسەتی حاشالێکردنەوە هەتا بەردەوامیی بەرگری و خۆڕاگری

✍ هەوراز کاویان

شەپۆلی ئەمجارەی خۆپێشاندانەکانی ئێران تا ڕادەیەکی زۆر چاوەڕوانکراو بوو؛ نەک ئەوەی کەی ئەم خۆپێشاندانانە سەرهەڵدەدەن و ڕێکەوت و کاتی سەرهەڵدانیان کەی دەبێ، چونکە ئەمانە لە جەوهەردا شتگەلێک، کاروبارێک و ڕووداوگەلێکن کە پێشبینی ناکرێن. کاروباری مرۆیی، ژیانی مرۆڤەکان و ئاڵوگۆڕەکان ئەوەندە پێچەڵپێچن کە ناکرێ بە هیچ زانست و مەعریفەیەک بە شێوەیەکی ورد پێشبینی بکرێن، ئەوەی کە کەی ڕوو دەدەن و چ شتێک دەبێتە پریشکی گەشانەوەی خۆڵەمێشی بن ئاگر. چونکە کێشە و گرفت و قەیرانە لەسەریەک کەڵەکەبووەکان وەک خۆڵەمێشی بن ئاگرن، کە شتێک دەبێتە پریشک و دەیانگەشێنێتەوە و دەیانتەقێنێتەوە.

لە بنەڕەتدا ڕووداو و ڕووداوەکان ناوی خۆیان بە خۆیانەوەیە؛ ڕوو دەدەن و ئەوەی کە چۆن و لە چ کاتێکدا، پێشبینی نەکراون. ڕووداوەکان ئەگەر لە پێشدا مرۆڤ بیتوانیبایە پێشبینییان بکات، ڕووداو نەدەبوون و ناو و نێوەڕۆکێکی تریان دەبوو. لە بنەڕەتدا زانستە مرۆییەکان و فەلسەفەی هاوچەرخیش، ڕێک لەسەر ئەمە تەرکیز دەکەن و داهاتووی مرۆڤ و مرۆڤایەتی وەک شتێکی تا ڕادەیەک نادیار وێنا دەکەن. هایدیگەر، فیلسووفی ئاڵمانی، ژیانی مرۆڤ لەو کاتەوە کە هەڵدەدرێتە سەر ئەم دنیایە، بە ڕێکردن لەنێو دارستان دەشوبهێنێت؛ کە مرۆڤ لە ڕەوتی بەڕێوەچوونیدا بەردەوام لەگەڵ شتی تازە بەرەوڕوو دەبێت و ئەزموونیان دەکات. هەر ئەمەشە کە لە فەلسەفەدا پێی دەگوترێت: دیاردەناسی؛ مرۆڤەکان شتی تازە ئەزموون دەکەن و ئەزموونەکانیشیان لە یەکتر جیاوازە.

دەمەوێ بڵێم شەپۆلی نوێی خۆپێشاندانەکانی ئەم دواییانە، لە لایەکەوە پێشبینیکراو بوون و زۆرێک لە پسپۆڕان و کارناسانی بوارە جۆراوجۆرەکانی زانستە مرۆییەکان، پێشبینی ئەوەیان کردبوو کە ئەگەری زۆرە لە داهاتووی ئێراندا ناڕەزایەتی و قەیرانە لەسەریەک کەڵەکەبووەکان، کە سەرچاوەی ئەم ناڕەزایەتییانەن، بتەقنەوە و سەرهەڵبدەن و بێنە ئاراوە. بەڵام ئەوەی کە کەی و لە چ ڕێکەوتێکدا، ئەمە لە توانایان بەدەر بوو. ئەمەش شتێکی سروشتییە، چونکە مرۆڤ هەرچەند بە ئامرازی مەعریفە و زانست و پێوان و پێشبینی تەیار بێت، دیسان ئەوپەڕەکەی دەتوانێت تەنیا ڕەوتی ڕووداوەکان و ئاراستەی گشتیی ڕووداوەکان پێشبینی بکات. ئەمەش هەروەک گوتمان دەگەڕێتەوە بۆ چییەتیی کاروبار و پرسە مرۆییەکان.

ئێران دەمێک ساڵ بوو، لەمێژ بوو کە دۆخێکی کوڵیوی هەبوو، دۆخێک کە زۆر کەس ئەوەی لێ دەخوێندەوە کە سەقامگیر نییە و ئاوسە بە ڕووداو و گۆڕانکاری. هەموو ئەم ناڕەحەتی و نەهامەتییانەی بەسەر خەڵکی ئێراندا هاتبوون، وەک ژانی لەدایکبوونی ڕووداوێک ڕۆڵیان دەگێڕا. دەمانزانی کە ئەم ژانانە ڕووداویان لێ دەکەوێتەوە. ئەم بەستێن و هۆکار و فاکتەرانە، ڕووداو دەخوڵقێنن و دەئافرێنن. بەستێنەکان لەبار بوون، هەلومەرجەکە پێگەیشتبوو و ئیتر ڕووداو یان بگۆڕێکی دەویست کە ببێتە دواحەڵقەی گوورانی ئەم هەلومەرجە و خۆڵەمێشەکە ببووژێنێتەوە و بیتەقێنێتەوە و بیهێنێتە سەرێ. بۆیە لەمەدا و لەم دەلاقەیەوە سەرهەڵدانی شەپۆلی ئەمجارەی خۆپێشاندانەکان، شۆکی نەکردین؛ پێمان سەیر نەبوو و نەحەبەساین.

ئەوەی کە ئەم خۆپێشاندانانە چەندە فراوان دەبن، بۆ چ ماوەیەک بەردەوام دەبن و ئایا ڕێژیم دەتوانێت سەرکوتی بکات یان نا، ئەمە لە پێشدا ڕوون و دیاریکراو نەبوو و پێبەپێی ڕەوتەکە بەرچاوڕوونیمان لا دروست دەبوو و پازڵی ڕووداوەکەمان لەلا تەواو دەبوو.

لەنێو هەناوی ڕووداوەکەدا یەکدوو شت زۆر سەرنجڕاکێش و لە هەمان کاتدا سەرسوڕهێنەر بوو؛ ئەوەی کە لە ماوەیەکی کەمدا خۆپێشاندانەکان زۆر بەربڵاو بوون و زۆرێک لە شار و ناوچەکانی ئێرانی گرتەوە؛ بە وتەی بەرپرسانی ڕێژیم زیاتر لە ٤٠٠ شار و شارۆچکەی گرتەوە و تەنیا لە تاران، ڕوو دەیدا کە لە زیاتر لە سەد شوێندا گردبوونەوە و ڕێپێوان هەبێت. دیارە خۆپێشاندانەکانی ئەمجارە جیاوازیی گەورەیان لەگەڵ خۆپێشاندانەکانی پێشوو هەبوو، کە یەکێک لەم جیاوازییانە پێگەی کۆمەڵایەتی و جەماوەریی ئەم خۆپێشاندانانە بوو. چین و توێژی جۆراوجۆر لەم خۆپێشاندانانە بەشدار بوون و ئەمە و، قووڵایی ناڕەزایەتیی خەڵک و لاوازیی هێژمۆنیی ڕێژیم لە نێوخۆدا، وایان کرد کە بەخێرایی پەرە بستێنن و گەورە ببنەوە.

بەربڵاوی و گەورەیی ئەم خۆپێشاندانانە دەیانتوانی لەم قۆناغەشدا کۆتایی بە دەسەڵاتی زاڵ بهێنن و بیڕووخێنن. ئەمە جیاوازییەکی بەرچاو و شایانی تێڕامانە، کە بنەمای کۆمەڵایەتیی ئەم شەپۆلە زۆر فراوانتر بوو، ئەمەش لە لایەک گەورەبوونەوەی بەرەی دژی ڕێژیم دەگەیەنێت و لە لایەکی تر توانەوە و هەڵوەرینی بەرەی ڕێژیم. ئەمە ترسێکی زۆری لە ڕێژیمدا دروست کرد. سەرنجدان بە گوتار و ئاخاوتنیان، سەرنجدان بە چۆنیەتیی وەسفی ناڕەزایەتییەکانی ئەمجارە و پاساوهێنانەوە بۆ سەرکوت، ڕادە و توندیی ئەم ترسەی ڕێژیممان لا ڕوون دەکاتەوە. ئەوەی کە ڕێژیم ناوی نا "شەڕی تیرۆریستی"، "درێژەی شەڕی دوازدە ڕۆژە"، "هەوڵدان بۆ شەڕی نێوخۆیی" و "چواندنی بە دەیەی شەست"، قووڵایی و بەرفراوانیی ئەم ڕاپەڕینە و مەترسیداربوونی بۆ ڕێژیم بەتەواوی دەردەخات. ڕێژیم زانی کە ئەمجارە جیاوازە و مەترسیی بوونی خستووەتە سەر ڕێژیم.

ڕێژیم کەوتە قۆناغی هەوڵدان بۆ مانەوە. هەڕەشەی جیدی لەسەر مان و بوونی دروست بوو، کە خۆشیان بە ئاشکرا و لە توێی قسە و لێدوان و گوتاریاندا، ئاماژەی پێ دەکەن و دەیڵێن. گەورەیی و بەرفراوانیی ئەم شەپۆلە، کە لەم ڤیدیۆیانەی بەرەبەرە بڵاو دەبنەوە بۆمان دەردەکەوێت و بەڕاستی تۆفان و لافاوی خەڵکە کە لە شەقامەکاندا ناڕەزایەتی دەکات، چالاکی دەکات، بەربەرەکانی دەکات. کە سەیری دیمەنەکان دەکەی، سێڵاو و لافاوی خەڵکی تووڕە و وەزاڵەهاتوو دەبینی، کە دۆستان خۆشحاڵ و هیوادار دەکات و ڕێژیم ڕووبەڕووی مەترسیی جیدیی لەنێوچوون دەکاتەوە. هەر ئەمەش وای کرد کە مامەڵەی ڕێژیم ئەمجارە جیاواز بێت و ئەو سنوورانەی کە پێشتریش بۆ خۆی دایناببوون، بیانبەزێنێت و زۆر بێڕەحمانە سەرکوتی بکات. ئەوەی کە خامنەیی فەرمان دەکات بە هەر شێوەیەک و بە کەلکوەرگرتن لە هەموو ئامرازەکان، بەرەوڕووی ببنەوە و سەرکوتی بکەن، نیشاندەری گەورەیی و مەترسیداربوونی ئەم شەپۆلە بەهێزەیە بۆ ڕێژیم. ڕێژیم بۆ یەکەم جار ترسی لەنێوچوونی لێ نیشت، کەوتە تەقەلا بۆ پاراستن و مانەوەی خۆی. شەڕی مان و نەمانی کرد. دەیزانی کە بچووکترین دوودڵی لە سەرکوت، کۆتاییان پێ دەهێنێت.

کە سەیری ڤیدیۆکان دەکەی، سەرت سووڕ دەمێنێت کە چۆن ڕێژیم ئەم خۆپێشاندانانەی بەو بەرفراوانییە، بۆ کورتماوە سەرکوت کرد. سەرت سووڕ دەمێنێ کە لە ماوەی دوو سێ ڕۆژدا بە هەزاران و دەیان هەزار کەسی کوشت، کۆمەڵکوژی کرد. ئەم ڕادەیە لە ئیرادەی سەرکوت و بە دەربڕینێکی تر ئەم ڕادەیە لە دڕندەیی، مرۆڤ شۆک دەکات، دەیحەبەسێنێت، دەیهەژێنێت، پرسیاری وجودی بۆ دروست دەکات، لە ڕووی دەروونییەوە داتدەخورپێنێت.

ئەم ڕستانەی سەرەوە تەنیا کاتێک لێیان تێدەگەین کە ژمارەی قوربانی و کوژراوان لەبەرچاو بگرین و بەراوردی بکەین لەگەڵ قوربانی و کوژراوانی خۆپێشاندانەکانی پێشوو، بەراوردی بکەین لەگەڵ کوشتارەکانی پێشووی ڕێژیم لە هەموو تەمەنیدا، لەگەڵ کوشتنی خەڵک لە خۆپێشاندانەکانی وڵاتانی دیکەی دیکتاتۆری. لێرەدایە کە شۆک دەبیت، ڕێژیم پێشتریش خەڵکی کوشتووە لە دەیەی شەست، لە دەیەی حەفتا، لە پووشپەڕی ٧٨، لە بزووتنەوەی سەوز، لە بەفرانباری ٩٦، لە خەزەڵوەری ٩٨، لە بزووتنەوەی ژینا، لە کوشتاری زیندانیانی سیاسیی ٦٧ کە ژمارەیان هەزاران کەس بوو؛ بەڵام ئەمجارە ڕیکۆردەکانی پێشووی بەجێهێشت، ڕێکۆردی شکاند. سەرکوتی ئەمجارە توندترین سەرکوت و خوێناویترین بوو. ئاستێکی پێوانەیی لە کوشتار لە مێژووی خۆیدا تۆمار کرد. هەزارانی تێپەڕاند، گەیشتە دەیان هەزار. ئەمانە ڕەقەم نین، گیانی مرۆڤەکانن کە سەندراون. کۆمەڵگەی ئێران لە دۆخێکی مات و مەبهووتدایە، شۆک بوون لەوەی چۆن حکوومەتێک دەتوانێت تا ئەم ڕادەیە توندوتیژ بێت، دڕندە بێت، ویژدانی کۆمەڵگە هەژاوە، هێشتا باوەڕ ناکات کە ئەم ژمارەیە کوژرابن؛ تەم دایگرتووە.

کارەساتەکە کاتێک ڕوونتر دەبێتەوە کە بەراوردی بکەین لەگەڵ ئەو کوشتارەی ئیسرائیل لە فەلەستینییەکانی کرد. ئیسرائیل بەو هەموو توندوتیژییەی خۆیەوە لە ماوەی زیاتر لە ٥ مانگدا ٣٠ هەزاری لێ کوشتن. کەچی کۆماری ئیسلامی لە ماوەی دوو سێ ڕۆژدا بەپێی هەندێک سەرچاوە، ئەم ژمارەیەی تێپەڕاندووە. بەم جیاوازییەشەوە کە ئیسرائیل لە فەلەستینییەکانی کوشتووە کە لە خۆیانی نازانن و هاووڵاتیی ئەوان نین، بەڵام کارەساتەکە لەوەدایە کە ڕێژیم خەڵکی وڵاتەکەی خۆی کوشتووە و کۆمەڵکوژی کردوون.

بۆ ئەوەی قووڵایی کارەساتەکە زیاتر دەرکەوێت، دەبێ لەگەڵ سەرکوت و کوشتنی خەڵک لە وڵاتانی دیکە کە لەژێر سێبەری دیکتاتۆرەکاندا دەژین، بەراورد بکەین؛ لەگەڵ کوشتاری خەڵک لە گۆڕەپانی تیانئانمێنی چین (بە خەملاندن لەنێوان چەند سەد تا چەند هەزار کەس)، لەگەڵ ناڕەزایەتییەکانی ٢٠١٩ی عێراق (لانیکەم ٤٨٧ کەس)، لەگەڵ کوشتاری ڕەباعەی میسر لە ٢٠١٣دا (لانیکەم ٨١٧ کەس)، لەگەڵ کوشتنی خەڵک لە میانمار لە دوای کودتای ٢٠٢١ (هەزاران کەس) و لەگەڵ خۆپێشاندانەکانی وڵاتانی تر. لێرەدایە، ڕێک لێرەدایە کە بۆمان دەردەکەوێت چ هەژمارێکی زۆری خەڵکی کوشتووە. هەموویانی جێهێشتووە؛ نەک تەنیا ریکۆردی لە تەمەنی خۆیدا شکاندووە، بەڵکوو بە بەراورد لەگەڵ وڵاتانی تریش ریکۆردی شکاندووە. بووەتە یەکەمی بێڕکابەر. ئەگەر لە شتە باشەکاندا نەیتوانیبێت ببێتە یەکەم، ئەوە لە کوشتنی خەڵکی خۆیدا بووەتە یەکەمی بێڕکابەر!

ڕاستە لە شەڕی نێوخۆیی سووریەدا سەدان هەزار کەس بوونە قوربانی، بەڵام ئەوەی کۆماری ئیسلامی جیا دەکاتەوە، ڕێکۆردی کوشتارە لە کورتترین ماوەی خۆپێشاندانێکی مەدەنییدا. ئەگەر لەگەڵ سەرکوتی گۆڕەپانی تیانئانمێن، عێراقی ٢٠١٩، ڕەباعەی میسر و کوشتنی خەڵکی میانمار لە دوای کودتای ٢٠٢١ بەراوردی بکەین، دەبینین ڕێژیم هەموویانی تێپەڕاندووە و لە کوشتنی خەڵکی بێوەی و دەستبەتاڵدا، بووەتە یەکەمی بێڕکابەر.

ئێمە خۆپێشاندانەکانی ئەمجارەشمان بە شەپۆل شوبهاند، لە خوازەی شەپۆل کەلکمان وەرگرت، کەلکوەرگرتنەکەمان لە جێی خۆیدا بوو، ئەمە سروشتی شەپۆلە کە دەکشێتەوە بەڵام بەهێزتر جارێکی تر دێتەوە، و ئەوەی لە بەردەمیدا بێت ڕایدەماڵێ. ڕاستە خەڵکی ئێران ئێستا لە دۆخێکی ماتەمبار و تەمداگرتوو و شۆکهێنەردان، بەڵام هەموو ئەم هەژان و شۆک و ماتەمانە، دەبنە وزە، دەبنە ڕق، دەبنە ڕقی تۆڵە و پۆڵاییتر لەمجارە ڕووبەڕووی ڕێژیمی دژەگەل دەبنەوە. ئەو خوێنانەی ڕژاون کەلێنی نێوان خەڵک و ڕێژیمی ئەوەندە فراوان کردووە کە بە هیچ شتێک پڕ نابێتەوە و سارێژ نابێتەوە مەگەر بە لەنێوچوونی ڕێژیم.

پاش وەرگرتنی زانیاری لەمەڕ "هێرشی کۆتایی"؛

بژارەکانی ترامپ لە بەرانبەر ئێراندا کامانەن؟

ئیندێپێندێنت – جەیمز سی ڕەینۆڵدز
و لە ئینگلیزییەوە: کەماڵ حەسەنپوور

لە کاتێکدا کە کێشەکە دوورە لە کۆتایی فەرمی، دەڵێن وڵاتە یەککگرتووەکان خەریکی هەڵسەنگاندنی بژاردەکانە. بە گوێرەی هەواڵەکان، دۆناڵد ترامپ لە لایەن فەرماندە پلەبەرزەکانی سەربازییەوە لە ڕۆژی پێنجشەممە ٣٠ی مانگی ئاپریل (١٠ی بانەمەڕ) زانیاریی لەمەڕ بژارەکانی دەستپێکردنەوەی ئۆپەراسیۆنە سەربازییەکان دژی ئێران بە ئامانجی ناچارکردنی ڕێژیم بۆ ڕێککەوتنێک بە مەبەستی کۆتایی جەنگ پێ گەیشتووە.

لەگەڵ پێداگریی بەڕێوەبەرایەتییەکە کە ئاگربڕە لەرزۆکەکە بە شێوەی کاریگەر دوژمنایەتییەکانی نێوان دوو لایەنی "کۆتایی پێهێناوە،" بە گوێرەی کەسانی خاوەن زانیاری، گفتوگۆکانی پشت دەرگا داخراوەکان گەڕاوەتەوە بۆ بۆمبارانکردنی ئێران. سەرچاوەکانی خاوەن زانیاری لەمەڕ گفتوگۆکان بە "ئاکسیۆس"یان گوت: ناوەندی فەرماندەیی وڵاتە یەککگرتووەکان پلانێکی بۆ شەپۆلێکی "کورت و بەهێز" لە هێرش بۆ سەر ئێران، کە وێدەچێ ژێرخانەکان بە ئامانج بگرێت، پێشکەش کردووە.

بە گوێرەی هەواڵەکان بژارەی دیکەش کە بیری لێ کراوەتەوە، ئۆپەراسیۆنی هێزە تایبەتەکان بۆ دەستبەسەرداگرتنی یەدەگی ئۆرانیۆمی پیتێنراو تا پلەی بەرز بووە. وڵاتە یەککگرتووەکان هێزێکی بەرچاوی دەریایی و هەزاران سەربازی لە ناوچەکەدا هەن. لە کاتێکدا ترامپ دەڵێ پێیوایە گەمارۆی هەنووکەیی وڵاتە یەککگرتووەکان بۆ سەر کەشتیوانیی ئێرانی کە ڕەچاوی دەکات گەلێک لە هێرش کاریگەرترە، چوونەسەری نرخی سووتەمەنی لە نێوخۆی ئەمریکا گوشارێکی زۆر دەخاتە سەر بەڕێوەبەرایەتییەکەی بۆ تێپەڕین لە دۆخی چەقبەستووی ئێستا و کۆتاییهێنان بە جەنگ. لەگەڵ هەڕەشەی ئێران بۆ بەرپەچدانەوەی توندی هەر جۆرە کردەوەیەکی سەربازیی نوێی وڵاتە یەککگرتووەکان، ئیندیپێندێنت پێداچوونەوەیەک بە بژارەکانی ترامپ بۆ گوشارخستنە سەر ئێران دەکات.

هێرشی سەربازی

وڵاتە یەککگرتووەکان بنکەی سەربازیی ستراتیژیی لە سەرانسەری ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست و توانایی هاویشتنی هاژەکی لە پاپۆڕە جەنگییەکانییەوە لە ناوچەکەدا هەن. ئەگەرچی پاپۆڕی فڕۆکەهەڵگری "یو ئێس ئێس جێراڵد ڕ. فۆرد" ئامادەی کشانەوە لە ناوچەکەیە، ژمارەیەکی زۆر توانایی سەربازیی هێزی دەریایی لە ناوچەکەدا بەو مانایەن کە پاپۆڕەکانی و ژێردەریاییەکانی وڵاتە یەککگرتووەکان دەتوانن لە سەدان مایل ئەولاترەوە هاژەک ئاراستەی ئامانجەکانی ئێران بکەن.

وڵاتە یەککگرتووەکان هەروەها ئەنباری بەرچاوی هاژەکی زەمینی و سیستەمی تۆپخانەی لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست هەن و بۆمبهاوێژەکان دەتوانن لە سەرانسەری ناوچەکەوە هێرشی بەرچاو ئاراستە بکەن. بە گوێرەی ناوەندی لێکۆڵینەوەی ستراتیژیک و نێودەوڵەتییەکان لە واشینگتۆن، هێرشە تۆڵەئەستێنەکانی ئێران لە کاتی کێشە پێنج هەفتەییەکەدا کەلێنی بەرگریی ئاسمانیی ئاشکرا کرد و کەلوپەلی سەربازیی وڵاتە یەککگرتووەکان بایی ٢.٣ هەتا ٢.٨ میلیارد دۆلار لەناو چوون.

بەڵام لێکۆڵینەوەیەک لە حەوت چەک کە مانگی ڕابردوو بڵاو کرایەوە، بەو ئاکامە گەیشت کە وڵاتە یەککگرتووەکان هێندەی هاژەک هەن کە بتوانێت "لە کاتی هەر جۆرە سیناریۆیەکدا" درێژە بە جەنگ بدات. ناوەندی لێکۆڵینەوەی ستراتیژیک و نێودەوڵەتییەکان مەزەندە دەکات کە یەدەگی هاژەکی تۆماهۆکی وڵاتە یەککگرتووەکان کە دەکرێت هەم لە دەریاوە و هەروەها لە وشکانییەوە ئاراستە بکرێن، پێش قەیرانەکە ٣٠٠٠ دانە بوون کە یەک لەسەر سێی ئەم ڕێژەیە کەڵکیان لێ وەرگیراوە. چاوەڕوان دەکرێت ئەمساڵ و ساڵی داهاتوو ژمارەیەکی زۆرتر ڕادەستی سپای ئەمریکا بکرێن. تەنانەت ئەگەر ئەوە ڕاستیش بێت، وڵاتە یەککگرتووەکان هەزاران جێگرەوەی هەرزانتری هەن، لەوانیاندا ١٤٠-١٨٠ هەزار بەستەی JDAM، کە توانایی پێکانی دروستی ئامانجەکان بە بۆمبی "گەمژە" دەدات.

کاربەدەستێکی پلەبەرزی سپای پاسدارانی ئێران گوتی هەر هێرشێکی نوێی وڵاتە یەککگرتووەکان دژی ئێران، تەنانەت سنووورداریش، دەبێتە هۆی دەستپێکی "هێرشی درێژمەودا و بەژان" بۆ سەر بنکە ناوچەییەکانی وڵاتە یەککگرتووەکان. هەواڵدەرییەکانی ئێران لە زمان فەرماندەی هێزی ئاسمانی مەجید مووسەوی دەگێڕنەوە کە گوتوویەتی: "ئێمە دیتوومانە بنکە ناوچەییەکانیان تووشی چ چارەنووسێک بوون، ئێمە دەبینین هەمان شت تووشی پاپۆڕە جەنگییەکانیان بێت."

هێرشی زەمینی

لەو کاتەوەی کێشەکە دەستی پێکرد، وڵاتە یەککگرتووەکان هەزاران سەربازی گواستووەتەوە و تێکەڵی نزیکەی ٤٠ هەزار ئەندامی هێزە سەربازییەکان بوون کە پێشتر لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست جێگیر کرابوون. لە کاتێکدا کە دابەزاندنی هێزی سەربازی لەسەر خاکی ئێران هێشتا لە ڕوانگەی دەنگدەرانی وڵاتە یەککگرتووەکانەوە ناخۆشەویستە، ترامپ ئاماژەی بەوە کردووە کە هێزەکانی وڵاتە یەککگرتووەکان دەتوانن بۆ ئۆپەراسیۆنی سنووردار بۆ گرتنی دوورگە بچووکەکانی ئێران بە مەبەستی کۆنترۆڵی دەستڕاگەیشتن بە گەرووی هۆرمۆز کەڵکیان لێ وەربگیرێت.

لە کاتی هێرشی پێشوودا، بە گوێرەی هەواڵەکان لە کاتی زانیاریدان بە سەرۆککۆمار، دوورگەی قێشم وەک ئامانجێک بۆ هێرشی زەمینی بە مەبەستی کۆتاییهێنان بە دەسەڵاتی ئێران بەسەر گەرووی هۆرمۆزەوە و هەروەها دوورگەی خارگ وەک خاڵی سەرەکیی هەناردەکردنی نەوتی ئێران باسیان لێوە کراوە. ئەم دوورگەیە بە ڕووبەری ٥٥٨ مایلەوە لە دەرەوەی خاکی سەرەکیی ئێران هەڵکەوتووە و "شارێکی" ژێرزەمینیی هاژەکەکانی لێ دروست کراوە و بۆ هێرش بۆ سەر پاپۆڕەکان لە ڕێڕەوی دەریاییدا کەڵکی لێ وەرگیراوە.

بە گوتەی جان کەسەپیۆغلو، لێکۆڵەرێکی بەرگری، وێنەی مانگی دەستکرد پیشان دەدەن ئێران "ژمارەیەکی بەرچاو هاژەکی دژەپاپۆڕ کە لە ژێرزەوییەوە ئاراستە دەکرێن لە قێشم" جێگیر کردوون. لە کۆتاییەکانی مانگی مارس [خاکەلێوە]، لەگەڵ بەڕێوەچوونی جەنگ، ناوبراو لە ئەنستیتۆی هادسۆن (ناوەندێکی توێژینەوەی کۆنەپارێز لە واشینگتۆن) نووسی: "هەر هەڵمەتێکی وڵاتە یەککگرتووەکان لە ناوچەکە وێدەچێت بۆ سەر دوو دوورگەی یەکلاکەرەوە بەڕێوە بچێت: خارگ و قێشم." دوورگەی خارگ شوێنی هەناردەکردنی ٩٠٪ی نەوتی ئێرانە، ئەگەرچی گەمارۆی سەربازیی وڵاتە یەککگرتووەکان تا ڕادەیەکی زۆر چالاکیی بازرگانی بەرەو ئێران و بە پێچەوانەی ڕاگرتووە.

گەمارۆی بەردەوامی وڵاتە یەکگرتووەکان

دۆناڵد ترامپ ئەم هەفتەیە بە ئاکسیۆسی گوتووە ئەو هێشتا گەمارۆکە وەک "کارێکی کاریگەرتر لە بۆمبارانکردن" سەیر دەکات، ئەمە نیشانەیەکە کە ڕەنگبێ بەو مانایە بێت ناوبراو خوازیاری پاراستنی دۆخی ئێستا بێت، کە ئەو دەڵێت ڕۆژانە تێچووی ٥٠٠ میلیۆن دۆلاری بۆ ئێران بەدواوەیە.

بە گوێرەی "ڤۆرتێکسا" (کۆمپانیایەکی لێکۆڵینەوەی نەوت)، ژمارەی پاپۆڕە نەوتهەڵگرەکانی ئێران کە کەنداوی عوممانیان لە ١٣ تا ٢٥ی ئاپریل جێهێشتووە، لە بەراورد لەگەڵ هەمان مەودا لە مانگی مارسدا، ٨٠٪ دابەزیوە. لەگەڵ بەردەوامبوونی گەمارۆی دەریایی، ئابووریی پشتبەستوو بە نەوتی ئێران تووشی نەهامەتی بووە و دراوی ئێران (ڕیاڵ) لە بەرانبەر دۆلاری ئەمریکادا، لە ڕۆژی چوارشەممە تا ئاستێکی پێوانەیی دابەزیوە.

چوونەسەری نرخی نەوت و پێداویستییەکانی دیکە لەبەر بەستنی گەرووی هۆرمۆز لە لایەن ئێرانەوە، هەروەها بووەتە هۆی چوونەسەری گوشاری سیاسی و ئابووری لە وڵاتە یەککگرتووەکان. بە گوتەی پاتریک دێهان، سەرۆکی کۆمپانیای لێکۆڵینەوەی نەوت بە ناوی "گاس بادی" کە ڕۆژانە نرخی بەنزین بڵاو دەکاتەوە، هەڵاوسانی نرخی بەنزین بووەتە هۆی چوونەسەری ڕۆژانەی تێچووی ٣٠٠-٤٥٠ میلیۆن دۆلار بۆ خەڵکی ئەمریکا.

دکتۆر ڤالێنتین بۆبۆک، ئابووریناسی پلەبەرزی ئەنستیتۆی توێژینەوەی کاروباری ئابووری، بە ئیندیپێندێنتی گوت کە تێچووی وڵاتە یەککگرتووەکان "زۆرتر سیاسی" دەبێت، بە نرخی بەنزین لە نێوخۆ وەک "بەرپرسیارێتیی گرنگ" لە هەڵبژاردنەکانی نیوەی دەورەی بەڕێوەبەرایەتی لە مانگی نۆڤەمبەردا. ئەو گوتی لە لایەکی دیکەوە، هاوپەیمانانی کەنداو ڕەنگبێ لەبەر نەبوونی ئاسایشی دەریایی درێژخایەن بێئۆقرە بن.

داوای یارمەتی لە هاوپەیمانە ئورووپاییەکان

ترامپ بەردەوام ڕەخنەی لە هاوپەیمانەکانی لە ناتۆدا گرتووە کە لە تێوەگلان لە جەنگدا دوودڵن. لەم دواییانەدا پێنتاگۆن باسی سزادانی ئەم هاوپەیمانانەی کردووە کە لە ڕوانگەی پێنتاگۆنەوە پشتگیرییان لە ئۆپەراسیۆنەکانی وڵاتە یەککگرتووەکانیان نەکردووە، لەوانیاندا هەڵپەساردنی ئەندامەتیی ئیسپانیا و پێداچوونەوە بە دانپێدانانی وڵاتە یەککگرتووەکان بە دوورگەکانی فالکلاند وەک موڵکی بەریتانیا.

ئەمە ئاڵوگۆڕی بەسەردا دێت، بێتوو واشینگتۆن بەو ئاکامە بگات کە پێویستی بە پشتگیریی ئورووپاییەکان بۆ کردنەوەی گەرووی هۆرمۆز دەبێت، لە کاتێکدا ئێران باسی درێژەدان بە کۆنترۆڵ بەسەر گەرووی هۆرمۆزەوە دوای کۆتایی جەنگ کردووە. لە چەند هەفتەی ڕابردوودا، بەریتانیا و فەڕانسە پێکەوە دەیان وڵاتیان بۆ باس لەسەر یارمەتیدان بە هاوپەیمانییەک کۆ کردووەتەوە تا یارمەتیدەری دڵنیابوون لە تێپەڕینی بێ گیروگرفت بە گەرووی هۆرمۆزدا بن، بەڵام تەنیا دوای کۆتایی کێشەکە.

بە گوێرەی "والستریت ژۆرناڵ"، ئێستا وڵاتە یەککگرتووەکان داوای پشتگیریی وڵاتانی دیکەی بۆ پەیوەستبوون بە هاوپەیمانییەکی هاوشێوە بۆ سنووردارکردنی دەستڕۆیشتوویی ئێران پاش کۆتایی جەنگ کردووە. والستریت ژۆرناڵ، بە ئاماژە بە لێدوانێکی نێوخۆیی وەزارەتی کاروباری دەرەوەی وڵاتە یەککگرتووەکان گوتی: هاوپەیمانییە پێشنیارکراوەکە، کە ناوی "دامەزراوەی ئازادیی دەریایی" لێنراوە، زانیاری هاوبەش دەکات، هەوڵە سیاسییەکان ڕێک دەخات و یارمەتیدەری جێبەجێکردنی گەمارۆکان دەبێت.

لە لێدوانەکەدا هاتووە: "دامەزراوەی ئازادیی دەریایی وەک یەکەم هەنگاوی گرنگ بۆ دامەزراندنی ئاسایشی دەریایی دوای جەنگ لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست دەبێت. ئەم چوارچێوەیە بۆ دڵنیابوون لە ئاسایشی درێژخایەنی وزە، پارێزگاری لە ژێرخانی گرنگی دەریایی و پاراستنی ماف و ئازادییەکانی کەشتیوانی لە ڕێڕەوە دەریاییە ژینەکییەکان فرە گرنگە."

لەگەڵ ئەوەشدا، هیچ نیشانەیەک لە ویستی هاوپەیمانانی ئەمریکا بۆ پەیوەستبوون بە هێرش بۆ سەر ئێران بە مەبەستی کۆتاییهێنان بە دۆخی چەقبەستووی ئێستا لەبەر دەستدا نییە.

لەپێناو یەکخستنی ئیرادەی نەتەوەیی ژنان و بە هێزکردنی جێگە و پێگەی ژن لەنێو کۆمەڵگە

ڕاگەیاندراوی ڕاگەیاندنی پلاتفۆرمی ژنانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان_ژینا

بۆ ئازادیی، یەکسانی و مافە ڕەواکانی ژنان!
بۆ هەموو ژنانی ئازادیخوازی کوردستان!
تێکۆشەرانی ڕێگای ئازادیی و یەکسانی!

لە سەت ساڵی ڕابردوودا خەباتی نەتەوەی کورد بۆ ڕزگاری بەردەوام و بێپسانەوەیە و بەو ڕۆڵەی ژن تێیدا گێڕاویەتی سەلماندوویەتی کە ئازادیی نیشتمان بێ ئازادیی ژن وەدی نایەت. ژنی کوردیش تەنیا لە چوارچێوەی وڵاتی خۆیدا و دوور لە داگیرکاری و عەقڵییەتی پیاوسالاری و دەسەڵات و نەریتە سەپێندراوەکان، دەگاتە مافە ڕەواکانی و هاوکات پارێزەری ڕاستەقینەی ماف و ئازادییەکانیشی دەبێت.

ژنی کورد بە درێژایی مێژوو، نەک هەر بەشێک بووە لە ناسنامە و خەباتی نەتەوەیی بەڵکوو، ڕوحی ڕاپەرینیش بووە و پێشەنگایەتی و قورسایی ئەو خەباتەی خستۆتە سەرشانی خۆی. لە سەردەمی نوێدا لووتکەی پێشەنگایەتیی ژنان لە ڕاپەرینی(ژینا) ژن، ژیان، ئازادیی دەستی پێکرد کە تەواوی ڕۆژهەڵاتی کوردستان و سەرانسەر جوغرافیای ئێرانی گرتەوە. ئەو قۆناغە وێنەی ژنی -وەک قوربانی- گۆڕی بۆ ژن وەک بزوێنەری گۆڕانکاری. ژنان نەک هەر وەک داواکار، بەڵکوو وەک ڕێبەر و داڕێژەری نەخشەی داهاتوو دەرکەوتن، ئەمەش وای کرد جیهان بە چاوێکی سیاسیی قووڵترەوە سەیری تواناکانی ژن بکات لە بەڕێوەبردنی قەیرانە گەورەکاندا.

ژنی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان قوربانیی زوڵم و ستەمێکی دوو لایەنیە. لە لایەکەوە وەک کورد مافە نەتەوەییەکانی لێ زەوت کراوە و لە لایەکی تریشەوە وەک ژن لەژێر یاسا کۆنەپەرستەکاندا دەچەوسێندرێتەوە.

ئێمە پێنج ڕێکخراوی ژنانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان "ڕێکخراوی ئازادیی ژنانی کوردستان_ نینا"، "ئاسۆی ژنی کورد_ ڕێکخراوی ژنانی کۆمەڵە"، "ڕێکخراوی ئافرەتانی خەباتی کوردستانی ئێران"، یەکیەتیی ژنانی دیموکراتی کوردستانی ئێران" و "کۆمەڵگەی ژنانی ئازادی ڕۆژهەڵاتی کوردستان_کەژار" دوای چەندین مانگ و کۆبوونەوە بە شێوەی ئامادەبوون و ئۆنلاین، بە پێویستمان زانی کە بە تێگەیشتن لە پێویستیی یەکڕیزی و کاری پێکەوەیی، پلاتفۆرمی ژنانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان_ژینا وەک چەترێکی مەدەنی_ نەتەوەیی و پارێزەر و داکۆکیکاری ڕاستەقینەی شکۆ، ئازادیی، یەکسانی و مافی ژنان ڕابگەیەنین.

ئەم پلاتفۆرمە گرێدراویی خەباتی نەتەوەیی و تێکۆشان بۆ دەستەبەرکردنی مافەکانی ژنان بەهێزتر دەکات و بەرەنگاری ئەم ستەمە مێژووییە دەبێتەوە کە دژی "ژنی کورد" هەیە.

ئامانجە سەرەکییەکانی پلاتفۆرمی ژینا خۆی لە یەکخستنی ئیرادەی نەتەوەیی ژنان و بە هێزکردنی جێگە و پێگەی ژن لەنێو کۆمەڵگە، ڕووبەڕووبوونەوەی داگیرکەر و ستەمی سیستماتیکی دژی ژنان، دەوڵەمەندکردنی خەباتی مەدەنی_ سیاسیی ژنان دەبینێتەوە.

پلاتفۆرمی ژنانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان_ژینا داوا لە هەموو ژنانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان دەکات، وێڕای پێداگریی و داکۆکییەکانتان لەسەر مافە ڕەواکانیان، لە دەوری ئەم پلاتفۆرمە کۆببنەوە.

کاتی ئەوە هاتووە ژنانی نیشتمان، جیاوازییەکان وەلا بنێن و وەک یەک دەنگ و یەک ئیرادە، لە پێناو شکۆی نەتەوەیی و مافەکانیاندا بوەستنەوە.

پلاتفۆرمی ژنانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان – ژینا
١٠ی بانەمەڕی ١٤٠٥ی هەتاوی
٣٠ی ئاپریلی ٢٠٢٦ میلادی

"هیچ زیندانییەک بۆ سەرلەنوێ دروستکردنەوەی زیندانەکەی هەوڵ نادا"

دەقی وتاری د. ئاسۆ حەسەنزادە، نوێنەری حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران لە کۆبوونەوەی کۆڕی گشتیی کۆنگرەی ئازادیی ئێران

خۆشحاڵم کە دیسان لە لایەن حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێرانەوە و ئەمجارە لە کۆبوونەوەی ئانلاینی کۆڕی گشتیی کۆنگرەی ئازادیی ئێران لە خزمەتتان‌دام. لە کاتی کۆبوونەوەی لەندەنەوە تا ئێستا بەداخەوە ئاڵوگۆڕێکی ئەوتۆ ڕووی نەداوە، پرسی شەڕ و ئاشتی لە ناوچەدا هەروا نادیارە و لە ڕەوتی نێونەتەوەیی پێوەندیدار بەو دۆخەشدا غایبی گەورە گەلانی ئێرانن.

ڕێژیم سەرەڕای بلۆفەکانی لە لاوازترین دۆخی خۆیدایە، بەڵام هاوکات سەرکوتی نێوخۆیی چڕ کردۆتەوە. ئەمڕۆ لە کاتێکدا کە لە سایەی ئاگربەسەوە ڕێژیم هەناسەیەکی هاتۆتەوە بەر، بۆ ئێمەی کورد شەڕ هەروا بەردەوامە و ڕێژیم بۆمبارانی بارەگا و کەمپە مەدەنییەکانمان لە کوردستانی عیراق درێژە دەدا.

ئەگەر لە سەرەتای شکڵگرتنی کۆنگرەی ئازادیی ئێراندا دوورەدیمەنی ڕووخانی کۆماری ئیسلامی هۆکارێک بوو بۆ ئەوەی هەوڵ بدەین خێراتر بەرەو یەکگرتن بڕۆین، ئەمڕۆ ئەو واقعیەتە کە ڕێژیم هێشتا لەسەر پێی خۆی ماوە دەبێ وەک دەرفەتێک بۆ کارکردن لەسەر چۆنیەتیی یەکگرتن چاو لێ بکەین.

ئەمن نامەوێ هەموو ئەو شتانەی لە لەندەن گوتم لێرە دووبارە بکەمەوە. ئەوەندە نەبێ کە وەک لەوێ گوتم با گای کەڵ بە شاخەکانی بگرین، واتە ئازایانە ڕووبەڕووی واقعییەتەکان ببینەوە. یان ئەوە کە پێویستە هەموو وەک خانەخوێ چاو لێ بکرێن دەنا ئەوەی وەک میوان ڕەفتاری لەگەڵ دەکرێ، ئەگەر لە خۆشەویستییان بە زۆریش ڕای بگرن، درەنگ یا زوو هەر دەڕوا.

ئەوەی لێرەدا دەمەوێ جەختی لەسەر بکەم وشەکلیلی کۆنگرەی ئازادیی ئێرانە کە لە هەمان کاتدا براندی ئەو کۆنگرەیەشە واتە فرەچەشنی. بەڵام کام فرەچەشنی؟ خۆشحاڵم کە لە دوو ڕۆژی ڕابردوودا لە چات ڕوومی کۆڕی گشتیدا ئەوەندە گرینگی بە پرسی یەکسانیی ژێندەری درا. بەڵام لەوێش کەس باسی یەکسانیی گەلانی ئێرانی نەکرد. بە باوەڕی من کۆنگرەی ئازادیی ئێران دەبێ ئاوێنە و مینیاتۆری کۆمەڵگای ئێران بێ و ئەم کۆڕی گشتییەش دەبێ تەمرینێک بێ بۆ ئەنجومەنی دامەزرێنەری دوارۆژ.

ئەو فرەچەشنییەی مەبەستمانە نابێ تەنیا بەرهەمی فرەچەشنیی باوەڕە سیاسییەکان بێ، بەڵکوو دەبێ پێش هەموو شتێک بەرهەمی واقعییەتە بابەتییە ناسنامەییەکان بێ. هەر ئینسانێک جنسیەتێکی هەیە و هەر ئینسانێکیش لە بەستێنی مێژوویی و بەکۆمەڵدا سەر بە نەتەوەیەک یان کۆمەڵگایەکی نەتەوەیی‌یە، تەنانەت ئەگەر هەموو ئینسانەکانیش بە قەرا یەک هەڵسوکەوتی سیاسییان لەسەر بنەمای ئەو تایبەتمەندییە ناسنامەییانە دیاری نەکەن.

دەزانم هێندێکتان لەگەڵ ئەو تێرمانەی بەکاریان دەبەم و لەگەڵ ڕوانگەی ئێمە کۆک نین. هەربۆیەشە پێویستە زۆرتر کار لەسەر ئەو بابەتانە بکەین.

بەهەرحاڵ ئەوەندەی دەگەڕێتەوە سەر کەڵکەڵەی سەرەکیی ئێمە کە دادپەروەریی سیاسیی نێوان نەتەوەکان لە داهاتووی ئێراندایە، هەواڵێکی خۆش و هەواڵێکی ناخۆشم بۆ ئێوە پێیە. هەواڵە ناخۆشەکە ئەوەیە کە نەتەوەی کورد و گەلانی ژێردەستەی دیکە لە ئێراندا بەدوای سەروەریی سیاسی و دابەشکردنی دەسەڵاتەوەن. هەواڵە خۆشەکەش ئەوەیە کە ئەوان حازرن لە چوارچێوەگەلی بنیاتنەردا بەشدار بن، بەڵام ئەوە بە مەرجێک کە دەنگیان ببیسترێ.

ئێوە هاوبەشێکی خاوەن پێگەتر، جێگای متمانەتر و جیددیتر لە حیزبەکانی کوردستانتان وەگیر ناکەوێ. هیچ ئەلتێرناتیڤێکیش کە ئیدیعای فرەچەشنی و پلۆرالیزم بکا بەبێ حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران و هاوپەیمانیی هێزە سیاسیەکانی کوردستانی ئێران نە مانای هەیە، نە سەر دەگرێ.

ئێمە ئاگاداری خاڵە بەهێزەکان و زەرفیەتی کۆنگرەی ئازادیی ئێران هەین و دەمانەوێ زۆترین شانس و دەرفەت بە سەرکەوتن و مانەوەی ئەم چوارچێوە تایبەتییە بدەین. بەڵام ئێمە ڕەخنەی جیددیمان لەسەر دەقی دامەزراندنی کۆنگرە هەیە ئەگەرچی کۆبوونەوەی ئەمشەو جێگای باس کردنی وردەکارییەکانی ئەو مەسەلەیە نیە.

بەهەرحاڵ بزانن ئەگەر ڕوانگەی ئێمە لەبەرچاو بگرن، دەتوانن حیساب لەسەر بەشداریی ئێمەش بکەن. ئەگەر نا، دەبێ بزانن هیچ زیندانییەک بۆ سەرلەنوێ دروستکردنەوەی زیندانەکەی هەوڵ نادا و تێچوو نادا. ئەوەی زیندانی بیری لێ دەکاتەوە ئازادییە و تەنیا ئازادی.

سوپاستان دەکەم.

***

تێبینی: حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران و لایەنەکانی کۆنگرەی نەتەوەکانی ئێرانی فیدراڵ تا ئێستا بە فەرمی نەچوونەتە نێو کۆنگرەی ئازادیی ئێران و ئەو بابەتە بەستراوەتەوە بە ڕێککەوتن لەگەڵیان لەسەر دەستکاریکردنی بەڵگەنامەی دامەزراندنی کۆنگرە.

گلۆڵەی ئاڵۆزی شەڕ!

ڕەزا دانشجوو

ئاگربەستی ناسەقامگیری نێوان کۆماری ئیسلامی و ئەمریکا لە کاتێکدا سێیەمین حەفتەی تێپەڕ کرد کە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست بەردەوام ئامادەی گۆڕانکاریی گەورەیە. لە ڕاستیدا ئەم بارودۆخەی کە ئێستا لە ناوچەدا بەناو ئاگربەست نێوی دەهێنرێت، هیچ نیشانەیەکی لە ڕاوەستانی ئاگری شەڕ، یان بە واتایەکی باشتر ڕازیبوونی لایەنە پەیوەندیدارەکانی ئەم شەڕە بە بەسبوونی شەڕ و کۆتاییهێنان بە گرژی و ئاڵۆزییەکان پێوە دیار نییە! ئەوەی ئێستا دەبینرێت زۆرتر لە بێدەنگیی پێش ڕووداوێکی چاوەڕوانکراو و یان ئاگری بن خۆڵەمێش دەچێت کە هەر کات ئەگەری بووژانەوە و بڵێسەدانی بەدی دەکرێت.

بۆ دۆزینەوەی هۆکارەکانی ئەم ناسەقامگیرییە و شیکاریی باشتری باسەکە دەبێت سەرەتا ئاوڕێک لە ڕووداوەکانی شەڕ و پێشهاتەکانی دوای شەڕ تا ئەمڕۆ بدەینەوە. ئەمە ڕەنگە یارمەتیدەر بێت تا خوێندنەوەیەکی زۆر باشترمان بۆ داهاتوو هەبێت.

ڕەنگە شیکاریی تێچوو و قازانج باشترین و کارامەترین مێتۆدێک بێت کە دەتوانرێت وەک پێوەرێک بەکار بهێنرێت و پێوانەیەک بێت کە لە کاتێکدا تەواو سەلمێنراو و زانستییە، لە هەمان کاتدا ڕووداوەکانیش دەتوانێت بە سادەیی و لۆژیکی شی بکاتەوە.

لایەنی یەکەم و سەرەکیی ئەم ململانێیە، کۆماری ئیسلامییە؛ دەسەڵاتێکی پاوانخواز و بێبەزەیی و خۆبەزلزان کە ساڵانێکە بووەتە شێرپەنجەیەکی بێبڕانەوە لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست و نەک تەنیا ژیانی خەڵکی بێتاوان لە ئێران و ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست، بەڵکوو ژیانی میلیۆنان کەسی لە جیهاندا تووشی مەترسی کردووە و هۆکاری سەرەکیی ناسەقامگیری لە زۆرینەی وڵاتانی ناوچەیە. سەرەڕای هەموو ئیدیعا و لێدوانە بێبنەماکانی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی، دەتوانرێت ڕاشکاوانە بگوترێت کە ڕێژیم لە هەموو ڕوویەکەوە لەم شەڕەدا دۆڕاو بووە و خەسارەی زۆری بەرکەوتووە. هەرچەندە دەبێت دان بەوەشدا بنرێت کە هەندێک شتی بەدەستهێناوە. تێچووی ڕێژیم دەکرێت لە دوو بەشدا دابەش بکرێن.

یەکەم: توانای سەرکردایەتی و فەرماندەیی، یان باشتر بڵێین سەرچاوە مرۆییەکان. نەمانی دیکتاتۆری پیری تاران عەلی خامنەیی و بەشێکی بەرچاو لە فەرماندە نیزامییە باڵاکان و کەسایەتییەکانی دیار و نێوبەدەری ڕێژیم، وەها بۆشاییەکی گەورەی لە لوتکەی هەرەمی ڕێبەری و بڕیاردانی ڕێژیمدا دروست کردووە کە سەرەڕای بانگەشە و پڕوپاگەندەی هەمیشەیی کۆماری ئیسلامی، لانیکەم لە کورتخایەندا پڕکردنەوەی ئەو بۆشایی و کەلێنە گەورەیە مەحاڵە. نابێت ئەوە لەبیر بچێت کە ئەم پرسە ڕەهەندێکی دەروونیشی هەیە و دەتوانێت بە شێوەیەکی بەرچاو ببێتە هۆی دابەزینی ورە و توانایی لایەنگران و بەکرێگیراوانی ڕێژیم و درزێکی گەورە لە دامودەزگاکانی بڕیاردان دروست بکات. درزێک کە لە چەند ڕۆژی ڕابردوودا و لە پرۆسەی بەناو دانیشتنەکانی دوای شەڕ بە ڕوونی دیار بووە. بەراورد لەگەڵ شەڕی دوازدە ڕۆژە، بەدڵنیاییەوە دەتوانرێت بگوترێت کە نەمانی دیکتاتۆر و سەرکردە سیاسی و نیزامییەکانی دیاری ڕێژیم، بووەتە هۆکاری دابەشبوونێکی ئاشکرا و بەربڵاو لە نێوان کاربەدەستانی ئێستای کۆماری ئیسلامی. ئەم دابەشبوونە و پەرتەوازەییە لە ناوەندی بڕیاردان دەتوانێت توانایی بەرپەرچدانەوەی نیزامیی ڕێژیم و ڕەخسانی هەل و توانای چەنەلێدان لەسەر مێزی گفتوگۆ بە شێوەیەکی بەرچاو کەم بکاتەوە.

بەشی دووەمی تێچووی کۆماری ئیسلامی لەم شەڕەدا بێگومان لەدەستدانی بەشێکی زۆر لە توانایی نیزامیی ڕێژیم لە مووشەک و درۆن و چەکە پێشکەوتووەکانە و هەڵبەت لەنێوچوونی بەربڵاوی ژێرخانی نیزامی و ئابووری کە ئاکامی دەیان ساڵ خەرجیی ڕێژیم بووە. ئەوە کە کۆماری ئیسلامی چۆن دەتوانێت ئەم بارودۆخە ڕێک بخاتەوە لە کاتێکدا کە لە بواری ئابووری بە تەواوی فەشەلی هێناوە و لە ژێر ئابڵۆقە و گەمارۆی وڵاتە زلهێزەکاندایە، زۆر مەحاڵ دەنوێنێت. قەبارەی زیانەکان ئەوەندە گەورەیە کە تەنانەت لە ئەگەری چارەسەرکردنی کێشە کەڵەکەبووەکانی ئابووری و دەستڕاگەیشتن بە سەرچاوە داراییەکانیش، ڕێکخستنەوە و نۆژەنکردنەوەیان ساڵانێکی زۆری دەوێت. مەسەلەی سێیەم لە تێچووی کۆماری ئیسلامیدا، ململانێی بەرفراوان لەگەڵ دراوسێکانییەتی. هەرچەند ڕێژیمی وەلایەتی فەقیە لە هاتنەسەرکاری تا ئەمڕۆ سەرچاوەی ئاژاوە بووە و هەرگیز پێوەندیی دۆستانەی لەگەڵ دراوسێیەکانی نەبووە و ئەمەش سروشتی کۆماری ئیسلامییە، بەڵام پێوەندیی بازرگانیی بەرفراوانی لەگەڵ لانیکەم هەندێکیان هەبووە. ئیماراتی یەکگرتووی عەرەبی گەورەترین هاوبەشی بازرگانیی کۆماری ئیسلامییە لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست و قەتەریش یەکێک لە دۆستە نزیکەکانی ئەو ڕێژیمەیە. ئەگەری گەڕانەوە بۆ پەیوەندییەکانی ڕابردوو بە لەبەرچاوگرتنی ئەو پێشهاتانەی کە چ لە کاتی شەڕدا ڕوویانداوە و چ ئەو هەڕەشە بەردەوامانەی کە دوای شەڕ لە لایەن ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی دژی دراوسێیەکانی دەکرێت، مەحاڵێکی ترە. ئەوە تەواوی چیرۆکەکە نییە. ڕێژیم لە پەنا تێچووەکانی تاقمێک سوودیشی لەم شەڕە پێگەیشتووە. سوودی یەکەم دەگەڕێتەوە بۆ سروشتی شەڕ. ئەمە سروشتی هەر شەڕێکە کە بە جووڵاندنی هەستی نیشتمانپەروەری و دروستکردنی کەشێکی سۆزداری دەتوانێت بەشێکی سەرەکی لە خەڵکانی بێبڕیار و دوودڵ و یان تەنانەت هەندێک لە نەیارانی لانیکەم بۆ ماوەیەکی کورت، لە دەوری ڕێژیم کۆ بکاتەوە. کۆماری ئیسلامیش لەوە بێبەری نییە و تا ئێستا کەڵکی پێویستی لەم بابەتە وەرگرتووە، بەڵام شتێک کە نابێت لەبیر بکرێت ئەوەیە کە ئەم پشتیوانی و هاوسۆزییە تەواو کورت و کاتییە و تایبەتە بە سەردەمی شەڕ. لە ڕاستیدا لەگەڵ تێپەڕبوونی کات و دوورکەوتنەوە لە کەش و هەوای شەڕ و ئارامبوونەوەی دۆخەکە بە ڕەچاوکردنی قەیران و ئاڵۆزییە کەڵەکەبووەکانی سیاسی و ئابووریی ڕێژیم، ئەم پشتیوانییەش زۆر بە زوویی کۆتایی دێت و جێگەی خۆی ڕەنگە بدات بە دژایەتی. دووەم سوودی ئەم شەڕە بۆ ڕێژیم دەستڕاگەیشتن بە کارتێکی نوێ بوو بە ناوی گەرووی هۆرمۆز. کارتێک کە کۆماری ئیسلامی بە هەڕەشەکردن لە ئابووریی جیهانی توانی بە باشی بەکاری بهێنێت. بەڵام ئەم کارتەش تەواو کاتی و سنووردارە و لە درێژخایەندا نەک یارمەتیی ڕێژیم نادات، بەڵکوو ڕەنگە ببێتە پاژنەی ئاشیلی ڕێژیمیش. گەمارۆدانی دەریایی ڕێژیم لە لایەن ئەمریکاوە، کارتی بەرپەرچدانەوە بوو کە ئەمریکا ئێستا لە بەردەم کارتی ڕێژیم دایناوە.

نابێت ئەوە لەبیر بکرێت کە هەرچەند بەرزبوونەوەی نرخی نەوت هەڕەشە لە ئابووریی جیهان دەکات، بەڵام بێتوانایی ڕێژیم لە فرۆشتنی نەوت دەتوانێت ئابووریی نەخۆش و لە لێواری داڕمانی کۆماری ئیسلامی بە یەکجاری لە ناو ببات. جگە لەوەش لە درێژخایەندا دەتوانێت پێی ڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکان و هاوپەیمانییە حکوومییەکان وەک لایەنێکی تازەی شەڕ دژی ڕێژیم بۆ کردنەوەی گەرووی هۆرمۆز بێنێتە ئاراوە.

لایەنی دووەمی ئەم ململانێیە ئەمریکایە. لە دۆسیەی ئەمریکادا دەبێت بە ڕاشکاوی بڵێین سەرەڕای هەموو بانگەشەکانی ترامپ، دەستکەوتەکانی ئەمریکا لەم شەڕەدا هیچ شتێکی تایبەت نەبوون. ئەوەی ئەمریکا خەرجی کردووە دەتوانرێت بەسەر دوو بەشدا دابەش بکرێت. بەشی یەکەم و بە تەواوی خەمڵێنراو، میلیاردها دۆلار تێچووی ئەم شەڕەیە. ئەمەش دەتوانێت ببێتە کابووسێک بۆ ترامپ و کۆماریخوازییەکان بەرانبەر بە دیموکراتەکان. خاڵی دووەم کە نابێت بە کەم سەیری بکرێت، تێچووی ئەمریکا وەک بەهێزترین سپا و یەکەم زلهێزی جیهان لە ڕووی ناوبانگ و شکۆمەندیی سەربازی و سیاسییەوەیە. داتا سەربازییەکان هەرگیز باس لە باڵادەستیی ڕەهای ئەمریکا ناکەن. ڕەنگە قازانجی سەرەکیی ئەمریکا لەم شەڕە، لەناوبردنی بەشێک لە توانای سەربازی و سەرکردایەتیی ڕێژیم بووبێت.

لایەنی سێیەمی ئەم شەڕە ئیسرائیلە کە دەکرێت بگوترێت بەراورد بە دوو لایەنی پێشووی بەرکەوتووی تێچووی زیاترە. بەڵام ئیسرائیلیش بە هیچ شێوەیەک براوە و پیرۆزی ئەم شەڕە نییە. جگە لەو میلیاردها دۆلار چەک و تەقەمەنییەی کە ئیسرائیل لە شەڕدا خەرجی کردووە، تێچووی سەرەکی و گرنگ کەوتنە مەترسیی ژیان و هەڕەشەی بەردەوام لە تێرۆر و تۆقاندن بۆ خەڵکی نیشتەجێ لە ئیسرائیلە کە لە درێژخایەندا دەتوانێت ببێتە هۆی نارەزاییی گەورە لە ئیسرائیل. بەپێچەوانەی فەرمانڕەواکانی تاران، کە لایان کەوتنە مەترسی و گیانی هاووڵاتیانی ئێرانی یەک فلس بایەخی نییە، ئیسرائیل وڵاتی ئەمن و بەڵێندراوە بۆ جوولەکەکان!

بێگومان قازانجی سەرەکیی ئیسرائیل لەم شەڕە، نەهێشتن یان لانیکەم لاوازکردنی سەرەتا هێزە بەوەکالەتەکانی ڕێژیم، وەک حیزبوڵڵا و پاشان خودی کۆماری ئیسلامییە. ئەمەش دەتوانێت مەترسییەکانی ئەو ڕێژیمە بۆ سەر ئیسرائیل زۆر کەم بکاتەوە.

لەوەی تا ئێستا بە کورتی باسکرا، دەتوانرێت بگوترێت کە هیچ یەکێک لە لایەنە سەرەکی و تەنانەت پەیوەندیدارەکانی ئەم شەڕە و بە تایبەت کۆماری ئیسلامی و ئەمریکا بە دوور لە پڕوپاگەندە و ئیدیعاکانیان بە ئامانجەکانیان نەگەیشتوون و تێچوویان زۆر لە قازانج زیاترە!

چاوخشاندنێکی کورت بە خواستی هەردوولا لە پرۆسەی دوای شەڕ دەریدەخات کە هەردوو لایەنی سەرەکیی شەڕ ئەوەی لە شەڕدا پێی نەگەیشتوون لە دانیشتنەکانی بۆ گەیشتن بە ئاشتی داوای دەکەن. ئەوەی کە کۆماری ئیسلامی داوای خەسارە و قەرەبوو لە ئەمریکا دەکات، زیاتر لە داوایەک بۆ گەیشتن بە ڕێککەوتن وەک شۆخێکی گاڵتەجاڕی دەردەکەوێت، یان ئەوەی کۆماری ئیسلامی بە تەواوی دەستبەرداری بەرنامەی مووشەکی و ئەتۆمییەکانی دەبێت، هیچ جیاوازییەکی لەگەڵ کۆتاییهاتنی نیزامی کۆماری ئیسلامی نییە.

لە پرۆسەی ئاشتیدا کە دوو لایەنە سەرەکییەکە زیاتر لە خودی شەڕەکە داواکارییان هەیە و لە کاتێکدا هەردوو لایەن زۆر زیاتر لە بەرکەوتووەکانیان تێچوویان هەبووە، هیچ شتێک جێگیر و متمانەپێکراو نییە! ئەم شەڕە دەبێت براوەیەکی هەبێت، چ لە بەرەکانی شەڕدا و چ لەسەر مێزی گفتوگۆ و سازان! یان دەبێت لایەنێک تەسلیم بێت یان شەڕەکە بەردەوام دەبێت تا دەگاتە ئەنجام. ئەم چیرۆکە درێژەی هەیە! ئەو کەڵافە ئاڵۆزە دەبێت لە شوێنێک بکرێتەوە!

کوردەکان لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا:

لە شوناسی کولتوورییەوە هەتا داخوازیی سیاسی و نەتەوەیی

شەهێن زادئەحمەد

لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا، پرسیارێکی بەڕواڵەت سادە بەڵام بنەڕەتی هەمیشە لە مێشکی زۆر کەسدا دروست دەبێت: «ئێمە کێین؟» ئەم پرسیارە لە ئاستی خێزان و کۆمەڵگەی نێوخۆییدا بەزۆری وڵامێکی ڕوونی هەیە و ئاماژە بە ناسنامەی نەتەوەیی، زمانی و مێژوویی دەکات. بەڵام کاتێک هەر ئەم پرسیارە لە چوارچێوەی پێکهاتە فەرمی و حکوومییەکاندا دەخرێتە ڕوو، لەگەڵ پرسیارێکی تردا بەرەوڕوو دەبێتەوە: «ئێوە سەر بە کوێن؟» ئەم دوو ئاستە لە پێناسەکردنی ناسنامە، کە یەکێکیان لە ئەزموونی ژیاوی خەڵکەوە سەرچاوەی گرتووە و ئەوی تریان لەسەر گێڕانەوە فەرمییەکان بونیاد نراوە، لە زۆر بواردا لەگەڵ یەکتر ناگونجێن؛ ئەمەش ڕێک ئەو خاڵەیە کە تێیدا ناسنامەی نەتەوەیی لە چەمکێکی کولتووری تێدەپەڕێت و دەبێتە پرسێکی سیاسی و کۆمەڵایەتی؛ پرسێک کە دەکرێت ببێتە داخوازییەک بۆ دادپەروەری، یەکسانیی ماف و دانپێدانان.

لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا، ناسنامەی نەتەوەیی تەنیا پەیوەندیی بە زمان و مێژووەوە نییە. لێرەدا ناسنامەی نەتەوەیی بە ژیانی ڕاستەقینەی خەڵکەوە گرێ دراوە؛ لەگەڵ دەسەڵات، سنوور، دەوڵەت، ئەمنییەت، شەڕ، ئابووری، پەروەردە، میدیا و تەنانەت لەگەڵ ئەوەی کێ مافی ئەوەی هەیە خۆی پێناسە بکات و کێ ناچارە لەو چوارچێوەیەدا بژی کە کەسانی تر بە سەریاندا سەپاندووە. هەر بۆیە، کاتێک لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا باس لە ناسنامەی نەتەوەیی دەکەین، لە ڕاستیدا تەنیا باس لە کولتوور و ڕابردوو ناکەین، بەڵکوو باس لە پرسێکی سیاسی و کۆمەڵایەتیی زۆر قووڵ دەکەین.

لەو ناوچەیەدا، ناسنامەی نەتەوەیی بابەتێکی زیندووە؛ بابەتێک کە هەموو ڕۆژێک بە بڕیارەکانی دەوڵەتان، بە گوشارە ناوچەییەکان و بە گۆڕانکارییە جیهانییەکان دووبارە فۆرم دەگرێتەوە. زۆرێک لە دەوڵەتانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست لە ماوەی ساڵانی ڕابردوودا هەوڵیان داوە ناسنامەیەکی فەرمی، یەکگرتوو و ناوەندی بونیاد بنێن. ئامانجەکە ئەوە بووە هەموو خەڵک بخرێنە ژێر یەک گێڕانەوەی هاوبەشەوە، بەڵام کێشەکە لێرەدایە واقیعی کۆمەڵایەتیی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست هەرگیز یەکدەست نییە. ئەم ناوچەیە لە نەتەوە، زمان، ئایین، کولتوور و ئەزموونە مێژووییە جیاوازەکان پێکهاتووە. کاتێک ئەم هەمەجۆرییە پشتگوێ دەخرێت، ناسنامەی نەتەوەیی لە هۆکارێکی یەکگرتووییەوە دەبێتە مەیدانێک بۆ گرژی و ململانێ. واتە لە جیاتی ئەوەی خەڵک هەست بکەن لە بنیاتنانی وڵاتدا پشکیان هەیە، وا هەست دەکەن تەنیا دەبێت خۆیان لەگەڵ "ناوەند"دا بگونجێنن. لە بارودۆخێکی وەهادا، ناسنامەی نەتەوەیی چیتر چەمکێکی کولتووری نییە، بەڵکوو دەبێتە پرسێکی سیاسی، نارەزایەتی و هەندێک جار بەرگری و خۆڕاگرییش.

هەروەها ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست ناوچەیەکە سنوورەکانی لە زۆر باردا نەک لەسەر بنەمای ویستی نەتەوەکان، بەڵکوو لەسەر بنەمای ڕێککەوتنی هێزە جیهانییەکان، شەڕەکان و دابەشکارییە سیاسییەکان بیچمیان گرتووە. هەر ئەم بابەتە بووەتە هۆی ئەوەی کە زۆرێک لە نەتەوەکان بەسەر چەند وڵاتێکدا دابەش ببن یان بکەونە ژێر سیاسەتەکانی یەکسانسازیی زۆرەملێ (تەعریب و تەفریس و تورکاندن)ەوە. کاتێک نەتەوەیەک لە نێوان چەند دەوڵەتێکدا دابەش دەبێت، سروشتییە کە ناسنامە نەتەوەییەکەی تەنیا لە ئاستی زمان و یادەوەریدا نامێنێتەوە؛ ئەو کاتە ئەو نەتەوەیە ناچار دەبێت بۆ دەستەبەرکردنی مافە سیاسی، کولتووری، پەروەردەیی و کۆمەڵایەتییەکەی خەبات بکات. هەر لەبەر ئەمەیە کە لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا، ناسنامەی نەتەوەیی هەمیشە بە پرسی "مانەوە" گرێ دراوە. لێرەدا ناسنامە تەنیا نیشانەی ڕابردوو نییە، بەڵکوو ئامرازێکە بۆ ڕاوەستان لە بەرامبەر سڕینەوەدا.

کوردەکان یەکێکن لە ڕوونترین نموونەکانی ئەم ڕاستییە. نەتەوەی کورد بەسەر چوار وڵاتدا دابەش بووە و هەر بەشێکی کەوتووەتە نێو دڵی پێکهاتەیەکی سیاسیی جیاوازەوە. ئەم دابەشبوونە مێژووییە بووەتە هۆی ئەوەی ناسنامەی کوردی تەنیا بابەتێکی کولتووری یان زمانی نەبێت، بەڵکوو ببێتە پرسێکی سیاسیی قووڵ. کوردەکان لە هەر بەشێکدا ژیابێتن، لەگەڵ جۆرێکی جیاواز لە سەرکوت، هەڵاواردن، سنووردارکردن، بێبایەخی یان نکۆڵیکردن لە شوناسی نەتەوەییان بەرەوڕوو بوونەتەوە. بەڵام خاڵە گرنگەکە ئەوەیە کە ئەم سەرکوت و کوشتوبڕە ناسنامەی کوردیی ئەوانی نەفەوتاندووە، بەپێچەوانەوە، لە زۆر باردا ئەوانی بەهێزتر، وشیارتر و سیاسیتر کردووە. چونکە ئەو نەتەوانەی چەندین جار بەرەوڕووی حاشالێکردن دەبنەوە، وردە وردە فێر دەبن کە پاراستنی زمان و کولتوور بەتەنیا بەس نییە و دەبێت بۆ بینراو بوون لە پێکهاتەی دەسەڵاتیشدا خەبات بکەن.

لە ئێراندا، ئەم پرسە بەتایبەت ڕوون و هەستیارە. کوردەکان لە ئێراندا تەنیا گرووپێکی کولتووری نین، بەڵکوو بەشێکن لە واقیعێکی سیاسیی زۆر گرنگ. لە وڵاتێکدا کە ساڵانێکی زۆر لەسەر بنەمای ناوەندگەرێتیی دەسەڵات و یەکسانکاریی ناسنامەیی بەڕێوە چووە، کوردەکان هەمیشە لە نێوان دوو هێزدا بوون: لە لایەک هەوڵ بۆ پاراستنی زمان، کولتوور، یادەوەریی مێژوویی و ناسنامەی خۆیان، و لە لایەکی ترەوە گوشاری پێکهاتەی ناوەندی بۆ کاڵکردنەوە یان کۆنترۆڵکردنی ئەم ناسنامەیە. مێژووی ئێران دەریدەخات کە ئەم ململانێیە تەنیا هی ئەمڕۆ نییە؛ بەڵکوو لە دەیەکانی ڕابردوودا، لە سەردەمی سەفەوییەکانەوە تا پەهلەوی و دوای شۆڕش، کێشەی ئەم نێوانگیرییەی نێوان «ناسنامەی ئەتنیکی» و «ناسنامەی نەتەوەیی» هەمیشە بوونی هەبووە.

هەر کاتێک لە ئێراندا قەیرانی سیاسی، درز لە دەسەڵات، یان نارەزایەتییەکی کۆمەڵایەتیی بەرفراوان دروست بووە، پرسی کوردیش دووبارە زەق بووەتەوە. ئەمە نیشان دەدات کە ناسنامەی کوردی لە ئێراندا تەنیا هەستێکی نێوخۆیی نییە، بەڵکوو بەشێکە لە گفتوگۆ گەورەکە دەربارەی ئاییندەی پێکهاتەی سیاسیی وڵات، جۆری حکوومەت و پێگەی نەتەوە جیاوازەکان لە دەسەڵاتدا. توێژینەوە نوێیەکان لە ئێراندا دەریدەخەن کە هەستی جیاکاری و ناسنامەخوازیی نەتەوەیی لە نێوان کوردەکاندا، بەتایبەت لە ناوچەکانی ڕۆژئاوا و باکووری ڕۆژئاوای وڵات، لە ساڵانی ڕابردوودا چڕتر بووەتەوە و ئەم پرسە چیتر تەنیا بابەتێکی کولتووری نییە، بەڵکوو بووەتە داخوازییەکی سیاسی-کۆمەڵایەتی.

بەڵام دەبێت ئەوەش بگوترێت کە ناسنامەی نەتەوەیی لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا تەنیا لەنێو جەرگەی گوشارەوە دروست نابێت. ئەم ناسنامەیە لەنێو دڵی ئومێدیشدا فۆرم دەگرێت. هەر کاتێک نەتەوەکان هەست بکەن دەتوانن ئاییندەیەکی باشتر بۆ خۆیان بنیات بنێن، ناسنامەکەیان لە حاڵەتی تەنیا "بەرگری" دەردەچێت و دەبێتە هێزێکی بونیاتنەر. ئەوکاتە زمان، مێژوو، کولتوور و یادەوەریی بەکۆمەڵ تەنیا ئامرازی وەبیرهێنانەوەی ڕابردوو نین، بەڵکوو دەبنە بنەمایەک بۆ بەدیهێنانی داهاتوو. واتە نەتەوەکان تەنیا نایانەوێت فەرامۆش نەکرێن؛ بەڵکوو دەیانەوێت لە بنیاتنانی ئاییندەشدا پشکیان هەبێت. ئەمە ڕێک ئەو شوێنەیە کە ناسنامەی نەتەوەیی لە هەستێکی نێوخۆییەوە دەبێتە داخوازییەکی کۆمەڵایەتی و سیاسی.

بۆ کوردەکان، ئەم بابەتە بایەخێکی زیاتری هەیە. چونکە کوردەکان لە بەشە جیاوازەکانی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا تەنیا بۆ پاراستنی زمان و کولتووری خۆیان تێ نەکۆشاون؛ بەڵکوو هەمیشە بۆ بینراو بوون، بیستراو بوون و دانپێدانانی فەرمییش خەباتیان کردووە. ئەم خەباتە بووەتە هۆی ئەوەی کە ناسنامەی کوردی لە زۆر قۆناغدا لە ئاستی ناسنامەیەکی تەنیا کولتووری تێپەڕێت و ببێتە ناسنامەیەکی سیاسی و کۆمەڵایەتیی بەهێز. هەر لەبەر ئەمەیە کە هەر گۆڕانکارییەکی ژێئۆپۆلیتیکی لە ناوچەکەدا، بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ کار دەکاتە سەر ناسنامەی کوردی. کاتێک هاوسەنگیی هێز لە ناوچەکەدا دەگۆڕێت، کاتێک دەوڵەتەکان لاواز دەبن، کاتێک قەیرانی نوێ دروست دەبێت یان کاتێک دانوستان و هاوپەیمانیی نوێ دێنە کایەوە، پرسی کوردیش دووبارە دەگەڕێتەوە بۆ چەقی سەرنجەکان. ئەمە نیشان دەدات کە ناسنامەی نەتەوەیی لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا شتێکی نەگۆڕ و بێجووڵە نییە؛ بەپێچەوانەوە، بەردەوام لە حاڵەتی گۆڕان، گوشار، بنیاتنانەوە و بەرگریدایە.

لە لایەکی ترەوە، ناسنامەی نەتەوەیی تەنیا لە شەقام و سیاسەتدا دروست نابێت، بەڵکوو ئەم ناسنامەیە لە قوتابخانە، میدیا، زمانی فەرمی، کتێبە خوێندنەکان، و لە سیستەمی کارگێڕی و فەزای گشتیدا بونیاد دەنرێت. ئەگەر نەتەوەیەک لە خوێندنی زمانەکەیدا خۆی نەبینێتەوە، لە میدیاکاندا دەنگی خۆی نەبیستێت، لە سیاسەتدا پشکی ڕاستەقینەی نەبێت و لە کولتووری فەرمیدا شوێنی بۆ نەکرێتەوە، وردە وردە هەست دەکات کە لە ماڵی خۆیدا نامۆیە. ئەم هەستی "بێ شوێنی"یە، یەکێکە لە گرنگترین هۆکارەکانی سیاسیبوونی ناسنامە لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا. چونکە خەڵک تەنیا ئەو کاتە زیاتر دەست بە ناسنامەی خۆیانەوە دەگرن کە ببینن ئەو ناسنامەیە لە پێکهاتە فەرمییەکاندا پشتگوێ خراوە. کەواتە لێرەدا ناسنامەی نەتەوەیی تەنیا یادەوەری و زمان نییە؛ بەڵکوو دەبێتە پرسی دادپەروەری و یەکسانییش.

ئەگەر لە ڕوانگەیەکی سیاسیترەوە بڕوانین، ناسنامەی نەتەوەیی لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا جۆرێک وەڵامدانەوەیە بۆ ناسەقامگیرییش. کاتێک دەوڵەتەکان لاواز دەبن یان کۆمەڵگە تووشی قەیران دەبێت، خەڵک زیاتر پەنا بۆ ناسنامە ڕەسەنەکانی خۆیان دەبەن. لەم حاڵەتەدا، ناسنامەی نەتەوەیی وەک پەناگەیەک کار دەکات؛ پەناگەیەک بۆ پاراستنی کەرامەت، زمان، یادەوەری و مافی بوون. ئەم واقیعە لەنێو زۆرێک لە نەتەوەکانی ناوچەکەدا دەبینرێت، بەڵام لە بارەی کوردەکانەوە زۆر ڕوونترە. چونکە کوردەکان لە بارودۆخێکدا ژیاون کە نەک تەنیا لەگەڵ گوشاری دەوڵەتان، بەڵکوو لەگەڵ گۆڕانکارییە گەورە ناوچەییەکانیش بەرەوڕوو بوونەتەوە. هەر جارێک ناوچەکە تووشی لەرزین بووە، کوردەکانیش ناچار بوون جارێکی تر پێگەی خۆیان پێناسە بکەنەوە.

لە کۆتاییدا دەبێ بگوترێت کە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست شوێنێکە کە ناسنامەی نەتەوەیی هەمیشە لە نێوان دوو جەمسەردا لە جووڵەدا بووە: لە لایەکەوە گوشار و سڕینەوە، و لە لایەکی ترەوە ڕابوون و بەرگری. لەم ناوچەیەدا، نەتەوەکان تەنیا بۆ پاراستنی ڕابردووی خۆیان شەڕ ناکەن؛ بەڵکوو بۆ مافی ئاییندەی خۆیشیان هەوڵ دەدەن. هەر بۆیە، هەر باسێک دەربارەی ناسنامەی نەتەوەیی لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا، بە ناچاری دەبێت باس لە سیاست، دەسەڵات، دادپەروەری، بەشداری و مافی چارەی خۆنووسینیش بکات. چونکە لێرەدا ناسنامەی نەتەوەیی تەنیا ئەو شتە نییە کە خەڵک دەربارەی خۆیان دەیڵێن؛ بەڵکوو ئەو شتەیە کە دەوڵەتەکان ڕێگەیان پێ دەدەن بن، یان لێیان زەوت دەکەن. ڕێک لەم خاڵەدایە کە پرسی ناسنامە، لە بابەتێکی کولتووریی سادەوە تێدەپەڕێت و دەبێتە یەکێک لە گرنگترین پرسە سیاسییەکانی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست.

کۆبوونەوەی هاوپەیمانیی هێزە سیاسییەکانی کوردستانی ئێران لەگەڵ "تۆڕی سویدی- کوردی"

ڕۆژی چوارشەمە، ٩ی بانەمەڕ (٢٩ی مانگی ئاپریلی ٢٠٢٦) وەفدێکی هاوپەیمانیی هێزە سیاسییەکانی کوردستانی ئێران لە سوید کۆبوونەوەیەکی بەرفراوان و گرنگیان لەگەڵ نوێنەرانی "تۆڕی کوردی لە پارلەمان" (Svensk-Kurdiska nätverket i riksdagen) بەڕێوە برد. ئەم کۆبوونەوەیە لە چوارچێوەی هەوڵە دیپلۆماسییەکانی ناوەندی هاوپەیمانی بۆ ئاگادارکردنەوەی ناوەندە بڕیار بەدەستەکانی ئورووپا لە دوایین گۆڕانکارییەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان و ئێران بوو.

لە دەستپێکی کۆبوونەوەکەدا وەک پڕۆژەی سیاسی و یەکگرتوویی نەتەوەیی، وەفدی ناوەندی هاوپەیمانی جەختیان لەوە کردەوە کە ئەم ناوەندە وەک هاوپەیمانییەکی ستراتیژی، نوێنەرایەتیی زۆرینەی هێزە سیاسییەکانی کوردستانی ئێران دەکات. ئاماژەش بەوە درا کە کورد فاکتەرێکی سەرەکییە بۆ سەقامگیری و دێموکراسی لە ناوچەکەدا و پڕۆژەی سیاسیی ئێمە لەسەر بنەمای پلوڕالیزم، جیایی دین لە دەوڵەت، مافی چارەی خۆنووسین بۆ نەتەوەکان و یەکسانی و عەدالەتی کۆمەڵایەتی داڕێژراوە. هەروەها جەخت کرایەوە کە دروشمی "ژن، ژیان، ئازادی" ڕەگی لە ناو خەباتی گەل و نەتەوەی کورددا هەیە و خاڵی هاوبەشی هەموو ئازادیخوازانە لە ئێران.

لەم کۆبوونەوەیەدا بەوردی تیشک خرایە سەر ئەو مەترسییانەی کە لە پەراوێزی گفتوگۆ نێودەوڵەتییەکاندا دروست بوون. ئەو تێبینییەی کورد بۆ پەرلەمانتاران ڕوون کرایەوە کە لە کاتێکدا جیهان باس لە ئاگربەس و کەمکردنەوەی گرژییەکان لە گەڵ کۆماری ئیسلامی دەکات، ڕێژیم ئەم هەلەی قۆستووەتەوە بۆ چڕکردنەوەی هێرشە مووشەکی و درۆنییەکانی بۆ سەر بنکەکانی هێزە کوردستانییەکان لە هەرێمی کوردستان و ناوچە نیشتەجێبووەکان. ئەمە وەک "پارادۆکسێکی مەترسیدار" وەسف کرا کە تێیدا بێدەنگیی نێودەوڵەتی بووەتە هۆی زیادبوونی دەستدرێژییەکانی تاران.

لە کۆبوونەوەکەدا هەروەها باس لە دەوری سەرکوتکاری حکوومەتی ئێران لە هەموو بەشەکانی کوردستاندا کرا، کە بە کاری تێکدەرانە ئامانجیان شێواندنی ئەزموونە بەنرخەکانی بەشەکانی دیکەی کوردستانە.

لە بەشێکی تری کۆبوونەوەکەدا، ڕاپۆرتێکی ورد لەسەر پێشێلکارییەکانی مافی مرۆڤ پێشکەش کرا، کە تێیدا ئاماژە بەم خاڵانە درا:

– بە ئامانجگرتنی خەڵکی سیڤیل: هێرشەکان تەنها بنکە سیاسییەکان ناگرنەوە، بەڵکوو ژیان و ئاسایش و ئارامیی بنەماڵەکان و منداڵانی کوردیان خستووەتە مەترسییەوە.

– هێزی پێشمەرگە: باس لە بارودۆخی پێشمەرگە و شەهیدانی ئەم دواییانە بە هۆی هێرشە درۆنییەکانی ڕێژیمی ئێران و ئەسپەردەکردنی ئەو هاوڕێیانە لە هەلومەرجێکی دژواردا کرا.

– سەرکوتی نێوخۆیی: بەرزبوونەوەی ڕێژەی لەسێدارەدانی چالاکانانی کورد و بەردەوامیی گرتن و ئەشکەنجەدان لە زیندانەکاندا.

– گەمارۆی دیجیتاڵی: داخستنی ئینتێرنێت بۆ پتر لە ٥٠ ڕۆژ لە ئێران و کۆنترۆڵکردنی کۆمەڵگە و ڕێگریکردن لە گەیشتنی دەنگی نارەزایەتییەکان بە جیهان.

هەروەها، پارلەمانتارانی سوید نیگەرانیی خۆیان لە مەیلی شۆڤینیستی-فاشیستی لەنێو ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی دەربڕی. وەفدی هاوپەیمانی جەختیان کردە سەر ئەوەی کە کێشەی کورد بە بەدەسەڵات گەیشتنی حکوومەتێکی ناوەندگەرا کە مەیلی سیاسی بۆ پاکتاوکردنی نەتەوە جیاوازەکانی نێو ئێران، لەوانە کورد، بەلووچ، عەرەب و ئازەری هەیە، چارەسەر نابێت.

نوێنەرانی پارلەمان سەبارەت بە هاوکاری و هاودەنگیی نێوان نوێنەرانی نەتەوەکانی نێو ئێران پرسیاریان کرد و وەفدی هاوپەیمانی بە وردی وڵامیان دایەوە.

لە درێژەدا نوێنەرانی هاوپەیمانی بە فەرمی داوایان لە پارلەمانتارانی سوید کرد کە لە ڕێگەی حکوومەتی سوید و یەکیەتیی ئورووپاوە ئەم هەنگاوانە بگرنە بەر:

– گفتوگۆکردن لەسەر میکانیزمێکی نێودەوڵەتی بۆ پاراستنی ئاسمانی ناوچەکە لە هێرشە ئاسمانییەکانی کۆماری ئیسلامی.

– هەڵوێستگرتنی فەرمی بەرانبەر بە هێرشەکان و ناچارکردنی ئێران بۆ ڕاگرتنی تیرۆری دەوڵەتی

– پشتیوانی مرۆیی: دابینکردنی هاوکاریی تەندروستی و مرۆیی بۆ ئەو ناوچانەی کە بەهۆی هێرشەکانەوە زیانیان پێگەیشتووە.

لە کۆتایی کۆبوونەوەکەدا نوێنەرانی پەرلەمانی سوید وێڕای دەربڕینی پشتیوانیی خۆیان بۆ خەباتی ڕەوای نەتەوەی کورد، بەڵێنیان دا کە ئەم پرسە لە لیژنەکانی دەرەوەی پارلەمان و لە ئاستی وەزارەتی دەرەوەی سویدا بەلێبڕاوی بخرێتە بەر باس.

کۆبوونەوەکە بە جەختکردنەوە لەسەر بەردەوامیی دیالۆگ و هاواهەنگی نێوان ناوەندی هاوپەیمانی و پارلەمانی سوید و ناوەندە ئورووپاییەکان کۆتایی هات.

جێی ئاماژەیە کە لایەنە سویدیەکانی بەشدار بوو بریتی بوون لە: Serkan Köse، Leif Nysmed, Kadir Kasirga، Denis Begic **لە حیزبی سۆسیال دێموکراتەکان؛ هەروەها** Fredrik Malm لە حیزبی لیبراڵەکان.

هەگبەی شاخ و شۆڕش

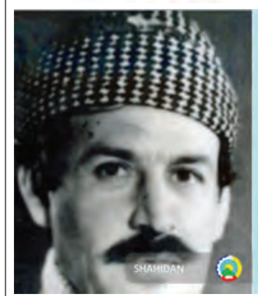

سەنگەریان هەر دێڕە جوانێکی، کە ناوی نیشتمان

لەنگەریان بەستێنی هەرچی شێعری قووڵی بێبنن

شەهید سەید کامیل حەیدەری

برایم چووکەڵی

ناوچەی هەوشار یەکێک لە سەنگەرە گرینگەکانی خەباتی ڕزگاریخوازانەی نەتەوەی کوردە. خەڵکی خەباتگێڕ و دێموکراتپەروەری ئەو ناوچەیە، هەمیشە بەدڵەوە لایەنگری حیزبەکەیان، حیزبی دێموکراتی کوردستان بوون و باشترین و بەوەفاترین ڕۆڵەکانی خۆیان، ڕەوانەی ڕیزەکانی هێزی پێشمەرگەی کوردستان کردووە. دوژمنی کۆنەپەرست و داخ لە دڵیش زۆری هەوڵ داوە خەڵکی ئەو ناوچەیە لە حیزبی دێموکرات و جووڵانەوە داببڕێ. بەڵام ئەوە پێشمەرگەکان و خەڵکی نیشتمانخۆشەویستی هەوشار بوون کە دوژمنیان لەم ئاواتەی ناکام هێشتۆتەوە. لە هەگبەی شاخ و شۆڕشی ئەمجارەدا یادی شەهید سەید کامیل حەیدەری، بەرپرسی کۆمیتەی شارستانی هەوشار بەرز ڕادەگرین.

سەید کامیل حەیدەری کوڕی "ئاغا سەید محەممەدی چراخەواڵ" ساڵی ١٣٢٨ لە ئاوایی چراخەواڵ لەدایک بوو. باوکی سەید کامیل پیاوێکی ئیماندار و لە پلەی شێخایەتیدا لە ئاواییەکەیان خاوەنی تەکیە و بارەگای تایبەتی خۆیان بوون.

سەید کامیل حەیدەری خوێندنی قۆناغی سەرەتایی لە گوندەکەی خۆیان تەواو کرد. بۆ بەردەوام بوون لە خوێندن، لەگەڵ برایەکی بەناوی ناجیل چوونە شاری ساینقەڵا و قۆناغی ناوەندییان لەو شارە تەواو کرد. دواجار بە بنەماڵەوە ڕوویان لە شاری کرماشان کرد و بڕوانامەی دیپلۆمی لەو شارە وەرگرت. پاشان لە ڕادیۆ کوردیی کرماشان دامەزرا و بۆ ماوەیەک لەو ڕادیۆیەدا کاری کرد و پاشان وەک مامۆستا لە قوتابخانەکانی ئەم شارە سەرقاڵی وانە گوتنەوە بوو. سەید کامیل هەر لەم قۆناغە لە ژیانیدا ژیانی هاوبەشی پێکهێنا و بەرهەمی ژیانیان کچێک بە ناوی موژدە بوو.

سەید کامیل هەر لە سەرەتای دەستپێکی شۆڕشی ڕێبەندانی ساڵی ١٣٥٧ی هەتاوی و ئاشکرابوونی تێکۆشانی حیزبی دێموکراتی کوردستان، وەک هەموو کوردێکی شۆڕشگێڕ، هەستی بە ئەرکی نیشتمانیی خۆی کرد. لەگەڵ هاوڕێیەک بە ناوی شەهید عەباس وەلیزادە کە خەڵکی ئاوایی قۆزلووی هەوشار بوو، لە شاری کرماشان دووبەدوو هەوڵیان دەدا بۆ ئەوەی لە چوارچێوەی تەشکیلاتی نهێنیی حیزب لەو شارەدا تێکۆشانی حیزبی و نیشتمانیی خۆیان درێژە پێ بدەن. ئەوە بوو کە توانییان لە ڕێگای کەسانی متمانپێکراوەوە پێوەندی بە شەهید کەماڵ دەباغی، ئەندامی کۆمیتەی ناوەندیی حیزب و بەرپرسی تەشکیلاتی حیزب لە ناوچەی کرماشانەوە بگرن و بەمجۆرە سەید کامیل لەگەڵ هاوڕێیەکانی دیکەی کار و ئەرکی حیزبییان پێ ئەسپێردرا و پاش گیران و ئێعدامکرانی شەهید کەماڵ دەباغی خۆیان گەیاندەوە ئاوایی سەفاخانە لە ناوچەی هەوشار.

سەید کامیل حەیدەری بەرپرسایەتییە حیزبییەکانی یەک لەدوای یەک بڕی و دواتر وەک بەرپرسی کۆمیتە شارستانی هەوشار دیاری کرا. یەکەم بڕیاری کۆمیتە شارستان ئەوە بوو هێزی پێشمەرگە پتر لە ناوچەی هەوشار جموجۆڵیان هەبێ. دوای ئەو ساغبوونەوەیە، پێشمەرگەکانی هەوشار بە بەرپرسایەتیی سەید کامیل کە لە زۆربەی جەولەکاندا شانبەشانی هاوسەنگەرانی بوو، توانییان چەند جارێک تا قووڵایی ناوچەکە بچن. شەهید سەید کامیل تا کاتی فیداکردنی گیانی بە خاک و نیشتمان و خەڵکەکەی، وەک بەرپرسی کۆمیتە شارستانی هەوشار خزمەتی کرد.

شەهید سەید کامیل لە دوایین جەولەیدا هاوڕێ لەگەڵ شەهید عەباس ئەکرەمی بڕیاریان دا بچنەوە بۆ ناوچەی هەوشار. هێز و کۆمیتە شارستانیان بەسەر سێ دەستەدا دابەش کران. لکی یەک بە بەرپرسایەتیی شەهید خەلیل مەحموودی بەرەو ئاواییەکانی چۆپلی و قسقاپان ەەڕێ کەوتن. لکی دوو بەرەو ساینقەڵا و ناوچەی جەغەتوو، لکی سێ لەگەڵ شەهید سەید کامیل و شەهید عەباس ئەکرەمی بەرەو دۆڵی زاخۆرانی وەڕێ کەوتن. لە ماوەی چەند ڕۆژێک هەر لکە و چەند عەمەلیاتی سەرکەوتووانەی بەڕێوەبرد و توانییان زەبرێکی باش لە هێزەکانی دوژمن بوەشێنن.

بڕیار ئەوە بوو ئەو سێ لکە لە هەوارەکانی ئاغدەرەی سەروو لە قسقاپان یەک بگرنەوە و بەرەو ناوچەی سەقز بگەڕێنەوە. بەڵام بەداخەوە تووشی چەند شەڕێکی دژوار بوونەوە. ئەو لکەی لەگەڵ شەهید سەید کامیل و شەهید عەباس ئەکرەمی لە حاڵی جەولەدابوون، دەچنە سەر پایەگای "قەرەزاخ" و زۆر سەرکەوتووانە ئەو پایەگایە دەگرن. پێشمەرگەکان بۆ پشوودان دەچنە هەوارەکانی پشتی ئاغدەرەی سەروو. هەر لەو شوێنە و بەیانی، واتە ٦ی پووشپەڕی ساڵی ١٣٦٤ کاتێک پێشمەرگەکان دەچن بۆ دانانی کەمین، بەداخەوە دەکەونە نێو کەمینی جاش و پاسدارەکانی ڕێژیم و شەڕ لە نێوان هێزی پێشمەرگە لە لایەک و هێزی ڕێژیم لە لایەکی دیکەوە دەست پێ دەکا، بە خوێنی پێشمەرگەیەک کەمینی دوژمن تێک دەشکێنن. بەدوای ئەو کەمینە شوێنی ڕێگایان دەگۆڕن، بەڵام دەکەونەوە کەمینێکی دیکەی هێزی ڕێژیم و شەڕێکی سەخت لە نێوان پێشمەرگەکان و هێزی ڕێژیمدا ڕوو دەدات. لەو شەڕەدا بەداخەوە سەید کامیل حەیدەری لەگەڵ ١٣ ڕۆڵەی کۆڵنەدەر و نیشتمانپەروەری کورد لەپێناو بەرگری لە خاکی پیرۆزی کوردستان شەهید بوون.

ئەگەرچی دوو ڕۆژی بەردەوام شەڕ و بەربەرەکانی لەگەڵ هێزی پۆشتەوپەرداخی کۆنەپەرستی، ١٤ قارەمان شەهید بوون، بەڵام دەرسێکی لەبیرنەکراویان بە هێزی کۆنەپەرستی دا کە بۆ مێژووی نەتەوەکەمان وەک لاپەڕەیەکی پڕشنگدار لە دەفتەری حەماسەکانی هێزی پێشمەرگەدا تۆمار کراوە.

جووڵانەوەی میللی و دێموکراتیکی کوردستان؛

(بزووتنەوەیەکی ڕەسەن، سەربەخۆ و سەرچاوەگرتوو لە ویست و ئیرادەی خەڵکی کوردستان)

ئیبراهیم لاجانی

جووڵانەوەی میللی و دێموکراتیکی گەلی کورد لە کوردستانی ئێران، بزووتنەوەیەکی ڕیشەدار، ڕەسەن، گەلی و مێژووییە. زادەی گۆڕانکارییە ناوچەیی و کاتییەکان و شەڕ و ململانێ و قەیرانە دەرەکییەکان نییە. هەر بۆیە مانەوە و چوونەپێشیشی بە ڕاوەستان و بەردەوامیی شەڕی نێوان ئەمریکا و ئیسرائیل و کۆماری ئیسلامییەوە نەبەستراوەتەوە. ئەو بزووتنەوەیە پێش لەو قەیران و شەڕ و ململانێیانەش هەبووە و لە مێژووی هاوچەرخی ئێراندا سەری هەڵداوە. هێز و گوڕی مانەوە و پێشکەوتنی خۆی لە ڕەنج و ستەم و چەوسانەوە و داخوازییە نەتەوەییەکانی ڕۆڵەکانی گەلی کورد وەرگرتووە. ئێستاش هەروا لەسەر ئەو ڕێگا و ڕێبازە ماوەتەوە و هێز و تواناکانی خۆی لە خەبات و تێکۆشانی گەلی کورد بۆ گەیشتن بە ئازادی و ژیانێکی دوور لە ستەم و چەوسانەوە وەردەگرێ.

گەلی کورد لە کوردستانی ئێران بە درێژایی دەیان ساڵ لەگەڵ هەڵاواردنی سیاسی، فەرهەنگی، ئابووری و کۆمەڵایەتی و ئەمنییەتی بەرەوڕوو بووە. بێبەشی و مەینەتبەشیی ساختاری، سەرکوت و زەبروزەنگ، قەدەغەبوونی خوێندن بە زمانی دایک، سەرکوتی ئازادی و مافە دێموکراتیکەکان، سنووردارکردنی مەیدان بۆ بەشداری لە پرۆسەی سیاسیدا، بە چاوی ئەمنییەتی ڕوانینە کوردستان، میلیتاریزەکردنی ڕێگا و کێو و بەرزایی و بەندەنەکان، هەڵاواردن لە ڕووی پەرەسەندنی ئابووری و کۆمەڵایەتی، ڕاگرتنی کوردستان لە دواکەوتوویدا، گرتن و ڕاونان و زیندان و ئێعدامی چالاکانی سیاسی و مەدەنی و فەرهەنگی، ئینکار و سەرکوتی ناسنامەی نەتەوەیی خەڵکی کوردستان، هەموویان بە هۆکار و زەمینەی بنەڕەتیی سەرهەڵدان و چوونەپێشی ئەو بزووتنەوەیە لەقەڵەم دەدرێن. بۆیە بە هیچ جۆر ناکرێت لەژێر ڕووناکایی ڕووداوەکانی ئەو چەند مانگەی دوایی ئێران و ناوچەکەدا هەڵسەنگاندن بۆ ئەو جووڵانەوەیە بکەین و وەک بەشێک لەو شەڕەی تەماشا کەین کە ئێستا لەگۆڕێدایە.

ئەو جووڵانەوەیە وەڵامدانەوەیە بە پرسێکی مێژوویی؛ پرسێک کە ڕیشەی لە نەبوونی دێموکراسیدایە لە ئێراندا، واتە ناوەندگەرایی، دیکتاتۆری و ئیستبدادی سیاسی، واتە نەبوونی ئازادی و پێشێلکرانی ئەسڵە سەرەتاییەکانی مافەکانی مرۆڤ و کۆنڤانسیۆنە نێونەتەوەییەکان و حاشاکردن لە فرەفەرهەنگی و فرەنەتەوە بوونی وڵاتی ئێران.

بزووتنەوەی کوردستان وەک بەرهەمی دەستێوەردانی دەرەکی و دەستکردی بێگانە، یا ئاکامی شەڕ و ململانێ ناوچەییەکان و پرۆژە ئەمنییەتییەکانی زلهێزەکان و هێزە هەرێمییەکان لەقەڵەم دەدات. ئەو سیاسەتە هەر لە هەوەڵەوە بەشێک بووە لە ئەدەبیاتی حکوومەتە سەرەڕۆ و دیکتاتۆرییەکانی تاران لە پێوەندی لەگەڵ جووڵانەوەی حەقخوازانەی خەڵکی کوردستاندا. هەر کاتێک خەڵک، چ لە کوردستان و چ لە ناوچەکانی دیکەی ئێران، داوای ئازادی، یەکسانی، دادپەروەری و مافی دیاریکردنی چارەنووسی خۆیانیان لە چوارچێوەی ئێرانێکی دێموکراتیکدا کردووە، حکوومەتە سەرەڕۆیەکانی تاران ئەوانیان بە "دەستی دەرەکی" و "نۆکەری بێگانە" و "جیاوازیخواز" و "هەڕەشەی ئەمنییەتی" داناوە و هەر لەسەر ئەو بناخەیەش دەستیان کردووە بە سەرکوتکردنیان. ئامانج لەو ناووناتۆرەش هیچ شتێک نییە بێجگە لە بیانوو دۆزینەوە بۆ پەلاماری خەڵک و هێزە خەباتگێڕەکانی کوردستان و ئازادیخوازانی دیکەی وڵاتەکەمان.

بەڵام ڕاستی مەسەلەکە وەک ڕۆژی ڕوون دیارە. بزووتنەوەی کوردستان بزووتنەوەیەکی گەلی و جەماوەرییە، هێز و گوڕ و تینی خۆی لە خەڵکی کوردستانەوە وەردەگرێ و پشتی بە قەڵای لەگیراننەهاتووی گەلی کوردستان بەستووە. ئەو بزووتنەوەیە هێزی خۆی لەو باوک و دایکانە وەردەگرێ کە کوڕەکانیان لەسێدارە دەدرێن، کچ و کوڕەکانیان دەخرێنە زیندان، ڕۆڵەکانیان چەکی پێشمەرگایەتی دەکەنە شان و دەبنە پێشمەرگە. ئەو بزووتنەوەیە هێزی خۆی لە لاوانی کوردستان وەردەگرێ کە بۆ ئازادی و ژیانێکی ئاسوودە و پڕ خێروخۆشی بۆ خۆیان و گەلەکەیان خەبات دەکەن؛ گوڕ و تین لەو مامۆستا، نووسەر، ڕووناکبیر، بازاڕی و کرێکار و زەحمەتکێشانە وەردەگرێ کە داخوازییەکانی خۆیان لە بەرنامەی سیاسیی حیزبەکانی کوردستان و ئامانجە سەرەکییەکانی هاوپەیمانیی کوردستانیدا دەبیننەوە. لەوەش زیاتر، بزووتنەوەی کوردستان یەکێک لە ماتۆرە سەرەکییەکانی بریتییە لە: بزووتنەوەی ژنانی کوردستان بۆ ئازادی و دێموکراسی و بەرابەری و نەهێشتنی ستەمی نەتەوایەتی و ڕەگەزی. ئاخر ئەمڕۆ هەموو دەبینین کە ژنان لەو بزووتنەوەیەدا ڕۆڵی سەرەکی دەبینن.

بەگوێرەی پەیماننامە نێونەتەوەییەکان، هیچ حکوومەتێک مافی ئەوەی نییە حاشا لە شوناس و ناسنامەی میللی و نەتەوەیی نەتەوەیەک بکات و پەنا بۆ سەرکوتی ببات. مافی بەشداری لە پرۆسەی سیاسیدا، مافی ئازادیی بەیان، مافی ئازادیی ئایین و عەقیدە، مافی پێکهێنانی حیزب و ڕێکخراوی سیاسی، مافی پێکهێنانی کۆڕ و کۆبوونەوە، مافی خوێندن بە زمانی زگماکی، مافی وەک یەک بۆ کەڵکوەرگرتن لە ئیمکاناتی ئابووری و ڕەفاهیی وڵات، مافی پاراستن لە بەرانبەر هەڵاواردن و جیاکاریی سیاسی و مەزهەبی و میللی و... هتد، لە ماف و ئازادییە بنەڕەتییەکانی مرۆڤ بە حیساب دێن. بزووتنەوەی کوردستان لەسەر بناخەی ئەو ویست و داخوازی و ماف و ئازادییە بنەڕەتییانەوە سەری هەڵداوە و ڕاوەستاوە. بزووتنەوەی کوردستان نە شەڕخوازە و نە توندوتیژیتەوەرە، بەڵکوو لە جەوهەری خۆیدا بزووتنەوەیەکی ئازادیخوازانە و عەداڵەتخوازە. داوای دێموکراسی بۆ ئێران و بەفەرمی ناسینی مافە ڕەواکانی خەڵکی کوردستان دەکات.

دیارە شتێکی ڕوونە کە حکوومەتی کۆماری ئیسلامی، لە کاتێکدا کە تووشی قەیران و شەڕ و ململانێ لەگەڵ هێز و لایەنە جیهانی و ناوچەییەکانە، هەوڵ بدات کە هەر بزووتنەوەیەکی نارەزایەتی و جەماوەری و گەلی بە پاشکۆی ئەو شەڕ و ململانێیەی خۆی لەگەڵ هێزە دەرەکییەکان بناسێنێ. لەو ڕێگایەوە دەیەوێت سەرنجی بیروڕای گشتیی ئێران و ناوچە لەسەر پرس و کێشە و گیروگرفتەکانی نێوخۆی وڵات دوور بخاتەوە. لەوەش زیاتر، دەیەوێت بەو کارە پاکانە بۆ سەرکوتی کوردستان و بزووتنەوە ڕەواکەی و هێزە پێشڕەوەکانی بکات. بەڵام ئەو ڕیوایەتەش لە ڕووی مێژووییەوە ناڕاستە و هەم لە ڕووی ئەخلاقی و سیاسیشەوە ناڕەوایە.

بزووتنەوەی گەلی کورد لە کوردستانی ئێران زۆر لەو شەڕ و ململانێیانە پێشتر سەری هەڵداوە کە ئێستا هەن. ئەو بزووتنەوەیە لە ئەزموونی کۆماری کوردستان و تەنانەت زۆر پێشتریشەوە سەری هەڵداوە. میراتی سیاسیی ڕاپەڕینی سەرتاسەری ساڵی ١٣٥٧ی پێوە دیارە؛ میراتی شەڕ و خەبات و بەربەرەکانیی دەیەکانی دواتری بە دژی هێرش و پەلاماری ڕێژیم بۆ سەر کوردستان پێوە دیارە؛ ڕەنگی بزووتنەوەی بەرینی ژینا و ڕەنگی بزووتنەوەی سەوز و بزووتنەوە سەرتاسەرییەکانی دیکەی وڵاتەکەمانی پێوە دیارە. بۆیە هێنانەخواری ئەو بزووتنەوەیە بۆ ئاستی ئەوەی کە بەشێکە لە شەڕی ئێستای ناوچەکە، چەواشەی مێژوو و شێواندنی ڕاستییە حاشاهەڵنەگرەکانە. بزووتنەوەی کوردستان هەر لەو کاتەدا کە تایبەتمەندی و داخوازیی تایبەت بە خۆی هەن، بەشێک لە بزووتنەوەی ئازادیخوازانە و دێموکراسیخوازانەی سەرتاسەریی ئێرانە و هیچ کاتێک لێی جیا ناکرێتەوە. ئاخر بزووتنەوەی کوردستان هەم لەپێناو دێموکراسی بۆ ئێران و هەم بۆ مافە ڕەواکانی خەڵکی کوردستان خەبات دەکات.

واقعییەت ئەوەیە پرسی کوردستان لە ڕێگای سەرکوت و زەبروزەنگەوە چارەسەر ناکرێ. مێژوو نیشانی داوە بە نکۆڵی لە شوناس و مافە نەتەوەییەکانی گەلی کورد، بەئەمنییەتیکردنی مەسەلەی کوردستان، میلیتاریزەکردنی کوردستان، داخستن و خنکاندنی فەزای سیاسی، قەدەغەکردنی تێکۆشانی حیزب و لایەنە سیاسییەکانی کوردستان، پرسی کورد نەک هەر لەنێو ناچێت، بەڵکوو مەسەلەکە قووڵتر و ئاڵۆزتریش دەکات. بۆیە ڕێگاچارەی پرسی کوردستان بریتییە لە: دیالۆگ و گفتوگۆی جیددی و بەرپرسانە. بریتییە لە: قبووڵکردنی ئەوەی ئێران وڵاتێکی فرەفەرهەنگ و فرەنەتەوەیە و دەبێت هەر ئاواش سەیر بکرێت. بریتییە لە: دابەشکردنی دەسەڵات و دیسانتڕالیزەکردنی حکوومەت و وەبەرچاوگرتنی داخوازییە سیاسی و فەرهەنگییەکانی نەتەوەکانی ژێرچەپۆکەی ئەم وڵاتە.

لە ڕووی سیاسییەوە، پرسی کورد بەشێکە لە پرۆسەی تێپەڕینی ئێران بەرەو دێموکراسی. هیچ داهاتوویەکی دێموکراتیک بەبێ چارەسەری پرسی کوردستان، ئیمکانی جێبەجێبوونی لەگۆڕێدا نییە. ئێران وڵاتێکی فرەنەتەوە، فرەزمان، فرەئایین و فرەفەرهەنگە؛ ئەگەر نیزامی سیاسیی داهاتووی ئێران بیەوێ دێموکراتیک و دادپەروەرانە و سەقامگیر بێت، پێویستە واقعییەتی فرەفەرهەنگی و فرەنەتەوەی بوونی ئێران قبووڵ بکات. دێموکراسی بەتەنیا هەر سندووقی دەنگدان نییە، دێموکراسی یانی دابەشکردنی دەسەڵات، ڕێزگرتن و قبووڵکردنی جیاوازییەکان، دابینکردنی مافەکانی کەمایەتییەکان، کۆتاییهێنان بە ئیستبداد و دیکتاتۆری و سەرەڕۆیی و فاشیزم و ڕاسیزم.

لەو ڕوانگەیەوە، جووڵانەوەی کوردستان نەک هەر هەڕەشە نییە لەسەر ئێران و دێموکراسی لە ئێران، بەڵکوو یەکێک لە پایە سەرەکییەکانی دێموکراسییە لە ئێراندا. ئەو جووڵانەوەیە بە هێنانەگۆڕی ماف و ئازادییە دێموکراتیکەکانی خەڵکی کوردستان، خوازیاری ئێرانێکی ئازادتر، دێموکراتیکتر و ئینسانیترە.

لە ڕووی مافەکانی مرۆڤەوە، خەڵکی کوردستان مافی ئەوەیان هەیە حکوومەتی خۆیان بۆ ئیدارەی ناوچەکانی خۆیان هەبێت، حەقی ئەوەیان هەیە بە زمانی زگماکیی خۆیان بخوێنن و فەرهەنگ و کولتووری خۆیان گەشە پێ بدەن. مافخوازی تاوان نییە، بەرگری لە شوناسی نەتەوەیی و ناسنامەی کولتووری تاوان نییە، خەبات بۆ ئازادی و دێموکراسی و خودموختاری تاوان نییە، ئەوەی کە دەبێت مەحکووم بکرێت، سەرکوت و زەبروزەنگ و گرتن و ڕاونان و ئیعدامی ئازادیخوازانەیە.

بۆیە دەبێت بە ڕاشکاوی بگوترێت کە بزووتنەوەی کوردستان، بزووتنەوەیەکی سەربەخۆیە، جەماوەری و ڕەسەن و گەلی و مێژووییە. ئەو بزووتنەوەیە بە هیچ جۆر پاشکۆی شەڕی ڕێژیم و ئەمریکا نییە. سەر بە هێزە دەرەکییە ناوچەیی و جیهانییەکان نییە. هەر بۆیە نە سەرکوت دەکرێ و نە لە ناو دەچێ. ئاڵای ئەو بزووتنەوەیە بە دەست خەڵکی کوردستانەوەیە کە دەیان ساڵە لەپێناو ئازادی و مافەکانی خۆیاندا خەبات دەکەن و بە دەیان هەزار کەس لە ڕۆڵە هەرە بەوەجەکانی خۆیان لەو خەباتەدا کردووەتە قوربانی.

ڕاستییەکەی ئەوەیە کە بزووتنەوەی کوردستان بەشی هەرە زیندوو وشیار و کارای جووڵانەوەی دێموکراسیخوازیی سەرتاسەریی ئێرانە. ئەو بزووتنەوەیە درێژەی دەبێت، چونکە ڕیشەی لە داخوازییەکانی خەڵکی کوردستان و ئێراندایە. هەر بزووتنەوەیەک کە هێز و ڕەوایی خۆی لە خەڵک وەرگرێ، لەبەین ناچێ. ڕەنگە هەزینەیەکی زۆریش بدات، بەڵام هەرگیز سەرکوت ناکرێ و ئاڵاکەی ناکەوێتە سەر ئەرز.

داهاتووی ئێران کاتێک ڕوون و پڕشنگدارە کە مافەکانی نەتەوەکانی ئێران دابین و دێموکراسی و ئازادی و مافەکانی مرۆڤ دەستەبەر کرابن. بۆیە بەبێ بەدیهاتنی مافەکانی کورد، هیچ پرۆژەیەکی سیاسی لە ئێراندا ناڕواتە پێش و جێبەجێ نابێت.

شیکاریی گۆڕانکارییە گوتارییەکانی

بزووتنەوە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکان لە ئێران و کوردستان (١٣٨٨-١٤٠٤)

ناسر ساڵحیئەسڵ

شیکردنەوەی گۆڕانکارییە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکانی ئێران و کوردستان لە نێوان ساڵانی ١٣٨٨ تا ١٤٠٤، بەبێ تێگەیشتن لە سروشتی پێکهاتەی دەسەڵات لە کۆماری ئیسلامیدا مەحاڵە. ئەم پێکهاتەیە لەسەر بنەمای پێشخستنی «ویلایەتی ڕەهای فەقیه» بەسەر «ئیرادەی گەل»دا داڕژاوە؛ بە جۆرێک کە دامەزراوە هەڵبژێردراوەکان، لە سەرۆکایەتیی کۆمارەوە بگرە تا پەرلەمان و ئەنجومەنەکان، لە کۆتاییدا لەژێر سێبەری دامەزراوە دەستنیشانکراوەکان و ئیرادەی ڕێبەردا کار دەکەن. ئامرازەکانی وەک «حوکمی حکوومەتی»یش دەرفەتی بێبایەخکردنی هەر جۆرە ئیرادەیەکی سەربەخۆی جەماوەری دەڕەخسێنن. لەنێو چوارچێوەیەکی وەهادا، هەڵبژاردن نەک وەک میکانیزمێک بۆ جێبەجێکردنی سەروەریی گەل، بەڵکوو وەک ئامرازێکی نمایشکاری بۆ بەدەستهێنانی شەرعییەتی نێوخۆیی و نێودەوڵەتی کار دەکات. سەرەڕای ئەوەش، نەتەوەکان و کەمینە نەتەوەیی، زمانەوانی و ئایینییەکان لەم پێکهاتەیەدا خاوەنی پێگەیەکی ڕاستەقینە لە دەسەڵاتی سیاسیدا نین و هەر ئەمەش یەکێکە لە ڕەگەکانی ناڕەزایەتییە قووڵەکان لە ناوچە پەراوێزخراوەکانی وەک کوردستان و بەلووچستان.

لەسەر پاشخانی وەها پێکهاتەیەک، بزووتنەوە ناڕەزایەتییەکان لە ئێراندا لەم خولەدا، وردە وردە تووشی گۆڕانی گوتاری بوون. یەکەمین دەرکەوتەی بەرچاوی ئەم گۆڕانکارییانە، بزووتنەوەی سەوز بوو لە ساڵی ١٣٨٨دا. ئەم بزووتنەوەیە لە ناڕەزایەتی بە ئاکامەکانی هەڵبژاردنی سەرۆکایەتیی کۆمار دروست بوو و بنکە سەرەکییەکەی لە چینە ناوەندە شارنشینەکان، بەتایبەت لە شارە گەورەکان پێکهاتبوو. ئامادەیی بەرفراوانی خوێندکاران، بژاردە کولتوورییەکان و توێژە خوێندەوارەکان، سیمایەکی مەدەنی و شارستانی بەم بزووتنەوەیە بەخشی. لەگەڵ ئەوەشدا، گوتاری زاڵی بزووتنەوەکە لەنێو چوارچێوەی سیستمدا مایەوە و داخوازییەکانی زیاتر لە دەوری تەوەرەی «چاکسازی» و گەڕانەوە بۆ دەستوور پێناسە دەکران. بە واتایەکی تر، بزووتنەوەی سەوز هەوڵی دەدا لە نێوەوەی پێکهاتەکەوە گۆڕانکاری دروست بکات و داوای پشکێکی لە دەسەڵاتدا دەکرد.

ئەم تایبەتمەندییە، لە هەمان کاتدا یەکێک بوو لە خاڵە لاوازە بنەڕەتییەکانی بزووتنەوەی سەوز؛ چونکە نەک هەر نەیتوانی بە شێوەیەکی بەرفراوان پشتیوانیی چینە هەژارەکان و ناوچە پەراوێزخراوەکان بەدەست بهێنێت، بەڵکو لە نێو نەتەوە پەراوێزخراوەکان و کەمینە ئایینییەکانیشدا کاریگەرییەکی سنوورداری هەبوو. هەروەها وابەستەبوون بە ڕێبەرانی ناوخۆی سیستم و نەبوونی ئامرازی کاریگەر بۆ بەرەوڕووبوونەوەی سەرکوتکردن، بووە هۆی ئەوەی ئەم بزووتنەوەیە دوای ماوەیەک کز بێت. دەستبەسەرکردنی ڕێبەرە سیمبولییەکانی و سەرکوتی سەر شەقام، کۆتاییەکی کردەیی بۆ بزووتنەوەکە تۆمار کرد، بەبێ ئەوەی گۆڕانکارییەکی هەستپێکراو لە پێکهاتەی دەسەڵاتدا دروست بکات. بە گشتی، بزووتنەوەی سەوز دەکرێ وەک هەوڵێک بۆ چاکسازیی نێوخۆیی پێکهاتەکە هەژمار بکرێت کە بەهۆی سنووردارییە زاتییەکانی سیستم و چوارچێوەی گوتاری خۆیەوە، شکستی هێنا.

چەند ساڵێک دواتر، ناڕەزایەتییەکانی بەفرانباری ١٣٩٦ وەک خاڵێکی وەرچەرخان لە گۆڕینی گوتاری بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکانی ئێران هەژمار دەکرێت. ئەم ناڕەزایەتییانە بەپێچەوانەی بزووتنەوەی سەوز، نەک لە شارە گەورەکان، بەڵکو لە شارە بچووکەکان و ناوچە پەراوێزخراوەکانەوە دەستی پێکرد و بە خێرایی لە سەرانسەری وڵاتدا بڵاوبووەوە. بنکە کۆمەڵایەتییەکەی زیاتر لە چینە هەژارەکان، بێکاران و توێژە زیانلێکەوتووەکان پێکهاتبوو. گرنگترین تایبەتمەندیی ئەم بزووتنەوەیە، تێپەڕینێکی ڕاشکاوانە و بێگرێوگۆڵ بوو لە دووفاقییەکانی نێوخۆی حکوومەت و ئامانجگرتنی گشتێتی سیستمەکە بوو؛ دروشمی وەک «اصلاح‌طلب، اصولگرا، دیگه تمومه ماجرا» دەربڕی ئەم گۆڕانکارییە بنەڕەتییە بوو لە ڕوانگەی سیاسیی کۆمەڵگەدا.

ناڕەزایەتییەکانی ٩٦ دەریخست کە قەیرانە ئابوورییەکان، لەوانە هەژاری، بێکاری و نایەکسانی، بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ بە قەیرانی شەرعییەتی سیاسییەوە گرێ دراون. لەم بزووتنەوەیەدا، گوتاری دادپەروەریی کۆمەڵایەتی کە پێشتر لەلایەن سیستمەوە پڕوپاگەندەی بۆ دەکرا، کەوتە ژێر پرسیار و ناکارامەیی پێکهاتەی ئابووری و دابەشکردنی نادادپەروەرانەی سەرچاوەکان ئاشکرا بوو. لەگەڵ ئەوەشدا، پەرشوبڵاوی جوگرافی، نەبوونی ڕێبەرایەتییەکی یەکگرتوو و پشتیوانی نەکردنی بەرفراوانی چینی ناوەندی شارنشین، بووە هۆی ئەوەی ئەم ناڕەزایەتییانەش نەگەنە ئەنجامێکی دیاریکراو. سەرەڕای ئەوەش، گرنگییەکەی لە گۆڕینی ڕێڕەوی گوتاری ناڕەزایەتی لە «چاکسازی»یەوە بۆ «تێپەڕین لە سیستم» جێگەی سەرنجە.

ئەم ڕەوتە لە ناڕەزایەتییەکانی خەزەڵوەری ١٣٩٨دا بە شێوەیەکی بەرفراوانتر و ڕادیکاڵتر بەردەوام بوو. بەرزبوونەوەی لەناکاوی نرخی بەنزین بووە پڵێتەی ناڕەزایەتییەکی سەرانسەری کە زیاتر لە سەد شار و ناوچەی گرتەوە. پێکهاتەی کۆمەڵایەتی ئەم بزووتنەوەیە، هاوشێوەی ناڕەزایەتییەکانی ٩٦، زیاتر لە چینە هەژارەکان و ناوچە بێبەشکراوەکان بوو، بەڵام مەوداکەی زۆر بەرفراوانتر بوو و تەنانەت هەندێک شاری گەورەشی گرتەوە. لەم نێوەندەدا، ناوچە پەراوێزخراوەکان، کوردستان، خوزستان و بەلووچستان لە ناوەندە سەرەکییەکانی ناڕەزایەتی بوون.

گوتاری ئەم بزووتنەوەیە، جگە لە داخوازییە ئابوورییەکان، بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ پێکهاتەی سیاسیی کردە ئامانج. خاڵێکی گرنگ لە ناڕەزایەتییەکانی ٩٨دا، ڕۆڵی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان بوو لە کۆکردنەوە و هەماهەنگیکردن، هەرچەندە حکوومەت بە بڕینی سەرانسەریی ئینتەرنێت هەوڵی دا ئەم پەیوەندییانە تێک بدات. سەرکوتکردنی توند و بەکارهێنانی بەرفراوانی توندوتیژی، بەتایبەت لە ناوچەکانی وەک ماهشەهر، نیشاندەری پشتئەستووریی حکوومەت بوو بە ئامرازە ئەمنییەکان بۆ پاراستنی دەسەڵات. لە کۆتاییدا، نەبوونی ڕێکخستنێکی یەکگرتوو و توندیی سەرکوتکردنەکە، بووە هۆی کزبوونی ئەم بزووتنەوەیە، بەڵام قووڵایی ناڕەزایەتییە کۆمەڵایەتی و ئابوورییەکانی زیاتر لە جاران دەرخست.

ناڕەزایەتییەکانی ساڵی ١٤٠٤یش لە درێژەی هەر ئەم ڕەوتەدا شیکردنەوەی بۆ دەکرێت. ئەم ناڕەزایەتییانە سەرەتا بە داخوازی ئابووری، لەوانە بەرزبوونەوەی نرخەکان، دابەزینی بەهای دراوی نیشتمانی و قەیرانی بژێوی دەستی پێکرد، بەڵام بە خێرایی گۆڕا بۆ گوتارێکی سیاسی دژی گشتێتی سیستمەکە. ئەم گۆڕانکارییە نیشانی دەدات کە بەشێکی گەورەی کۆمەڵگە، کێشە ئابوورییەکان نەک وەک دیاردەیەکی کاتی، بەڵکوو وەک دەرئەنجامە پێکهاتەییەکانی سیستمی سیاسی دەبینن. سەرکوتی توندی ئەم ناڕەزایەتییانە، جارێکی تر نیشانی دایەوە کە حکوومەت لە ڕووبەڕووبوونەوەی قەیرانە کۆمەڵایەتییەکاندا، پێش هەر شتێک پشت بە ئامرازە زۆرەملێیەکان دەبەستێت.

لەم نێوەندەدا، بزووتنەوەی «ژن، ژیان، ئازادی» لە ساڵی ١٤٠١دا وەک خاڵێکی وەرچەرخان لە گۆڕانکارییە گوتارییەکانی بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکانی ئێران و کوردستان هەژمار دەکرێت. ئەم بزووتنەوەیە لە دوای گیانلەدەستدانی ژینا ئەمینی دەستی پێکرد و بەخێرایی بوو بە جووڵانەوەیەکی سەرانسەری و تەنانەت جیهانی. بەپێچەوانەی بزووتنەوەکانی پێشوو، ئەم جووڵانەوەیە لە هەرە سەرەتاوە خاوەنی گوتارێکی فرەڕەهەند بوو کە داخوازییە ڕەگەزی، سیاسی، کۆمەڵایەتی و نەتەوەییەکانی پێکەوە گرێ دەدا.

تایبەتمەندییەکی بەرچاوی ئەم بزووتنەوەیە، ڕۆڵی میحوەریی ژنان بوو لە ڕێبەرایەتی و تێکۆشاندا. هەروەها ئامادەیی بەرفراوانی خوێندکارانی زانکۆ و قوتابخانە، چالاکانی مەدەنی و توێژە جیاجیاکانی کۆمەڵگە، ڕەهەندێکی گشتگیری پێ بەخشی. ناوچەکانی کوردستان و بەلووچستان بەهۆی مێژووی جیاکارییەکانەوە، لە ناوەندە سەرەکییەکانی ناڕەزایەتی بوون. بەکارهێنانی بەرفراوانی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان، سیمبولسازی وەک لابردنی حیجابی زۆرەملێ، و گۆڕینی دروشمی «ژن، ژیان، ئازادی» بۆ گوتارێکی جیهانی، لە تایبەتمەندییە کانی تری ئەم بزووتنەوەیە بوون.

بزووتنەوەی ژینا، «ژن، ژیان، ئازادی» توانی بۆ یەکەمجار گوتاری خەبات لە ئاستی نیشتمانییەوە بۆ ئاستی نێودەوڵەتی بەرز بکاتەوە و پشتیوانییەکی بەرفراوانی جیهانی بەدەست بهێنێت. هەروەها ئەم بزووتنەوەیە دەریخست کە ڕێبەرایەتی لە سەردەمی نوێدا، مەرج نییە چەقگەرا و کاریزماتیک بێت، بەڵکو دەکرێ بە شێوەی تۆڕی و پەرشوبڵاو دروست بێت. سەرەڕای سەرکوتی توند، ئەم بزووتنەوەیە کاریگەرییەکی قووڵی لەسەر وشیاریی سیاسی و کۆمەڵایەتیی کۆمەڵگە بەجێهێشت و چوارچێوەیەکی نوێی بۆ بەرگری و داواکاری دروست کرد.

لە کۆتاییدا دەتوانین بڵێین کە گۆڕانکارییە گوتارییەکانی بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان لە ئێران لە ساڵی ١٣٨٨ تا ١٤٠٤ ڕێڕەوێکی پلەبەندی بەڵام واتاداری بڕیوە. ئەم ڕێڕەو بە هەوڵدان بۆ چاکسازیی ناوخۆیی دەستی پێکرد، پاشان گەیشتە ڕەخنەکردنی گشتێتی سیستم و لە کۆتاییدا بووە هۆی دروستبوونی گوتارێکی فرەڕەهەند و جیهانی. هاوکات، شێوازی ڕێبەرایەتیش لە نموونە چەقگەراکانەوە بەرەو نموونە تۆڕییەکان گۆڕاوە و ڕۆڵی تەکنەلۆژیاکانی پەیوەندیکردن لە کۆکردنەوەی جەماوەریدا زیادی کردووە.

ئەم گۆڕانکارییانە نیشانی دەدەن کە کۆمەڵگەی ئێران، بەتایبەت لە کوردستان و ناوچە پەراوێزخراوەکان، گەیشتووەتە ئاستێک لە وشیاریی سیاسی کە داخوازییەکانی خۆی لە ناوچوارچێوەی چەمکەکانی وەک دادپەروەری، مافی مرۆڤ، یەکسانی و نەهێشتنی جیاکاریدا پێناسە دەکات. هەروەها گرێدانی نێوان داخوازییە ئابووری، سیاسی و ناسنامەییەکان، بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکانی ئاڵۆزتر و لە هەمان کاتدا گشتگیرتر کردووە.

لەکۆتاییدا و لەسەر بنەمای ئەم شیکردنەوەیە، ئاسۆی داهاتووی گۆڕانکارییەکان لە ئێران و کوردستاندا، بەستراوەتەوە بە گۆڕانکاریی بنەڕەتی لە پێکهاتەی دەسەڵاتدا. ئەزموونی بزووتنەوە جیاوازەکان نیشانی داوە کە چاکسازیی سنووردار لە چوارچێوەی ئێستادا، توانای وەڵامدانەوەی داخوازییەکانی کۆمەڵگای نییە. لەبەر ئەوە، گوتاری زاڵ لە نێو بەشێکی زۆری کۆمەڵگادا بەرەو تێپەڕین لە پێکهاتەی ئێستا و جووڵانەوە بەرەو نەزمێکی دێموکراتیک، لەسەر بنەمای بەشداریی ڕاستەقینەی گەل و بەفەرمی ناسینی هەمەجۆریی نەتەوەیی و کۆمەڵایەتی، هەنگاوی ناوە. ئەم ڕەوتە، دەرئەنجامی کەڵەکەبوونی ئەزموونە ناڕەزایەتییەکان و وەرچەرخان لە شێوازەکانی تێکۆشان و ئەندێشەی سیاسی لە ئێرانی هاوچەرخدایە. بە کورتی، پێکهاتەی کۆماری ئیسلامی چاکسازی هەڵنەگرە و تاکە ڕێگە، گۆڕینی گشتێتی سیستم و جووڵانەوەیە بەرەو سیستمێکی دێموکراتیک (بە جەختکردنەوە لەسەر فیدرالیزم).

وێستگە

سەرکوتی ئابووری

ئاسۆ مینبەری

پچڕانی ئینتێرنێت تەنیا پێوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی نەپساندووە، بەڵکوو نانی زۆر کەسی بڕیوە. بۆ هەزاران ژن لە ئێراندا، ئینتێرنێت شوێنی کار و تەنیا ڕێگەی چوونە نێو قووڵایی ئابووری بوو کە دەرگاکانی لە جیهانی ڕاستەقینەدا بۆ ئەوان داخراوە.

پچڕانی درێژماوەی ئینتێرنێت لە ئێران بەشێک لە ئەکتەرانی ئابووریی کۆمەڵگەی کردە ئامانج کە زیاتر لە هەر گرووپێکی دیکە بەستراوەی بوون؛ ژنان. ژنگەلێک کە لە ساڵانی ڕابردوودا، لە نەبوونی دەرفەتی یەکسان لە بازاڕی فەرمیی کاردا، پەنایان بردبووە بەر دنیای مەجازی و لە فرۆشتنی کەلوپەلی ناوماڵەوە بگرە هەتا فێرکاریی ئانلاین کەڵکیان لێ وەردەگرت. بۆ زۆرەی ئەم ژنانە، ئینتێرنێت نەک تەنیا کەرەستەی کارکردن، بەڵکوو دەرفەتی بینران، سەربەخۆیی ئابووری و تەنانەت پێناسەکردنەوەی شوناسیان بوو. لە ڕاستیدا داخرانی ئینتێرنێت بە جۆرێک لە سەرکوتی سیستماتیکی ژنان لە باری ئابوورییەوە دادەنرێت. بەسترانی ئەم ڕێگایە، شتێک زیاتر لە لەدەستدانی پلاتفۆرمێک بوو، لێرەدا ڕێڕەوی ژیان ڕاوەستا.

هاوکات لەگەڵ دەسپێکی شەڕ لە ٩ی ڕەشەمەی ١٤٠٤ەوە، کۆماری ئیسلامی شەپۆلێکی دیکە لە پچڕاندنی ئینتێرنێت و سنووردارکردنەوەی پێوەندییەکان لەگەڵ دنیای دەرەوەی دەست پێ کرد. لەو کاتەوە هەتا ئێستا کە زیاتر لە ٦٥ ڕۆژی بەسەردا تێدەپەڕێ، خەڵکانی ئێران لە دنیای ئینتێرنێت دابڕاون و بە بارمتە گیراون.

لەم ڕاستایەدا، کۆمەڵێکی بەرچاو لە ژنان کە کار و کاسبییان لە ڕێگەی ئانلاینەوە بەڕێوە دەچوو، بە تەواوی دەستیان بەسترا و تووشی قەیرانی قووڵی ئابووری بوون.

هۆکاری ئەم قەیرانە ئابوورییە لە نایەکسانیی بازاڕی کاردایە. لە کۆمەڵگەیەکدا کە ئابوورییەکەی زیاتر لە دەستی پیاواندایە و دەستڕاگەیشتنی ژنان بە دەرفەتی یەکسان، بەردەوام سنووردارە، زۆربەیان ناچارن بە دوای کەشێکی جێگرەوەدا بگەڕێن و ئینتێرنێت باشترین بژاردەیە.

بە هۆکارگەلی وەک فەرهەنگ، کولتووری بنەماڵە و تەنانەت هەڵاواردن لە دامەزران و حەقدەست و بەرزبوونەوەی پلە لە کاردا، فەزای دیجیتاڵی دەرفەتێک بۆ پەیداکردنی بژێو بە بێ تێپەڕاندنی لەمپەرە قورسەکانی دیکە بۆ ژنانە. لەلایەکی تریشەوە، کاروباری ئانلاین لە قەبارەی بچووک و بە سەرمایەی کەم و بە بێ پاڵپشتیی بەهێزی دارایی یان یاسایی فۆرم دەگرن و نەبوونی ئینتێرنێت زیاتر خەساریان لێ دەدات.

جیا لەوەی کە فەزای ئینتێرنێت، دۆخی گونجاو بۆ بووژانەوەی ئابووریی ژنان دروست دەکات، دەبێتە دەرفەتێک بۆ ئەوەی کە ژنان متمانە بەخۆبوونیان بەهێز بێت و لە ئاستێکی گەورەتردا ببینرێن. کەوایە نەمانی ئینتێرنێت بە مانای نەمانی دەنگوڕەنگی ئەوان بە ئەژمار دێت.

ئینتێرنێت لەم ساڵانەی دواییدا، تەنیا کەرەستەیەکی پێوەندی نەبووە. بۆ زۆربەی کەسەکان بەتایبەت ژنان بەشێک لە ژێرخانی ژیانی ڕۆژانەیان بەئەژمار هاتووە وەک شوێنی کار، بەستێنی پێوەندییە کۆمەڵایەتییەکان و فەزایەک بۆ بەشداری لە بواری گشتی؛ لەم دۆخەدا پچڕاندنی ئینتێرنێت تەنیا سنووردارکردنەوەی تێکنۆلۆژییەک نییە، بەڵکوو سنووردارکردنەوەی دەستڕاگەیشتن بە کۆمەڵێک دەرفەتە. لەم ڕوانگەیەوە، دەکرێ باس لە چەمکێک بکەین کە لە زانستی کۆمەڵایەتی و میدیادا پێی دەگوترێت سەرکوتی دیجیتاڵ. سنووردارکردنەوەی دەستڕاگەیشتن، بینران و ئەگەری ئەکتیڤبوون لە فەزای ئانلاین، بە جۆرێک کە ئاسەوارەکانی زیاتر لە جیهانی مەجازی درێژە دەکێشن.

خاڵی گرینگ ئەوەیە کە ئەم جۆرە سنووردارکردنە، بێدەنگ و ناڕاستەوخۆیە. نە بە سڕینەوەی فیزیکی بەڵکوو بە لەناوبردنی دەستڕاگەیشتن! نە بە شێوەی بەرەوڕووبوونەوەی ئاشکرا بەڵکوو بە بێدەنگکردنی وردەوردەی فەزایەکی دیاریکراو. کاتێک ئەم سنووردارکردنە بە شێوەی نایەکسانە، ئاسەوارەکانیشی نایەکسان دەبن. هەندێک کەس یان گرووپ کە بەستراوەییان زیاترە یان بژاردەکانی بەردەمیان کەمترە، زیاتر خەساریان بەر دەکەوێ، لەم نێوانەدا ئەزموونی ژنان لە پچڕانی ئینتێرنێت دەکرێ وەکوو مۆدێلێکی نایەکسان چاوی لێ بکرێت. کەوایە پرسەکە تەنیا پچڕاندن یان گەڕاندنەوەی تۆڕێکی پێوەندی نییە، پرسەکە شێوەی دابەشکردنی دەستڕاگەیشتن بە دەرفەتەکانە و ئەوەی کە چ کەسانێک لە کاتی پچڕانی ئینتێرنێتدا زیاتر لە دەرفەتەکان بێبەری دەبن.

ئینتێرنێت لە دنیای ئەمڕۆدا تەنیا ڕێگای پێوەندی نییە، بەڵکوو ڕێگای بەدەستهێنانی داهات و شوێنی کارە. لەم ڕوانگەیەوە، پچڕاندنی ئینتێرنێت نەک ئاکارێکی ئاسایی نییە بەڵکوو بە مانای تێکدانی ڕەوتی ژیانە. بەتایبەت بۆ ئەو کەسانەی کە ئابووریان بەم بابەتەوە بەستراوەتەوە. بۆ ژنێک کە لە دنیای مەجازیدا کار دەکات، ئینتێرنێت نەک یەک دانە بژاردە بەڵکوو ژێرخانی کارەکەیە کە سڕینەوەی بە مانای سڕینەوەی کارەکەیە. بەڵام پرسەکە تەنیا ئابووری نییە. ئینتێرنێت بۆ زۆربەی ژنان ڕێگایەک بۆ بەشداریکردن لە گۆڕەپانێکە کە لە دنیای واقیعدا بۆ ئەوان سنووردار بووە و ئەم پچڕانە، هاوکات پچڕانی پێوەندیی کۆمەڵایەتیشە. کەوایە بە پچڕانی ئینتێرنێت، سەرکوتێکی ئابووریی سیستماتیک ڕوو دەدات و ڕەوتی ژیانێک ڕادەوەستێت کە تێیدا کار، پێوەندی و شوناس گرێدراوی یەکترن.

بۆ بەشێک لە کۆمەڵگە، پچڕانی ئینتێرنێت، دوورکەوتنەوەیە لە کۆمەڵگە و ڕاستییەکانی. ئینتێرنێت چیدیکە تەنیا "ئینتێرنێت" نییە. ئینتێرنێت بۆ زۆر کەس نانە!

ڕاگەیەندراوی هاوپەیمانیی هێزە سیاسییەکانی کوردستانی ئێران سەبارەت بە لەسێدارەدانی "یەعقووب کەریمپوور" و "ناسر بەکرزادە"

لە درێژەی شەپۆلی نوێی لەسێدارەدانی چالاکانی سیاسی و مەدەنی، کۆماری ئیسلامیی ئێران دوو چالاکی سیاسیی دیکەی بە ناوەکانی "یەعقووب کەریمپوور" و "ناسر بەکرزادە" بە تۆمەتی بێبنەما و ناڕەوا لە سێدارە دا. ئەم تاوانانە لە کاتێکدا ئەنجام دەدرێن کە دەسەڵاتی تاران لە ناوخۆ و دەرەوەی وڵاتدا تووشی شکستی سیاسی و ستراتیژی بووە و دەیەوێت لە ڕێگەی توندوتیژییەوە شکستی خۆی بشارێتەوە.

کۆماری ئیسلامی کە جەوهەرەکەی لەسەر بنەمای دیکتاتۆری و توندئاژۆیی ئیسلامی داڕێژراوە، لە کوردستان و بەرامبەر بە نەتەوە ژێردەستەکان وەک هێزێکی داگیرکەر ڕەفتار دەکات و بەرانبەر بە ئازادیخوازان و ژنان و هەموو مافخوازان دەسەڵاتێکی تۆتالیتێر و دژە مرۆڤە. هەر بۆیە حکوومەتی ئێران هەر جۆرە دەنگێکی مافخوازیی نەتەوەیی، ئازادیخوازی و یەکسانیخوازی و هەر هاوارێک کە دژی سیستەمی دیکتاتۆری بێت، تەنیا بە گرتن، شکەنجە و پەتی سێدارە وەڵام دەداتەوە. ئەمە سیاسەتێکی هەمیشەیی و نەگۆڕی ئەم ڕێژیمە بووە لە کوردستان، بەڵام ئەمڕۆ دەبینین کە بازنەی ئەم سەرکوتکارییە بەرە بەرە گەورەتر بووەتەوە و هەموو ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی حکوومەتی گرتووەتەوە، بە چەشنێک کە ئێستا هەموو جوگرافیای سیاسیی ئێران بووەتە زیندانێکی گەورە بۆ ئازادیخوازان.

ئێمە وەک هاوپەیمانیی هێزە سیاسییەکانی کوردستانی ئێران، وێڕای شەرمەزارکردنی توندی ئەم کردەوە نامرۆییانە، پێداگری دەکەینەوە کە پەنابردن بۆ سێدارە نیشانەی لاوازیی ڕێژیمە نەک هێز، و ئەم خوێنە ڕژاوانە ئیرادەی نەتەوەکەمان بۆ گەیشتن بە ئازادی و دادپەروەری بەهێزتر دەکەن.

لە کۆتاییدا، داوا لە ناوەندەکانی مافی مرۆڤ و بیروڕای گشتیی ئازادیخوازی جیهان دەکەین، بێدەنگی بشکێنن و بە گوشاری هەمەلایەنە بەر بە ئامێری کوشتاری کۆماری ئیسلامی بگرن. پێویستە کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی ڕێگری لەم تاوانە سیستماتیکانە بکات کە دژ بە مرۆڤایەتی ئەنجام دەدرێن. ئێمە سوورین لەسەر تێکۆشان تا ڕووخانی یەکجاریی ئەم دیکتاتۆرییە و تێپەڕین لەم زیندانە گەورەیەی کە بۆ دانیشتوانی ئێرانیان دروست کردووە؛ دڵنیاین کە پەتی سێدارە ناتوانێت ڕێگری لە کاروانی تێکۆشان بۆ ڕزگاری و ئازادیی کوردستان و تێکۆشانی ڕەوای نەتەوەکەمان بکات.

نەمری بۆ گیانبەختکردووان و سەرکەوتن بۆ ڕێگای ئازادی.

هاوپەیمانیی هێزە سیاسییەکانی کوردستانی ئێران
١٢ی بانەمەڕی ١٤٠٥

***

ڕۆژێک دوای بڵاوبوونەوەی ئەم ڕاگەیەندراوەی هاوپەیمانیی هێزە سیاسییەکانی کوردستانی ئێران ڕاگەیەندرا کە بەرەبەیانی ڕۆژی یەکشەممە ١٣ی بانەمەڕی ١٤٠٥ ڕێژیمی ئیسلامیی ئێران سزای سێدارەی بەندکراوێکی سیاسیی کورد بە ناوی "مێحراب عەبدوڵڵازادە"ی لە بەندیخانەی ناوەندیی ورمێ جێبەجێ کردووە.

مێحراب یەکێک لە دەسبەسەرکراوانی بزووتنەوەی "ژن، ژیان، ئازادی" بوو کە لە ٣٠ی ڕەزبەری ١٤٠١ەوە لەلایەن هێزە ئەمنییەتییەکانی ڕێژمەوە دەسبەسەر کرابوو.

دەزگای بەناو دادوەریی ڕێژیم ئیدیعای کردووە کە ئەم لاوە کوردە بە تۆمەتی "افساد فی‌الارض" و دەستتێدابوون لە کوژرانی یەکێک لە هێزەکانی بەسیج بە ناوی "عەباس فاتمییە" لە شاری ورمێ، حوکمی مەرگی بەسەردا سەپاوە. حوکمی سێدارەی میحراب عەبدوڵڵازادە کە پێشتر لە خەزەڵوەری ١٤٠٣دا لەلایەن دادگای ئینقیلابی ڕێژیم لە ورمێ دەرچووبوو، پاش پشتڕاستکردنەوەی لە دیوانی باڵای ڕێژیم، سەرەنجام جێبەجێ کرا.

مێحراب لە دوایین پەیامی دەنگیی خۆیدا لە نێو زیندانەوە، پەردەی لەسەر ڕاستییەکان لا دا و ڕایگەیاند کە سەرجەم تۆمەتەکان درۆ بوون و تەنیا لەژێر ئەشکەنجەی توند و دانپێدانانی زۆرەملێ ناچار بە قەبووڵکردنیان کراوە. مێحراب لە پەیامەکەیدا ڕوو بە خەڵکی ئێران دەڵێت: "ئەمڕۆ نۆرەی منە، سبەی نۆرەی کەسێکی دیکەیە... بێدەنگ مەبن و مەهێڵن ئەم تاوانانە ببێتە شتێکی ئاسایی."

مێحراب لەو پەیامەدا، بە شانازییەوە جەختی لە ناسنامەی نەتەوەیی خۆی کردەوە و ڕایگەیاند: "یەکەم تاوانی من کوردبوونمە؛ تا ئەو ڕۆژەی زیندووم شانازی بە کوردبوونی خۆمەوە دەکەم." ئەو بە ئاماژەدان بەو هەموو چەوسانەوە و نەهامەتییانەی کە بەسەر نەتەوەی کورددا هاتووە، ڕوو لە هاونیشتمانییانی گوتی: "زۆر باشتر لە ئێوە دەزانم چەندە ناخۆشیتان چەشتووە، بەڵام ئێوە هەمیشە لە بەرەی حەق بوون و هەرواش دەمێننەوە."

میلیتاریزمی نەرم؛
ڕێژیم چۆن "ژن" دەکاتە قەڵغانی ئایدیۆلۆژیای توندوتیژی؟

ئاسۆ ساعیدی

ماوەیەکە کۆماری ئیسلامیی ئێران بە پیشاندانی ژنان بە پۆششی ئیسلامی کە چەکی ڕەنگاوڕەنگی وەک کلاشینکۆفی پەمەییان هەڵگرتووە، یان لە پشت جیپی پەمەیی هەڵگری دۆشکا دانیشتوون، یان دەرخستنیان بە جلوبەرگی سەربازیی تایبەت و مانۆڕدان لە شەقامەکانی تاراندا، پەیامی جۆراوجۆر بە دنیای دەرەوە و ناڕازییانی نێوخۆ دەگەیەنێت. ئەم دۆخە نەک هەر دەرخەری ستراتیژیی ئاڵۆزی شەڕی دەروونی و پڕوپاگەندەی سیاسییە، بەڵکوو "ئۆپەراسیۆنێکی دەروونیی" ئەندازیاریکراوە کە بە دوای چەندین ئامانجدا دەگەڕێت.

لە پێکهاتەیەکدا کە مافە سەرەتاییەکانی ژنان دانیان پێدا نەنراوە، حکوومەت دەیهەوێ بە پێدانی چەک، هەستێکی درۆیینی "بکەربوون" و "گرنگی" لەو ژنانەدا وێنا بکات و هێزی ساختەیان پێ ببەخشێت، تاکوو کەسەکە هەست بکات بەشێکە لە "دەسەڵات"، نەک قوربانیی دەسەڵات. کۆماری ئیسلامی ساڵانێکە جەخت لەسەر مۆدێلی "ژنی ماڵدار- داوێنپاک" دەکاتەوە؛ بەڵام کاتێک ئەم ژنانە بە چەکەوە دێنێتە سەر شەقامەکان، تەکنیکی یەکنەگرتنەوەی بیرو کردار و وێناسازیی دژایەتیی هێمایی، خۆی دەنوێنێت. نواندنی باڵادەستیی هێز لە پەیامە نەستییەکەیدا ئەوەیە کە: "تەنانەت ناسکترین بەشی کۆمەڵگەش -لە ڕوانگەی نەریتیی حکوومەتەوە- ئامادەی شەڕە."

حکوومەت هەروەها دەیهەوێ لەم ڕێگەیەوە پیرۆزی بە توندوتیژی ببەخشێت. واتە بە دانانی چەک لە تەنیشت چارشێو و عەباوە (وەک هێمای ئایین) هەوڵ دەدات توندوتیژی و سەرکوتکردن بە بابەتە پیرۆزەکان ببەستێتەوە، ئەمەش وا دەکات ڕەخنەگرتن لێی لە ڕووی دەروونناسییەوە قوورستر بێت. هەڵبەت بۆ ئەو ژنانەی بەشداریی ئەم شانۆیانە دەکەن، ئەم هەوڵە دەتوانێت جۆرێک لە قەرەبووکردنەوەی دەروونی بێت.

کاتێک تاکایەتیی "ژن" لە پشت یۆنیفۆرم یان یەکپۆشی و چەکەوە ئەشاردرێتەوە، ناسنامەکەی ئەگۆڕێت. ئەم داماڵینی تاکایەتییە یا لێسەندنەوەی کەسێتییە دەبێتە هۆی ئەوەی تاک ئاسوودەتر فەرمانی سەرکوتکەرانە قەبووڵ و جێبەجێ بکات. چونکە چیتر خۆی وەک "تاکێک" یان ویژدانی ئەخلاقیی سەربەخۆ نابینێتەوە، بەڵکوو وەک بەشێک لە گرووپێکی سەرکوتکەرانەی گەورەتر دەبینێت.

ئەم بابەتە دەتوانرێت لە چەند ڕوانگەیەکی دەروونناسانەوە تاوتوێ بکرێت:

١. ئاساییکردنەوەی توندوتیژی و "میلیتاریزمی نەرم:

لە دەروونناسیی کۆمەڵایەتیدا، ڕەنگی پەمەیی وەک هێمایەک بۆ ئارامی، ژنایەتی و ئاشتیخوازیی کولتووری دەکار دەکرێت. تێکەڵکردنی ئەم ڕەنگە لەگەڵ ئامێری کوشتن، واتە (چەک)، هەوڵێکە بۆ جوانکردنی سیمای سەرکوت. ڕێژیم هەوڵ ئەدات بە "فانتازیا"کردنی ئامرازی شەڕ، ناشیرینیی توندوتیژی لە چاوی خەڵکدا کەم بکاتەوە. ئەو بە ڕاکێشانی چینە خۆڵەمێشییەکان ئەم پەیامە دەگەیەنێت، کە میلیتاریزم مەرج نییە توندوتیژیی پیاوانە بێت، بەڵکوو دەتوانێت بەشێک لە شێوازی ژیانی ڕۆژانە بێت.

٢. پێناسەکردنەوەی شوناسی ژن لە ڕوانگەی ئایینەوە:

کۆماری ئیسلامی بەم شێوەیە هەوڵ دەدات مۆدێلی سێیەم لە ژن بخاتە ڕوو، کە نە "ژنی ماڵەوەی نەریتی" بێت و نە "ژنی مۆدێرنی ڕۆژئاوایی". ڕێژیمی ئێران بە شانۆگەریی ژنی موجاهید، ژنێک کە هاوکات لەگەڵ پاراستنی حیجابی تەواو، بە کەرەستەی دەسەڵات واتە (چەک) تەیار کراوە، ئەو پەیامە بە کۆمەڵگە دەگەیەنێت کە ژنان نەک تەنیا بابەتی پاراستن نین، بەڵکوو هێزی جێبەجێکاری دەسەڵات بۆ سەرکوت لە کاتی قەیرانەکاندان، واتە سەربازی ئەمەگناس!

٣. کاردانەوە بەرانبەر بە بزووتنەوەکانی ژنان:

دوای ڕاپەڕینە جەماوەرییەکان بە پێشەنگایەتیی ژنان، وەک شۆڕشی ژن، ژیان، ئازادی، مانۆڕی ژنانی چەکدار کاردانەوەیەکی بەرگریکارانە لە لایەن ڕێژیمەوەیە. ڕێژیم دەیهەوێ لەم ڕێگەیەوە مەتەرێزی ژنان وەربگرێتەوە؛ واتە جێگۆڕکێی "ژنی ناڕەزایی" بە "ژنی سەرکوتکەر/ سەرباز". ئەمە هەوڵێکی دەروونییە بۆ نیشاندانی ئەوەی کە "ژنی دڵخواز لە ڕوانگەی ئێمەوە" ئەو ژنەیە کە چەک بۆ بەرگریکردن لە مانەوەی حکوومەت هەڵدەگرێت، نەک ژنێک کە بۆ ئازادی، لەچک لەسەر دابکەنێت.

دروستکردنی کەلێنی دەروونی لە نێوان ژنانی کۆمەڵگە؛ دانانی ژنێک بە چەکەوە لە بەرانبەر ژنێک کە خوازیاری گۆڕانکارییە، دەبێتە هۆی داخورانی هاوسۆزیی کۆمەڵایەتی. ئەم کارە وەڵامێکی ئایدیۆلۆژیکییە بۆ دروشمی "ژن، ژیان، ئازادی" بۆ ئەوەی نیشانی بدات کە پێناسەی حکوومەت بۆ ڕۆڵی ژن بەستراوەتەوە بە دەسەڵاتی سەربازی و پاراستنی مانەوەی سیاسی.

٤. بەسەربازیکردنی کەشی گشتی:

ئاساییکردنەوەی بوونی چەکی جەنگی -وەک دۆشکا- لە ژینگە مەدەنییەکاندا بەشێکە لە ستراتیژی میلیتاریزەکردنی شار. کاتێک چەکێک کە پێویستە لە بەرەی شەڕدا بێت دەهێنرێتە سەر شەقامەکانی شار، سنووری نێوان "دۆخی ئاسایی" و "دۆخی شەڕ" کاڵ دەبێتەوە، بۆ ئەوەی خەڵک بەردەوام هەست بە بوونی قورسیی دەزگا ئەمنییەکان بکەن.

٥. ئاساییکردنەوەی سیمای توندوتیژی:

لە ڕوانگەی دەروونناسیی کۆمەڵایەتییەوە، بوونی ژنان لە گۆڕەپانی سەرکوتکردن یان مانۆڕ لەنێو شەقامەکانی شاردا، جۆرێک لە "دژایەتیی ناسینەوە" لە هزری بینەردا دروست دەکات. کۆمەڵگە بە شێوەیەکی نەریتی ژن وەک هێمای چاودێری و ئاسوودەیی دەبینێت. حکوومەت بە بەکارهێنانی ژنان بە جلوبەرگی سەربازییەوە، هەوڵ دەدات ئەم گریمانە دەروونییە بقۆزێتەوە و وێنەی "توندوتیژیی" سەرکوتکردن کاڵ بکاتەوە. بوونی ژنان لە نەمایشی سەربازی یان مانۆڕی شەقامەکاندا پەیامێک بۆ لایەنی نێوخۆیی و بیانی دەنێرێت: "ئەمە بزووتنەوەیەکی توندوتیژیی پیاوسالارانە نییە، بەڵکوو باوەڕێکی خێزانیی جێی پەسەندی دایکانی کۆمەڵگەیە".

٦. لێکدژیی هێمایی و شەڕی دەروونی:

ئەم وێنانە بەئەنقەست بۆ دروستکردنی دژواتەی بینایی داڕێژراون. لە سایکۆلۆژیای پڕوپاگەندەدا، تێکەڵکردنی دوو هێمای دژ بەیەک - چارشێو و عەبا وەک هێمای نەریتیی حەیا و ئارامیی نێوماڵ و هەروەها دۆشکا وەک هێمای توندوتیژیی ڕووت و هێزی وێرانکەر- دەبێتە هۆی دروستبوونی جۆرێک لە شۆکی دیتنی. کاتێک چەک دەدرێتە دەست توێژێکی کۆمەڵگە کە بە شێوەیەکی نەریتی بە "مەدەنی" یان "دایک و چاودێر" دادەنرێت، ئەم پەیامە دەنێردرێت کە شەڕ و سەرکوت چوونەتە نێو قووڵترین چینەکانی ژیانی ڕۆژانەوە، کەواتە سەرکوت ئاسایی بووەتەوە. ئەم نەمایشە ئەو پەیامە بە دژبەران دەگەیەنێت کە "چاوی چاودێر" و "دەستی سەرکوتکەر" تەنانەت لە ڕووخساری دایکانەی نەریتیشدا خۆی دەنوێنێ، کە ئەمەش بەزاندنی سنوورەکانی ژیانی تایبەتیی خەڵکە.

دەرەنجام

ڕێژیم بە مانۆڕی دزەکردنی نێوخۆیی و لێکترازانی کۆمەڵایەتی لە ڕێگەی چەکدارکردنی ژنان، پەیامێکی ترسناک بە پێکهاتەی کۆمەڵگە دەگەیەنێت، کە سەرکوتکەر تەنیا لە سەربازگەکاندا نییە، بەڵکوو دەتوانێت لە ماڵەکەت یان دراوسێیەتیتانەوە بێت. کاتێک نیوەی دانیشتووان (ژنان) وەک بەشێک لە ماشێنی سەربازی وێنا دەکرێت، متمانەی ئاسۆیی لە کۆمەڵگەدا کەم دەبێتەوە و دەبێتە هۆی دروستکردنی پارانۆیا، واتە دروستبوونی کەشی بێ‌متمانەیی لەنێو خەڵکدا.

ئەم کارە کۆمەڵگە بەسەر دوو گرووپدا دابەش دەکات؛ "ژنانی ئەمەگناس/ چەکدار" و "ژنانی نێوخۆیی"، بۆ ئەوەی ڕێگری لە هاوپێوەندیی گشتی لە نێوان ژناندا بکەن.

لە دەروونناسیی سیاسیدا "مانۆڕی هێز" کاتێک ڕوو دەدات کە سیستەمێک هەست بکات باڵادەستیی ئاوەزەیی کەوتۆتە مەترسییەوە. نەمایشی ژنانی چەکدار هەوڵێکە بۆ وەرگرتنەوەی شەقامەکان بە شێوەیەکی هێمایی. بەکورتی، ئەم شانۆیە هەوڵێکە بۆ جێگۆڕکێی "ترس" لە جیاتی "ڕێزگرتن". کۆماری ئیسلامی بە پڕچەککردنی ژنان و هێنانە سەر شەقامەکان، هەوڵ دەدات ئەو پەیامە دەروونییە بچێنێت کە هیچ دەرەتانێک بوونی نییە، تەنانەت ڕەگەزێک کە هێمای ژیانە، لەم پێکهاتەیەدا بووەتە ئامرازێک بۆ پاراستنی مانەوەی دەسەڵات.

قاسملوو و سەمفۆنیای خۆڕاگری

(سەمفۆنیای ژمارە ٥: لە مارشی شینەوە بۆ بەرگری)

هێمن مەردانی

هەر لە منداڵی و تازەلاوەتیدا، کە گوێم لە دەنگی مۆسیقای تیتراژی سەرنجڕاکێش و چێژبەخشی ڕادیۆ "دەنگی کوردستان" دەبوو بەدوای سروودی "ئەی ڕەقیب"دا، بەردەوام و ڕۆژانە پارچە مۆسیقایەکی ئورووپایی و مۆدێرن بۆ ماوەی نیزیکەی دەقە و نیوێک بڵاو دەبۆوە. هەموو کات یان جاروبار کە گوێم لێ دەگرتەوە یان گوێم لێ دەبۆوە، حاڵەتێکی نۆستالژیکی بۆم هەبوو. لەو قەدەرانە لە کاک مەنسوور خوسرەوی، کادری پێشووی ڕادیۆ دەنگی کوردستانم پرسی کە کێ و چۆن بووە ئەو پارچە مۆسیقایە لە ڕادیۆ دابنرێت؟ بەڕێزیان وتیان کە لە سەرەتاکانی دەستبەکاربوونی ڕادیۆ، واتە لە نێوان ماوەی ٢٧ی جۆزەردانی ساڵی ١٣٥٩ تا کۆتاییەکانی هەر ئەو ساڵە، ئەم پارچە مۆسیقایە بە دەستپێشخەریی د. قاسملوو وەک تیتراژ لە سەرەتای دەستپێکی بەرنامەکانی ڕادیۆ دانراوە و کاسێتی سەمفۆنییەکەش هەر لەلایەن خودی د. قاسملووەوە پێشکەشی ڕادیۆ کراوە.

ئەم وتارە دەپرژێتە سەر شیکاری و پێداچوونەوە بەسەر گرتەیەکی دەنگیی مۆنتاژکراو لە شێوازی (ئۆستیناتووی جوولەی یەکەم یان تراوەر- مارش) لە ئاهەنگساز و مۆسیقازانی بەناوبانگی نەمسایی گۆستاو مالێر و بەرهەمە بەناوبانگەکەی بە ناوی سەمفۆنیی ژمارە پێنج لە هەنگاوی دوو دێزی مەینۆر (کە جۆرە هەنگاوێکی مۆسیقاییە لە کەشوهەوایەکی خەمناک و خەماویدا) لە بەستێنی ڕادیۆ دەنگی کوردستانی ئێران وەک زمانحاڵی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران.

ئەم پارچە مۆسیقایە کە بەدوای قەیرانی نێو ژیانی مالێر لە ساڵی ١٩٠١ەوە و لە چوارچێوەی کەندوکۆژی ئەو بۆ زمانێکی نوێوە شەقڵی گرت (ئادورنۆ، ١٩٩٢: ٦٣- ٦٥، میشێل ٢٠٠٥: ١٢٩- ١٣١)، لە ڕەوتی گواستنەوەی بۆ نێو بەستێنێکی سیاسی – ڕاگەیاندنیدا، کارکرد و دەورێکی نوێ بەخۆوە دەبینێت. بە پشتبەستن بە تیۆرییە ئەدەبی و فەرهەنگییەکان – بۆ وێنە چەمکی سوننەت یان "تڕادیشن" لەلای تی. ئێس. ئێلیەت، شیکاریی ڕەگەزی دووپاتەیی و شین و شەپۆڕی ئێدگار ئالەن پۆ و هەروەها چەمکی "داڕشتی هەست و سۆز"ی ڕەیمۆند ویلیامزەوە – هەوڵ دراوە لەڕێی ئەم وتارەوە ئەوە نیشان بدرێت کە چلۆن ئۆلگۆیەکی دەنگیی دووپاتەکراوە دەبێتە ئامێر و کەرستەیەک بۆ بەرهەمهێنانی یادەوەریی گشتی و هەست و سۆزی خۆڕاگری. هاوکات بە کەڵکوەرگرتن لە چەمکی پێش – ئاگایی (فۆر- شێودینگ)، باس لەوە دەکرێت کە ئەم پارچە مۆسیقایە دەبێتە دەربڕینی "داهاتووی هەڵپەسێردراو" لەنێو ئەزموونی سیاسیی کوردیدا. دواجار، پێوەندیی تراژیدی لە نێوان بنەچە نەمساییەکەی ئەو مۆسیقایە و تیرۆری دوکتور قاسملوو لە ڤیێنا (١٩٨٩)، ئەم دەنگە بەرز دەکاتەوە بۆ ڕووداوێکی مێژوویی – چەمکی.

پێشبار

گواستنەوەی فۆرمەکانی هونەر لە بەستێنێکی مێژووییەوە بۆ بەستێنێکی تر، بەتەنیا جێگۆڕکێ نییە، بەڵکوو بەرهەمهێنانەوەی ماناشە لەلایەکی ترەوە. هەروەک تی. ئێس. ئێلیەت دەریدەخات هەموو بەرهەمێکی هونەری لەنێو تۆڕێک لە پێوەندییە مێژووییەکان مانا پەیدا دەکات و لە هەر خوێندنەوەیەکی نوێدا، ئەو پێوەندییانە ئاڵوگۆڕیان بەسەردا دێت (ئێلیەت، ١٩٧٥: ٣٨).

لەو سۆنگەیەوە، دەکارکردنی بڕگەیەکی دەنگی لە سەمفۆنیی پێنجەمی مالێر لە ڕادیۆیەکی کوردیدا بە واتای ڕازاندنەوەی نەریتێک لە بەستێنی زۆر جیاوازدا دەکرێ شیتەڵکاری بکرێت؛ بەستێنێک کە تێیدا، دەنگ لە ناوەندی هونەرەوە دەگوازرێتەوە بۆ ناوەندی سیاسەت و لەو گواستنەوەیەدا، دەور و نەخشێکی نوێتر دەگرێتە خۆی.

سەمفۆنیی پێنجەمی مالێر لە دۆخێکی قەیراناویی ژیانی ئەودا بیچم و شەقڵی وەرگرتووە؛ ئەزموونێک نزیک لە مەرگ لە ساڵی ١٩٠١ کە دواجار بوو بەهۆی ئافراندن و داهێنان لە ژیانیدا (میشێل، ٢٠٠٥: ١٢٩–١٣١). ئەم ئەزموونە لە زمانی مۆسیقاییشدا دەنگدانەوە و کاریگەریی هەبووە: داڕشتێکی چڕوپڕ، جیاکراوە و هەڵواسراو لە نێوان بەرداشی ڕێکخراوەیی و داڕماندا (ئادورنۆ، ١٩٩٢: ٦٣–٦٥). بەو حاڵەش، گرینگیی ئەو بەرهەمە بەتەنیا لە ئاڵۆزکاوی و داڕشتی ئەودا نییە، بگرە لە چلۆنایەتی و کوالیتیی سەرەتایی ئەودا خۆی حەشار داوە. موومان یان جوولەی بەشی سەرەتایی، بە سۆلۆی هێماییی ترامپێت و ڕیتم و ڕەوتی لەسەرەخۆ و قورسی مارشی تازیەباری و خەمباری، هەر لەجێوە ئاسۆی عاتیفی و هەست و سۆزی ئەو بەرهەمە دیاری دەکات.

دەکرێ ئەو سەرەتایە بە جۆرێک لە پێشەکی و دەستپێکی مۆسیقایی دابنێین؛ دەستپێکێک کە بێ دەربڕینی ڕاستەوخۆ، کەشوهەوای خەماوی و ماتەمینی بەرهەمەکە هەر لەڕێوە پێمان نیشان دەدات و بە جۆرێکیش پێمان دەڵێت کە لە درێژەدا چی چاوەڕوانمان دەکات. نموونەی هاوچەرخی ئەو دەستپێکە سەنگین و ڕەنگینە دەتوانین لە پێرفۆرمێنسی ئێدوارد گاردنێر بە هاوکاریی ئۆرکێسترای فیلارمۆنیکی لەندەن ببینین؛ شوێنێک کە سۆلۆی دەستپێکی ترامپێت بە باشی و بە تەواوی دەبیسترێت و بە واتای بانگەوازێک دێتە بەرچاو. وەک ئەوە وایە کە هەر لە سەرەتاوە بیسەر بانگ دەکرێت بۆ کەشوهەوای خەماوی و ماتەمینیی پارچە مۆسیقاکە و ڕەوت و ڕیتمی بە هەست و سۆزی دیاری دەکات. هەر بەو هۆیەش، پێرفۆرمێنس و ئیجرا بەتەنیا دابەشینی سادەوساکاری مۆسیقا نییە، بگرە جۆرە شیکاری و لێکدانەوەیەکی لەگەڵدایە. لە درێژەدا، دووپاتەکان ئیتر تەنیا دووپاتەی خەم و ماتەمین نین، بەڵکوو لەو حاڵەتە هێواش و خاوەوە بەرز دەبێتەوە بۆ هەوا و حاڵەتێکی گشتگیر و هەژێنەر کە ڕەنگە مچۆرک بێنێت بە مووی لەشی بیسەراندا و لە پاشاندا هەستێکی سووکایی گرتن، ڕوونتربوونەوەی کەشوهەوا و تەنانەت هاتنی هیوا و ئومێدێک دەست پێ دەکات (جانسۆن، ٢٠٠٩: ١١٢–١١٥).

لە ڕادیۆدا ئەو پارچە مۆسیقایە بە تەواوی بڵاو ناکرێتەوە، بەڵکوو تەنیا دوو بڕگە و بەشی نەزم و بەرزی بە شێوەی دووپاتە مۆنتاژ کراوە و بڵاو کراوەتەوە. ئەم هەڵبژاردنە – کە بەستراوەتەوە بە کەشوهەوای سیاسیی پێوەندیدار بە د. عەبدولڕەحمانی قاسملوو- دەرخەری جۆرە تێگەیشتنێکە لە دەنگ وەک ئامێری شکڵ و شەقڵدان بە ئەزموونی گشتی؛ واتە دەنگ تەنیا بۆ بڵاوکردنەوە نییە و مەبەست لێی زیاتر کاریگەری دانانە لەسەر هەست و نەست و ئەزموونی بەکۆمەڵی کۆمەڵانی خەڵک. لێرەدا مۆسیقا دەبێتە بەشێک لە داڕشتێکی بیستراو کە بەتەنیا مانا ناگوازێتەوە و هاوکات بەرهەمیشی دەهێنێت؛ پرۆسەیەک کە تێیدا مۆسیقا لە بەستێنی کۆمەڵایەتی و ڕاگەیاندنی خۆیدا دیسان پێناسە دەکرێتەوە و بیچم و شکڵی نوێتر دەدۆزێتەوە (چانان، ١٩٩٤: ١٥–١٨). بەتایبەتی ئەو بەشە خاو و هێواشانە کە هاوکات قورس و خەمبارن. لەم تازەگەرییە نوێیەدا، ئەم بەشەی مۆسیقاکە تەنیا دەربڕی خەم و ماتەمین نین، بەڵکوو هاوکات یادەوەرییەکی بیستراوەیین لە نەبوون، لەدەستدان و خۆڕاگری و بەرگری.

خاڵی گرینگ لێرەدا تەنیا کەڵکوەرگرتن لەو مۆسیقایە نییە، بەڵکوو هاوکات ئەوەیە کە ئەو بەش و بڕگانە چۆن ئاوا بە جوانی و بەئەنقەست لێرە پێکەوە دانراون و لکێندراون! هەروەک وتمان ئەو پارچە مۆسیقایە بەتەواوی دانەبەزێندراوە بۆ دەکارکردن لە ڕادیۆ دەنگی کوردستان، بەڵام بە سەلیقە و زانایی کاک دوکتور قاسملوو هەڵبژێردراون کە زۆرترین و کاریگەرترین باری هەست و سۆز و توانایی پێکهێنانی جوولەیان هەیە. بەم چەشنە، هەر وەک دەبینین دەنگ تەنیا دەنگدانەوەی ڕاستی و واقیع نییە، بەڵکوو بۆ خۆی دەور و نەخشی کاریگەری هەیە لە شەقڵدان بە ئەزموون (ئەتالی، ١٩٨٥: ٢٤– ٢٦؛ لابێل، ٢٠١٠: ١٥– ١٨).

هەربۆیە مۆسیقا لە بەرهەمێکی تەواو و کامڵ دەبێتەوە بە هەندێک بڕگە و بەش کە دەکرێ و دەتوانرێ دیسان لە بارودۆخی جیاوازدا کەڵکیان لێ وەربگیرێت و مانای تازەیان پێ بدرێت (بنیامین، ١٩٦٩: ٢١٧– ٢١٨). هەر بەو هۆیە، دەنگ بەتەنیا زمانحاڵی خەم و پەژارە نییە و بەپێچەوانەوە، دەتوانێت کۆمەڵانی خەڵک وەجووڵە بخات و هیوا و ئومێد بڵاو بکاتەوە.

ئەم نووسینە دەیەوێ بڵێ چۆن دەنگێک و بڕگە مۆسیقایەکی دووپاتە، توانایی ئەوەی هەیە لە کەشوهەوایەکی سیاسیدا ببێتە ئامێر و کەرستەیەک بۆ پاراستنی بیرەوەری، تێگەیشتن لە زەمەن و خۆڕاگری. هاوکات ئەم پرسیارەش دەورووژێنێت کە ئاخۆ دەکرێ ئەو دەنگە بەجۆرێک وەک "چیرۆک یان گێڕانەوەیەکی بێ مۆنۆلۆگ و دیالۆگ" سەیر بکەین و تێی بفکرین؟ گێڕانەوە و بەسەرهاتێک کە تێیدا لەڕێی دووپاتەکردنەوە و پێکهێنانی چاوەڕوانی، بیچم دەگرێت.

لەو نێوەدا، ناکرێ دەور و نەخشی د. قاسملوو تەنیا وەک سیاسەتمەدارێک لەبەرچاو بگرین، بەڵکوو دەبێ وەک ڕۆشنبیر و فەرهەنگدۆستێکیش سەیری بکەین. ئەو کە لە شاری پڕاگ خوێندنی تەواو کردبوو و لەگەڵ دابونەریتی فکری و هونەریی ئورووپاییەکان بە باشی ناسیاو بوو، لە دەیەی ١٩٧٠دا بەشێک لەو ئەزموونەی خۆی گواستەوە بۆ ناو کەشوهەوای ڕادیۆی کوردستان.

بەپێی سەرچاوەیەکی زارەکی لە مەنسوور خوسرەوییەوە، د. قاسملوو بەتایبەتی کاسێتەکانی مۆسیقای کلاسیک، بۆ وێنە سەمفۆنیای ژمارە پێنجی بەرهەمی گۆستاو مالێری بۆ ڕادیۆ "دەنگی کوردستانی ئێران" هێناوە (خوسرەوی، لە پێوەندییەکی تەلەفۆنیدا، ٤ی ئەپریلی ٢٠٢٦).

ناکرێ هێنان و دانانی ئەو مۆسیقایە بە شتێکی سادەوساکار دابنێین؛ لە ڕاستیدا ئەمە هەڵبژاردنێکی شارەزایانە بوو کە هەوێنی سەرەکیی ئەم وتارە – واتە پێوەندی لە نێوان مۆسیقا، یادەوەری و خۆڕاگری – پێک دەهێنێت؛ هەڵبژاردنێک کە دەریدەخات چۆن دەکارکردنی دووبارە لە ڕەگەز و توخمە فەرهەنگییە "نا – خۆجێیییەکان" دەکرێ یارمەتیدەر بێت بۆ ناساندنەوەی دیسانەوەی پێناس و شوناس و بەهێزکردنی یادەوەریی گشتی لە کەشوهەوایەکی سیاسیی سەرکوتگەرانەدا. هاوکات هەڵبەت ناکرێش نکۆڵی لە لایەنی نوێگەری و نوێبوونەوەی ئەم دەکارکردنە بکرێت.

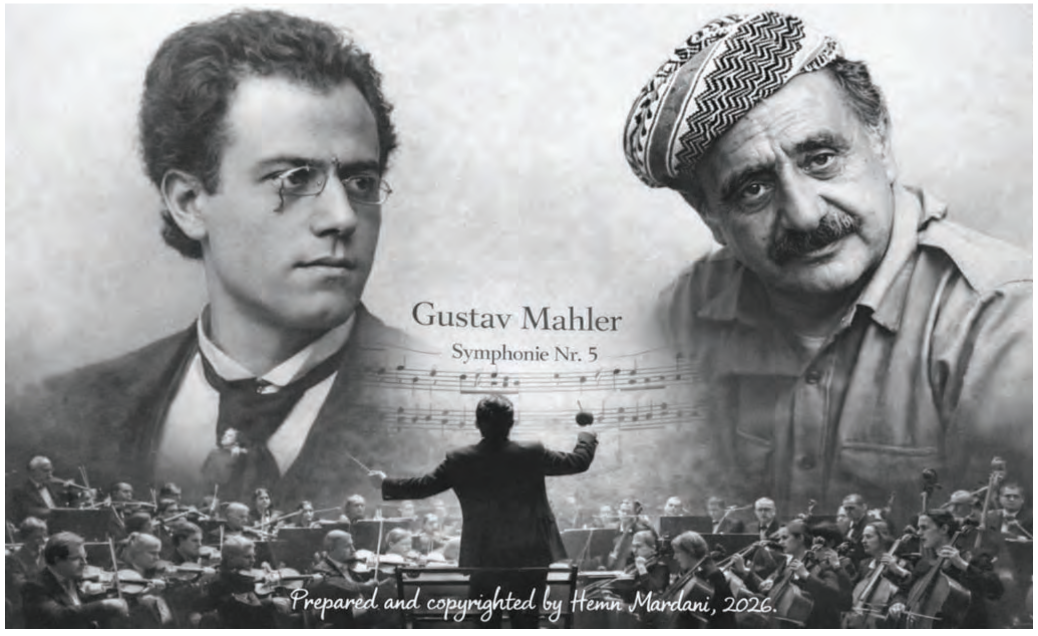

(خوێندنەوەیەک بۆ سەمفۆنیای پێنجەمی مالێر لە بەستێنی پۆست – کۆلۆنیالیزم و هزر و گوتاری سیاسیی د. قاسملوودا)

دارسمە

دەنووکی لە سمین ناپارێزێ

کارەساتی داخستنی تەنگەیەکی تەنگاوکەر

لەسەر گۆی ئەم زەوییەی ئێمە لێی دەژین، ئەو تەنگانەی بەردەوام بە داخراوی ماونەتەوە زۆر دەگمەنن، بەڵام تا بڵێیت ئەو تەنگانەی کراوەن و بوونەتە دەماری ژیان، یەکجار زۆرن. گەر ئاوڕێک لە نەخشەی جیهان بدەینەوە، دەبینین جەبەلوتاریق، تایوان، تسوشیما و هۆرمووز شادەماری ڕێڕەوە بازرگانییەکانی جیهانن. بێگومان لە نزیک تەنگەی هۆرموزیش، تەنگەیەکی خوڕیلکەی دیکە هەیە و ناوی «بابولمەندەب»ە؛ ئەمەی دواییان کەمێک بەدبەختە، چونکە کەوتووەتە ژێر ڕەحمەتی حووسییە خەنجەرکورتەکانی یەمەنەوە! بەڵام بابەتی ئەمڕۆی ئێمە، شازادەی تەنگەکانی جیهانە؛ تەنگەی هۆرمووز! ئەو تەنگە گرنگەی کە بەژنی سەرەوەی دەبێتە سنگی «ئێران خانم» و نیوبەژنی خوارەوەشی دەکەوێتە باوەشی وڵاتانی عەرەبییەوە.

بەر لەوەی بچینە نێو کرۆکی باسەکەوە، با کەمێک لەسەر زاراوەسازیی تەنگە بوەستین. هەندێک لە نووسەران و سیاسەتمەداران، بە هەڵە یان لە نەزانینەوە، بەم تەنگەیە دەڵێن «گەروو»، هەندێکی دیکەش زۆر بە لایاندا دەدەن و پێی دەڵێن «تەنگاو»! لێرەدا دەبێت بڵێین ئەوانەی وای پێ دەڵێن لە هەڵەیەکی کوشندەدان. ئاخر ئەگەر نووسەرێک حەزیشی لە قافیەبازی و یاریی وشەیی وەک «تەنگە و مەنگە» یان «گەروو و مەروو» نەبێت، دیسانیش ناکرێت بڵێت تەنگاو. وشەی «تەنگاو» لە زمانی کوردیدا واتە کەسێک کە فشاری میزڵدان یان هینکەی دیکەی بۆ هاتبێت و خەریک بێت بەسەر خۆیدا بیکات! خۆ ئەگەر «تەنکاو»یشی پێ بڵێن، واتە ئاوی تەنک و کەمقووڵ. بەم حیسابە، پێویستە هەموو کوردزمانان لەسەر بەکارهێنانی وشەی «تەنگە» هاوڕا بن، پێش بە تێکەڵبوونی کێشەی جوگرافی و میزڵدان بگرن.

ئێستا ئەگەر لەسەر وشەی تەنگە ساغ بووینەوە، باشترە قسە لەسەر قەیرانی داخستن و دانەخستنەکەی بکەین. دیارە ئێمە حەقمان بەسەر جەبەلوتاریق و تایوانەوە نییە و کێشەی ئەوان چارەسەر ناکەین، بەڵکوو لێرەدا لەسەر تەنگەی هۆرمووزی داوێنی ئێران دەوەستین و لەوێوە بە بەژن و باڵای ئابووریی خۆماندا هەڵدەدەین.

ئەم تەنگەیە هێندە هەستیار و ستراتیژییە، دەسەڵاتدارانی ئێستای ئێران ماوەی چل ساڵێک دەبێت شەو و ڕۆژ باسی داخستنی دەکەن. بە جۆرێک لووتیان بەرز کردبۆوە، دەیانگوت هەر کاتێک ئارەزوو بکەین، تەنگەکە وەک قردێلە گرێ دەدەین و ترپەی لێدانی دڵی ئابووریی جیهان هەر لەوێدا دەخنکێنین. دنیاش لەم هەڕەشانە دەترسا و دەیگوت نەوەک ئەم کابرا سەرەڕۆیانە بەڕاستی قورگمان بگرن.

بەڵام با بێینە سەر واقیعەکە؛ لەم دواییانەدا و دوای ئەوەی ئیسرائیل و ئەمریکا لەگەڵ کۆماری ئیسلامیی ئێراندا بە جدی و بە کردەوە کەوتنە بەرکەوتن، دەسەڵاتدارانی تاران دوای نزیکەی پەنجا ساڵ هەڵبەز و دابەز لەسەر سنگی پان و بەرینی «ئێران خانم»، هاتنە سەر ئەو بڕوایە ئیدی کاتی ئەوەیە تەنگەکە بەڕاستی بگرن و بیپەتێنن، تا نەهێڵن هیچ شتێک هاتوچۆی پێدا بکات. بەڵام کارەساتە کۆمیدییەکە لێرەدا ڕووی دا! دوای ئەوەی کۆماری ئیسلامی زۆر بە توندی تەنگەکەی گوشی، دیتی دڵی ئابووریی جیهان نەک هەر لە لێدان نەکەوت، بگرە زۆر ئاسایی کاری خۆی دەکات! ئەی کەواتە کێ خنکا؟ لێرەدا تووشی شۆکێکی وا گەورە بوون پێشتر هەرگیز بیریان لێ نەکردبۆوە؛ ئەویش ئەوە بوو بۆیان دەرکەوت ئەوان تەنگەکەیان بەسەر «خۆیاندا» داخستووە!

کۆماری ئیسلامی، بەم هەنگاوە ئێرانی وەک ئەو نەخۆشە لێ کرد تووشی پەتای «میزگیران» بووبێت و بە داخستنی ڕێڕەوەکان، هەرچی ئاو و پاشەڕۆی ئابووری و دارایی هەیە، لە میزڵدان و گورچیلە و بن پەراسووانی ئێراندا قەتیس ماوە و دەرناچێت. پزیشکانی بواری ئابووری، دوای پشکنینی ئەم تەنگژەیە، هاتنە سەر ئەو بڕوایە ئەگەر نەخۆش ڕێڕەوی دەرچوونی ئەم پاشەڕۆیانەی لێ بگیرێت و بەردەوام «تەنگاو» بێت، هەموو ژەهر و تراودەڵێنەکانی نێو جەستەی بڵاو دەبنەوە، ئەندامەکانی لە کار دەکەون و دەردەکەی دەبێتە دەردێکی کوشندە. خۆ ئەگەر وا بڕوات، بە هەموو ڕێسا و یاسایەکی پزیشکی و سیاسی، دەسەڵاتی ئێستا وەک بکوژ و هەڵوەشێنەری جەستەی ئێران خانم دەناسرێت.

ئێستا کار لە کار ترازاوە. کۆماری ئیسلامی کاتێک زانیویەتی خەریکە لە «تەنگاویدا» دەپڕووکێت، بۆ چارەسەرکردنی کێشەی داخرانی تەنگەکەی خۆی، خەریکە بە ژێر بەڕەوە پەلەقاژێ دەکات. دەنگۆ هەیە ١٤ خاڵی بۆ دانوستان لەگەڵ ئەمریکا ئامادە کردووە و تکا و پاڕانەوەیەتی ئەمریکا بێت و «هینەکەی بۆ بکاتەوە»، تاوەکوو ئابووریی ئێران پشوویەکی بێتەوە بەر و لەو ژەهرە کەڵەکەبووە ڕزگاری بێت.

لە کۆتاییدا، بە تێگەیشتن لەم کۆمیدیا ڕەشە، دەگەینە ئاکامێکی تاڵ و ڕوون: لە ڕاستیدا ئەوە ئێران نەبوو تەنگەی بەڕووی جیهاندا داخست، بەڵکوو ئەوە ئەمریکا بوو تەنگەکەی بەسەر خودی ئێراندا داخست. مەرجەکەش زۆر سادەیە؛ هەتا ئەم شێوازە بیرکردنەوەیە و ئەم دەسەڵاتە بەسەر سنگی ئێرانەوە بێت، مامە سام ئامادە نییە هیچ کلیلێک بەکار بهێنێت و تەنگەکەی بۆ ناکاتەوە. ئێران دەبێت هەروا بە «تەنگاوی» بمێنێتەوە، تا ئەو ڕۆژەی ڕێگەیەکی عەقڵانی بۆ چوونە ئاودەستی سیاسەتی نێودەوڵەتی دەدۆزێتەوە!

KURDI STAN
Publishing by Democratic Party of Iranian Kurdistan
NO: 918   5 May 2026

ناونیشانی ڕۆژنامەی «کوردستان» و ماڵپەڕی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە تۆڕی جیهانیی ئینتێرنێتدا:

www.kurdistanmedia.com
info@kurdistanmedia.com   www.kurdch.tv
Yahsat 1A @ 52.5° East   Frequency: 12149
polarization: Vertical -27500   FEc : 3/4

ئیمەیلی ڕۆژنامەی کوردستان:
info@kurdistanmedia.com
ئیمەیلی تەشکیلاتی نهێنی:
Tashkilat.kdp92@gmail.com

لە "یەکپارچەیی خاک"ەوە بۆ "یەکیەتیی ئارەزوومەندانە"

مێهدی مێهرپەروەر

لە مێژووی هاوچەرخی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا، چەمکی «دەوڵەت-نەتەوە» لە وڵاتە فرەنەتەوەکاندا، نەک وەک ئامرازێک بۆ گەشەی کۆمەڵایەتی، بەڵکوو وەک دەزگایەکی سەرکوتکەر بۆ سڕینەوەی ناسنامە جیاوازەکان بەکار هێنراوە. ئێران وەک نموونەیەکی بەرچاوی ئەم مۆدێلە، لە سەدەی ڕابردوودا گۆڕەپانی ئاڵۆزییەکی قووڵ بووە لە نێوان «ناوەندگەرایانی پاوانخواز» و ئەو نەتەوانەی بۆ وەدەستهێنانی سەرەتاییترین مافە مرۆیی و نەتەوەییەکانیان تێدەکۆشن. لەم نێوەندەدا، نەتەوەی کورد وەک پێشەنگی بزووتنەوە دێموکراسیخوازەکان، هەمیشە کەوتووەتە بەر تۆمەتی «جوداخوازی»، تەنیا لەبەر ئەوەی داوای مافی دیاریکردنی چارەنووس و کۆتاییهێنان بە ستەمی ناوەندی کردووە.

گوتاری سیاسیی ناوەندگەراکان (چ ئەوانەی لەسەر کورسیی دەسەڵاتن و چ ئەوانەی وەک ئۆپۆزیسیۆن چالاکن)، لەسەر بنەمای «یەک نەتەوە، یەک زمان، یەک خاک» داڕێژراوە. ئەم دروشمە ئەگەرچی ڕواڵەتێکی نیشتمانیی هەیە، بەڵام لە نێوەڕۆکدا پرۆژەیەکی مەترسیداری «ئاسیمیلاسیۆن» یان تواندنەوەی کولتووریی نەتەوە نافارسەکانە. کاتێک ناوەندگەراکان باس لە «یەکپارچەیی خاکی ئێران» دەکەن، مەبەستیان پاراستنی سنوورەکان لە دەستدرێژیی دەرەکی نییە، بەڵکوو دەیانەوێت ئەو باڵادەستییە سیاسی و فەرهەنگییە بپارێزن کە ڕێگە نادات هیچ زمان و کولتوورێکی دیکە لە دەرەوەی بازنەی «فارسبوون»دا هەناسە بدات.

ئەم لۆژیکە وای کردووە کە زمانەکانی کوردی، بەلووچی، تورکیی ئازەری و عەرەبی، وەک هەڕەشە بۆ سەر «ئاسایشی نەتەوەیی» لەقەڵەم بدرێن. لە ڕوانگەی ئەوانەوە، یەکپارچەیی خاک تەنیا لە ڕێگەی سڕینەوەی فرەیی بەدی دێت. ئەمەش هەمان ئەو سیاسەتەیە کە لە سەردەمی پەهلەوییەوە دەستی پێ کرد و لە ژێر دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامیشدا بە بەرگێکی ئایینییەوە هەروا بەردەوامە.

جوداخوازی ئەو چەکەیە کە ناوەندگەراکان بەردەوام دژی کورد بەکاری دەهێنن بۆ ئەوەی ڕەوایەتی لە داواکارییە دێموکراتیکەکانی کورد وەربگرنەوە. کاتێک کورد داوای مافی دیاریکردنی چارەنووس، خوێندن بە زمانی دایک و هەروەها دابەشکردنی دادپەروەرانەی دەسەڵات و سامانی وڵات دەکات، ناوەندگەراکان بە خێرایی پەنا دەبەنە بەر پاساوی «پارچەپارچەبوونی ئێران».

ئەوەی ئێران بەرەو لێکترازان دەبات، داواکاریی نەتەوەکان نییە، بەڵکوو ئەو عەقڵییەتە داخراوەیە کە ئامادە نییە دان بە بوونی «ئەوی دیکە»دا بنێت.

خاڵی سەرنجڕاکێش ئەوەیە کە لە پرسی نەتەوەکاندا، جیاوازییەکی بنەڕەتی لە نێوان دەسەڵاتی پاشایەتی، کۆماری ئیسلامی و بەشێکی زۆری ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی لە دیاسپۆرادا نییە. هەموویان لەسەر یەک بنەما کۆکن: «ناوەندگەراییەکی ڕەها».

لە چەند دەیەی ڕابردوودا، هەر کاتێک کورد هەنگاوێکی بەرەو ڕزگاری ناوە، ئەم سێ بەرەیە (کە لە پرسەکانی دیکەدا نەیاری یەکترن) لە سەنگەرێکی هاوبەشدا دژی کورد یەکیان گرتووە. ئەم هاوڕاییە نیشان دەدات ئەوە عەقڵییەتێکی «خۆسەپێن»ە کە نەتەوەکانی دیکە وەک «کەمینە» و «پاشکۆ» دەبینێت، نەک وەک هاوبەشی یەکسان.

ئەگەر ناوەندگەراکان بەڕاستی نیگەرانی یەکپارچەیی خاکی ئێرانن، دەبێت تێبگەن کە یەکپارچەیی بە زەبری هێز و لوولەی تفەنگ، یەکپارچەییەکی لەرزۆکە و لە یەکەم وەرچەرخانی مێژووییدا هەڵدەوەشێتەوە. تەنیا ئەو یەکپارچەییەی لەسەر بنەمای «هاوپەیمانیی ئارەزوومەندانە» بونیاد بنرێت، دەتوانێت جێگیر و بەردەوام بێت.

هاوپەیمانیی ئارەزوومەندانە واتە: دانانان بە فرەیی نەتەوەییدا و گۆڕینی ئێران بۆ وڵاتێکی فرەنەتەوە، نەک دەوڵەتێکی تاک نەتەوە. جێبەجێکردنی دێموکراسییەکی ڕاستەقینە کە تێیدا مافی دیاریکردنی چارەنووس بۆ هەموو نەتەوەکان پارێزراو بێت. دابەشکردنی دەسەڵات لەنێوان ناوەند و هەرێمەکاندا بە شێوەیەک کە هەر نەتەوەیەک خۆی کاروباری خۆی بەڕێوە ببات.

ئەم مۆدێلە نەک هەر نابێتە هۆی پارچەبوونی وڵات، بەڵکوو دەبێتە هۆی دروستبوونی یەکێتییەکی پتەو کە لەسەر بنەمای «بەرژەوەندیی هاوبەش» و «ڕێزی لایەنەکان» بونیاد نراوە. کاتێک کورد، بەلووچ، تورک و عەرەب هەست بکەن لەم نیشتمانەدا خاوەن مافن و وەک مرۆڤی پلە دوو سەیر ناکرێن، ئەو کاتە خۆیان دەبنە پارێزەری سەرەکیی ئەو یەکپارچەییە.

ئەگەر بڕیار بێت ئێرانی داهاتوو وڵاتێکی ئارام و سەقامگیر بێت، دەبێت لە جیاتی «یەکپارچەیی زۆرەملێ»، باس لە «پەیمانی ئارەزوومەندانەی نەتەوەکان» بکرێت. کورد داوای «ژیانی شایستە» و «ناسنامەی پارێزراو»ی کردووە، ئەگەر ناوەند ئامادە نەبێت ئەم داوایانە دابین بکات، ئەوا بەرپرسیاریی هەر لێکترازانێک لە ئەستۆی ئەو عەقڵییەتە ناوەندگەراییەیە کە جیاوازییەکان بە هەڕەشە دەبینێت، نەک بە دەرفەت.

بەر لە ماڵاوایی

ئۆپۆزیسیۆنی کۆماری ئیسلامی یان دژبەری یەکتری؟

عەلی بداغی

یەک لە پرسە گرینگەکانی پێوەندیدار بە کۆماری ئیسلامیی ئێران بەتایبەت لە دوای ٧ ئۆکتۆبەری ٢٠٢٣ەوە پرسی ڕووخانی ڕێژیمە، بەڵام یەک لەو فاکتەرانەی هەتا ئێستاش نەک پاڵنەر بۆ ئەو مەبەستە، بەڵکوو هۆکاری دواکەوتن و دەربازبوونی کۆماری ئیسلامی بووە؛ ئۆپۆزیسیۆنی پرشوبڵاو و نایەکگرتووی ڕێژیمە.

مێژووی ناکۆکییە نێوخۆییەکانی ئۆپۆزیسیۆنی کۆماری ئیسلامی ڕەگ و ڕیشەی لە کۆمەڵێک دووفاقیێتی دایە، وەک حکوومەتی ناوەندگەرا یان دابەشکردنی دەسەڵات؛ ئیسلامی سیاسی یان سێکۆلاریزم، حکوومەتی توتالیتێر یان کۆمەڵگەی پلۆرال. بوونی ئەو کۆمەڵە دووفاقییە بەتایبەت لە سەردەمی پاشایەتیی پەهلەویدا هۆکاری سەرەکی دابڕان و دووبەرەکیی نێوان هێزەکانی چەپ، نەتەوەیی و ئیسلامییەکان لەگەڵ یەکتری بوو. لە مانگەکانی پێش سەرکەوتنی شۆڕشی ١٣٥٧یشدا یەکگریی ئۆپۆزیسیۆن نەک لەپێناو پرۆژەیەکی هاوبەش بۆ چێکردنی ئێرانێکی دی، بەڵکوو تەنیا لە دژی دەسەڵاتی پەهلەوی بوو. هەربۆیە لەگەڵ باڵادەستیی خومەینیزم و پاوانکرانی دەسەڵات لە لایەن ئیسلامیستەکان بەسەر ڕەوتە سیاسییەکانی وڵاتدا هێزە دێموکرات، نەتەوەیی و سێکۆلارەکان یەک لە دوای یەک قەڵتوبڕ کران.

کۆماری ئیسلامیی ئێران لە ٤٧ ساڵی ڕابردوودا ئەوەندەی پێی کرا لە ڕێبەرانی ئۆپۆزیسیۆنی تیرۆر کرد و هەتا توانیی ناکۆکیی خستە نێویان. بەمجۆرە هەم ئۆپۆزیسیۆنی لە ڕووی سیاسییەوە لاواز کرد و هەم بێمتمانەیی هێزە سیاسییەکانی دژبەری ڕێژیم بە یەکتری و پرشوبڵاویی ئەوانی لە بەرژەوەندیی خۆیدا قۆستەوە.

دۆخی ئێستای ئۆپۆزیسیۆن بەمجۆرەیە: هەرلایەنێک پێی وایە بەهێزبوونی ئەویدی تێداچوونی خۆی لێ دەکەوێتەوە، بۆیە هەوڵەکان بۆ یەکگری زۆر لاوازە. لەگەڵ ئەوەدا ڕوانگەکان لەسەر ستراتیژیی خەبات (ڕووخاندن، چاکسازی یان گوشاری دەرەکی) دابڕانی لایەنە سیاسییەکانی لەگەڵ یەکتری زیاتر کردووە. هەروەها ئەگەرچی بزووتنەوە نارەزایەتییەکانی نێوخۆی وڵات بەتایبەت لە دە ساڵی ڕابردوودا گەیشتنە ئەوپەڕی خۆی، بەڵام تەشەنابوونەوەی کۆنەبرینەکان و دابڕانە مێژووییەکان لەنێو ئۆپۆزیسیۆندا ئەوانی هەتاش ئێستا لە قۆستنەوەی ئەو هەل و دەرفەتانە دەستەوەستان کردووە.

پرسی نەتەوەکان و کەلێنی نێوان ناوەند-پەراوێز و ناکۆکی لەسەر چەندیوچۆنی دابەشکردنی دەسەڵات لە ئێرانی داهاتوو چەقی ململانێی ئۆپۆزیسیۆن لەگەڵ یەکترییە. هێزە ناوەندگەراکانی ئۆپۆزیسیۆن لەوپەڕی بێدەسەڵاتیی ئێستاشیاندا پێ لەسەر چڕبوونەوەی دەسەڵات لە تاران دادەگرن و بە بڵاوکردنەوەی فۆبیای هەڵوەشانی ئێران هیچ مافێکی یەکسان بۆ نەتەوەکان بەڕەوا نابینن. لە بەرانبەردا نەتەوەکان بەتایبەت کوردەکان خەباتی خۆیان لەسەر نەهێشتنی ستەم و هەڵاواردنی بنگەیی و بەدیهێنانی مافی دیاریکردنی چارەنووسیان چڕ کردووەتەوە.

هەوڵەکانی کۆماری ئیسلامییش لە شەڕی نەرمی خۆی دژی ئۆپۆزیسیۆن لە بڵاوکردنەوەی ئەم دووبەرەکی، دژایەتیی و نادڵنیاییەدا کاریگەریی زۆر زیانباری بووە. ئەوەش لە حاڵێکدا کە هەوڵەکانی ئۆپۆزیسیۆنیش بۆ دروستکردنی قەوارە و چوارچێوەیەکی هاوبەش لەپێناو قسەکردن لەگەڵ یەکتری، لێکتێگەیشتن، سازان و کۆنترۆڵکردنی ناکۆکییەکان کەم و بێ کاریگەر بوون.

ڕوون و ئاشکرایە کە یەکگریی تەواو و یەکبوونی ڕەهالەنێو ڕیزەکانی ئۆپۆزیسیۆندا نە دەبێ، نە دەکرێ و نە پێویستیشە. بۆیە ئەم دۆخە کاتێک دەگۆڕدرێ کە هەوڵدان بۆ سڕینەوەی ئەوانیدی و یەکدەستکردن جێگەی خۆی بە دانان و بەفەرمیناسینی فرەیی شوناسەکان (سیاسی-نەتەوەیی)، ڕێوشوێنە دێموکراتیکەکانی ڕکەبەریی سیاسی، و سازان و ساغبوونەوە لەسەر ڕێکارەکانی تێپەڕین لە کۆماری ئیسلامی و دارشتنەوەی دێموکراتیکی ئێرانی داهاتوو بدەن.

ئۆپۆزیسیۆن هەتا ئەوکاتەی بیهەوێ لە بری سازان لەسەر لانیکەمی هاوبەشەکان پێ لەسەر لانیزۆری هەموو داخوازییەکانی دابگرێ و زێدەخوازییەکانی خۆی لە دیاریکردنی فۆڕمی دەسەڵاتی داهاتووی وڵات پێش مافی دیاریکردنی چارەنووس و ئیرادەی گشتیی خەڵک بخا؛ سروشتییە ناتوانی خۆی لەو قەپێلکەی ئێستای ڕزگار بکا. ئۆپۆزیسیۆن دەبێ هێڵی سووری بۆ هەندێ بابەتی وەک سڕینەوەی یەکتری هەبێ، دەبێ دوژمنایەتیی سیاسی لەگەڵ لایەنەکان وەلا بنێ و ڕێگە بۆ ڕکەبەریی سیاسی خۆش بکا، دەبێ داخوازییە ڕاستەقینەکانی کۆمەڵگە و ئاراستە سیاسییەکانی نێوخۆ بکاتە بنەمای تێکۆشان و هەڵسووڕانی و لە دوگماتیزمی ڕێکخراوەیی خۆی دوور بکەوێتەوە.

بەدامەزراوەکردنی خەباتی سیاسی و دوورکەوتنەوە لە دەرخستنی ڕێبەریی تاکەکەسی فاکتەرێکی دیکەی پێشخستنی ئۆپۆزیسیۆنە. لە دامەزراوەی سیاسیدا بڕیار و ڕێوشوێنەکان ڕوون و شەففافن، لایەنەکان دەروەست و وەڵامدەر دەبن، ناکۆکی و ململانێیەکان لە چوارچێوەی ڕێوشوێنەکانی دامەزراوەدا بە لایەکدا دەخرێن، متمانەی سیاسی لە ڕێگەی پرۆژەی هاوبەش و هاوکاریی مەیدانییەوە دروست دەبن.

کورد لەنێو ئۆپۆزیسیۆنی ئێراندا چەند هەنگاوێک لەپێشترە. هەم ئەزموونی ڕێکخستنی سیاسی، جەماوەری و حیزبایەتیی زۆری هەیە و هەم حیزبە سیاسییە دیار و شوێندانەرەکانی لە ئێستادا لە چوارچێوەی هاوپەیمانییەکدا بەرەوپیلی ڕووداوەکان دەچن. بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا هێشتا کەلێنەکانی نێوان ئۆپۆزیسیۆنی کورد لەگەڵ ئۆپۆزیسیۆنی دیکەی کۆماری ئیسلامیدا پڕ نەبوونەتەوە؛ هۆکارەکەشی بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کورد وەک ئۆپۆزیسیۆنێکی مافتەوەر پێویستیی بە گەرەنتیی دەستەبەربوونی مافەکانی هەیە و هەموو پرسەکەی بۆ دوای قۆناغی گوزار هەڵناگرێت. بزووتنەوەی کورد و حیزبە سیاسییەکانی پێداگرن کە بەبێ دابینبوونی دێموکراسیی فرەیی و دەستەبەربوونی مافی نەتەوەکان هیچ گوزارێکی سیاسیی دێموکراتیک و سەقامگیر ڕوو نادات. حاشاکردن لە فرەنەتەوەبوونی ئێران و جۆراوجۆرییەکانی دیکەی ئەم پێکهاتە جوغرافییە بەرهەمهێنانەوەی دیکتاتۆڕی، سەرەڕۆیی و هەڵاواردنە و کوردەکان بە هیچ جۆرێک مل بۆ ئەوە ڕاناکێشن.

ئۆپۆزیسیۆن و بزووتنەوەی کورد پێداگرن کە بەرابەری هەر بە مانای مافی یەکسانی تاکەکان نییە، بەڵکوو پێویستیی بە لەبنهێنانی ڕەگ و ڕیشەی ستەم و هەڵاواردنە پێکهاتەییەکان دژی نەتەوە نافارسەکانە و هەر پرۆژەیەکی سیاسی بیهەوێ خۆ لەو ڕاستییانە لا بدات، نەزۆک و شکستخواردوو یان هەر نەبێ خاوەنی هیچ شەرعییەت و ڕەواییەک نابێت. بۆیە ئۆپۆزیسیۆنی کورد لای وایە لە دەرەوەی وادە و بەڵێنە لێڵ و ناڕوونەکان پێویستە دەسەڵات هەر لە یەکەم ڕۆژەکانی قۆناغی گوزارەوە دابەش ببێت و هەموو پێکهاتە نەتەوەیی و سیاسییەکانی وڵات هاوکات لەگەڵ ئیدارەکردنی ناوچەکانی خۆیان، هاوبەشی بەڕێوەبردنی ئەرک و بڕیاردان لەنێو دامەزراوە سیاسی و بەڕێوەبەرییەکانی وڵاتدا بن.

کوردەکان خوازیاری کۆتاییهێنان بە سوورێکی باتڵی مێژوویین کە لەم وڵاتەدا شۆڕش و گۆڕانکارییە سیاسییەکان دیسان ئیستبداد و حکوومەتی سەرکوتگەری بەرهەم هێناوەتەوە و ڕێگە نادەن جارێکی دی لەژێر ناوی یەکگرتندا ستەم و هەڵاواردنەکان جێ بخرێنەوە. بۆیە بەبێ دابینبوونی مافی نەتەوەکان نە هیچ متمانەیەک بە هاوپەیمانییەکان شکڵ دەکرێ و نە هیچ هاوپەیمانییەکی سیاسی لە ئاستی ئێراندا بەردەوام دەمێنێت و نە هیچ داهاتوویەکی جیاواز لەم وڵاتەدا چێ دەبێت. بۆیە یەکەم هەنگاو لەوەڕا دەست پێ دەکات ئۆپۆزیسیۆنی کۆماری ئیسلامی لە دژبەرایەتیی یەکترەوە سەنگەرێکی هاوبەش بۆ خەبات دژی ڕێژیم و لێکتێگەیشتن لە مێژوو و دانانان بە مافەکانی یەکتری بنیات بنێن و شەقاوەکانی دیکە بۆ بڕینی ئەم ڕێگەیە باوێژن.